

ПОЕЗІЯ ДОЩУ І СНІГУ: ТВОРЧІСТЬ ЄВГЕНІЇ УГРИНЧУК

Лідія ВІЛКА,

ВДНЗ України „Буковинський державний
медичний університет”, Чернівці (Україна)
vilkalida@mail.ru

**THE POETRY OF THE RAIN AND SNOW: OEUVRE
OF YEUVHENIYA UHRYNCHUK**

Lidiya VYLKA,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
„Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0002-6597-9390
Researcher ID: S-7663-2016

Вилка Лидия. Поэзия дождя и снега: творчество Евгении Угринчук. Фигура Е. Угринчук принадлежит к когорте буковинских художников-традиционалистов конца XX в. Этой статьей мы хотим начать своеобразный цикл исследований о буковинских писателях, творчество которых до сих пор несколько обходилось исследователями. Поэтому целью нашей работы является донести до научного сообщества поэтическое слово автора, которая так хотела быть услышанной, прочитанной. В студии кратко рассматриваются факты биографии поэтессы, ее жизненные кредо и особое отношение автора к Богу.

Ключевые слова: *Евгения Угринчук, Буковинская группа художников-традиционалистов конца XX века, жизнеутверждающая философия, любовь к Богу.*

Поети приходять і йдуть непомітно. Лише час їхнього життя – неймовірний згусток енергії, яка перероджується у вірші. Вірші різного гатунку, різної поетичної сили, вірші, що перевертають душу навиворіт. Саме таким був творчий шлях тихої жінки, сповідниці смутку й довгих молитов – Євгенії Угринчук. Її постать викликає порівняння з Пречистою Дівою, з Божою жінкою, бо життя поетка мала якесь страдницьке: вона завжди жертвувала собою заради рідних, офірувала навіть своїм здоров'ям.

Постать Є. Угринчук належить до когорти буковинських митців-традиціоналістів кінця XX ст. Цією статтею ми хочемо розпочати своєрідний цикл розвідок про буковинських письменників, творчість яких досі дещо обходилась дослідниками. Тому метою нашої роботи є донести до наукової спільноти поетичне слово авторки, яка так хотіла бути почутою, прочитаною.

Як ми уже зазначили, немає жодних наукових публікацій, де б аналізувались твори Є. Угринчук. Принагідно йдеться про авторку в книзі-огляді села, де мешкала поетка¹, проте це по суті лише суха констатація факту її існування. Дещо можемо дізнатися в історично-літературних начерках місцевого подружжя вчителів Дениса та Вікторії Петрюків („Ілюстрована історія Мамаївців”, Чернівці, Вид. „Зелена Буковина” (1999) та „Мамаївці — село, в якому ми живемо”, Видавництво „Прут”, Чернівці, 2008), які можна знайти в обласній бібліотеці ім. В. Івасюка. Однак саме нам випало здійснити „першопрочитання” збірок Є. Угринчук.

Спершу варто коротко розглянути факти біографії авторки. Поетеса народилася 21 серпня 1943 року в селі Мамаївці Кіцманського району, добре вчилася у місцевій школі, навіть мріяла про філологічний факультет, бо змалку цінувала й любила слово. Але доля все визначила інакше. Батьки дівчини тяжко хворіли, тому здобути вищу освіту не було змоги. Працювала в Чернівцях на заводі, на пошті, в обласній бібліотеці, аж доки сама не

захворіла. Ще до виходу своїх збірок друкувалася в газеті “Буковина”, була гостею на літературних вечорах. Підтримувала в літературних починаннях молоду Євгенію інша буковинська поетка – Тамара Севернюк² Загалом, у світ вийшли дві збірки письменниці – „Дощі у грудні” (1999) та „Подих вічності” (2001), які взаємодоповнюють одна одну, створюючи загальну картину поетичного світу авторки. Вірші Євгенії Угринчук притягують своєю неймовірною мелодійністю, саме тому шипинський композитор Василь Мошук створив декілька пісень на її слова: „Новорічний вальс”, „Пісня Буковини”, „Кобзарик” та інші. Перестало битись серце цієї поетичної рукодільниці, вишивальниці слова та образу 15 листопада 2002 року.

Ми часто думаємо й беремось досліджувати, студіювати тексти й твори тих, хто мав за життя багато регалій, велике визнання, але не замислюємось, що інколи там не завжди йдеться про талант і мистецьку вартість, а просто тому авторові пощастило бути почутим. Євгенія Угринчук дуже хотіла бути почутою, але тихий голос цієї надзвичайно талановитої жінки не мав сили кричати про себе, виголошувати гучні промови. Тому **метою** нашої дослідницької роботи є донести до читацького загалу й поціновувачів мистецтва слова спокійну, тиху елегію творчості поетки Євгенії Угринчук, жінки, на чію письменницьку долю припали душевні агонії й внутрішні еміграції.

Перша збірка Євгенії Угринчук „Дощі у грудні” – наскрізь просякнута любов'ю до Бога, життя та всього земного. У дуже тихому, мінорному тоні поетка прославляє життєствердну філософію світу. Її око не оминає жодної стеблинки, жодного деревця, жодного співу пташки чи шепоту вітру. Наприклад, натрапляємо на пасторальні акварельні описи природи. Такі тексти межують з образотворчим мистецтвом. Образ птахів навіюють асоціації з картинами Марії Приймаченко, з легкими, але

¹ Dub R. J., Kobylyans'kyj O. M., Dvadyat' my'tciv u doli odnogo sela [Twenty artists in the fate of one village], Chernivci, 2003, P. 46-48.

² Ibid., P. 46.

віртуозними мазками пензля, які відображають глибинну українську етніку:

Розцвірінчалась, розспалась щебетом
Радість пташина дзвінка.
Ранок леліє. Вмиваються лебеді.
В брижі іскристім ріка³.

Лірична героїня надзвичайно віруюча людина, тому в збірці ми часто зустрічаємо образи Бога, Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці, Марії-Магдалини. Найчастіше повторюється образ Бога, що для поетеси є батьком та порадиником. Навіть його кару, свою хворобу, вона сприймає з цілковитою покорою. Письмениця вірує у Всевишнього, кладе на найвищий щабель любові, але її віра не сліпа, а осмислена усім життєвим досвідом. У вірші „Молитва” героїня звертається до Бога з „волянням”, щоб він „збудив її серце, прийшов у розум..., був її життям”⁴. Повнота життя тут для Євгенії Угринчук полягає не в „красі, що не з неба”, а в абсолютній вірі та любові. Але навіть такої сильної віри людина боїться спокусу та марнот земних:

Ти вище добірного, мудрого слова
і пісні, й хвали.
Ти вище мовчання. Вогонь той Христовий
В душі запали⁵.

Світ поетеса сприймає, як небесну вічну музику, де все відбувається за законами мистецтва Божого, вмінням творити, де осінь гармонійно переходить у зиму, зима – у весну, а весна – в літо й далі за світовою спіраллю круговерті; де світ оновлюється, ніби „жар-птиця”, пташка Фенікс, яка перероджується з попелу. Лірична героїня є частинкою світового ладу, його молекулою, яка також оновлюватиметься з кожним переродженням життя:

Крилом жар-птиці в тиху ніченьку зайти.
Й сходить зірницею в усіх віках пройдеших.
В щасливій круговерті дум і мрій оскреслих,
У вічній музиці, де – Бог і я, і ти,
І кущик м’яти при дорозі чорнобривий⁶....

Поетичний світ Євгенії Угринчук настільки цікавий, що поєднує в собі неймовірну релігійність і тонке чуттєве язичництво як спосіб одухотворення природи. Наприклад, сонце вона порівнює з „Божим оком”, що можна трактувати і як бога сонця у древніх слов’ян – Ярила. Хоча ця думка лише показує гіпотетичність такого образу, який, напевно, був несвідомим у поетеси.

Дуже часто авторка звертається до образів та символів дерев та квітів, наділяє їх меланхолійністю, часом навіть одухотворює їх, що також можна пов’язати з язичницьким сприйняттям природи та її сил, точніше, із творчим змішанням та накладанням релігії та язичництва. Так, ніби, розумом у віршах лірична героїня в релігії, а своїм дитинним сприйняттям природи в – язичництві, в періоді гармонійної цілісності людини й натури:

Могутній ясен наш старий не спить,
Він чорні руки простягнув із жалем
В зимове небо і скрипить, скрипить –
Мені ночами спати заважає.

Вслухаюся у пісню вікову.
Вона мене проймає сивим болем.
І простягаю душу я до Бога,
Щоб воскресіння дав весну живу⁷.

Як ми вже зазначали – весь поетичний простір авторки у першій збірці пройнятий любов’ю до всього оточуючого. Євгенія Угринчук – поетеса, яка молиться до кожної травинки й комахки, пташечки, переймається за їхню долю, наділяє їх вмінням мислити й страждати чи радіти. Буквально кожен вірш збірки має в собі слово „любов”, що прочитується як всепоглинаюча сила Божого закону та ласки, тому що **Бог є любов**. Письмениця в різних образних варіантах дякує Богові за життя й, свідомо свого швидкого відходу, весь час говорить, що життя – прекрасний дар неба:

Любов’ю за любов!

Я з вірою святою

Несу тремтливий серця дивоквіт;
Живий, оплаканий розкаєння сльозою –
За цей щасливий, неповторний світ⁸!

Дуже часто спостерігаємо астрологічні зміни у віршах поетки: в неї, то світить яскраво сонце, то йде дощ, чи гримить гроза. Таким чином, можна визначити, що у ліричної героїні надзвичайно тонка натура, яка помічає будь-які зміни в природі, бо надто споріднена й зріднена з нею. Вірші такого типу – шедевральної пейзажні малюнки, сповнені тонкого психологізму та вишуканого ліризму:

Вечір сколихнув моє вікно
Ніжно-фіолетовою тюллю.
Дощик срібний голкою гаптує
Й бісером на ній тонке панно⁹.

Поетія, першим рядком якої є слова: „Дощі у грудні. Верби жовті, голі...”, що й дали назву збірці, сповнена силою пронизливого болю втрати рідної людини. Душевні переживання підсилюються незвичним природним явищем для зими – дощем. Навіть сама природа плаче й розділяє смуток ліричної героїні, яка себе навіть картає, що не змогла зупинити, не в силі була не дати піти на той світ дорогій для неї людині:

Могила чорна і зелена хвоя.
А усміх твій – як та весна жива...
І віхолою пахнуть сніговою
Дві хризантеми, як твої слова:
Прощай, іду.

Прости – не зупинила .

Загалом збірка Євгенії Угринчук „Дощі у грудні” – поетичне високомистецьке плетиво болю й любові, сили й немочі людини, духом міцної, як криця. Її віршові образи літературно свіжі та неординарні, сповнені індивідуальної філософії життя та його осмислення. У центрі збірки знаходяться Бог та любов, які в багатьох віршах стають тотожні. Великого нагромадження метафор, патетичних образів, закликів та голосних співів ми тут не знайдемо. Ці тексти представляють мистецтво простоти й дистельованості, вистояності слів та розщепленості їх на дуже чіткі, навіть фігурно окреслені образи.

³ Ugrynchuk Ye., Doshhi u grudni. Virshi [The rains in December. Poems], Chernivci: Molodyj bukovy necz’, 1999, P. 32.

⁴ Ibid., P. 26.

⁵ Ibid., P. 26.

⁶ Ibid., P. 7.

⁷ Ibid., P. 53.

⁸ Ibid., P. 5.

⁹ Ibid., P. 71.

¹⁰ Ibid., P. 83.

Друга й остання збірка Євгенії Угринчук – „Подих вічності”, хоч й змістово споріднена з попередньою, але її мінорно-песимістична налаштованість відштовхує нас у дещо інше русло образів та асоціацій. Поетична книга дуже важка психологічно, бо в ній присутні постійні згадки про смерть та швидкий відхід поетеси. Часто спостерігаємо „вірші-некрологи”, що відображають тугу втрати рідних людей та друзів. Письменниця, ніби готує себе до приєднання до них. У вірші „Я стою, як осіннє дерево...”, бачимо такі настрої, що мають дуже високий образний рівень:

Я стою, як осіннє дерево,
З котрого вітри листопаду
Зривають життя моїх друзів¹¹.

Частими гостями у віршах цієї збірки є образи янголів, які з'являються то там, то там, наводячи нас на думку майбутнього вічного райського життя. Поезія „Мое вікно у білий, білий рай...” має образ янгола-охоронця, який прямує за ліричною героїнею слідом, даруючи їй свою опору. У вірші зображено, як лірична героїня йде сніговою дорогою (натяк на зиму життя) і ця дорога є своєрідним переходом у потойбічний світ, поетеса у своїх передчуваннях уже на півшляху до Бога:

Немов до неба йду. О, Боже, Боже мій!
Даруй мені прощення й благодать:
В такій безхмарній чистоті надій,
В натхненні і безлюдності вмирать¹².

Спостерігаємо образи осінньої чи зимової смерті природи, які підсилюють невтішні передчуття ліричної героїні. Але поетка свідомо того, що природа неодмінно оживе, бо її цикл вічний, а людина вже не побачить її оновлення після свого відходу. Схожі настрої бачимо в прекрасному, але дуже сумному вірші – „Колискова для матері”, який, по суті, є посмертною колисковою. Лірична героїня звертається до матері, яка вже покоїться в землі. Мати дуже хотіла дожити до тюльпанів, тобто, до весни, але, на жаль, тюльпани зацвітуть без неї:

Ти так хотіла дожити до тюльпанів.
Довга, о, довга зима!
Сонце в тумані. Спи, моя мамо, –
Ти в тім раю не сама¹³.

З'являються образи хвороби, лікарні. Психологічно тяжкою є лише навіть одна назва віршу – „У клінічному саду”, яка передвіщає смерть. Поетеса свідомо того, що йде, але любов до всього земного вирує в ній з не меншою силою. Вона певна, що в кожній квіточці, у кожній стеблинці та деревці залишиться її часточка, а іншу частку вона забере із собою на згадку про це складне, але таке любе їй життя:

Узяти б лиш із сего раю
Зелені роси споришу,
Солодкі пахощі розмаю
Й щасливу музику дощу¹⁴.

Збірка поезій Євгенії Угринчук „Подих вічності” – прощальна молитва залюбленої в життя, змороженої хворобами жінки, яка своєю поезією залишила слід у багатьох душах.

Часто трапляється так, що ми живемо й навіть не хочемо оглянутись навколо, а десь там, у нашому „небаченні” відбуваються неймовірні речі, живуть люди, які заслуговують визнання та вічної пам'яті. Ми щи-

ро надіємось, що наше дослідження вклало хоч якусь лепту в поцінування світлої пам'яті й поетичного таланту скромної поетки з „квітучим” словом – Євгенії Угринчук. Якщо ми повертатимемо й нагадуватимемо всім українцям та нашим країнам про ті імена та поста-ті, які варті уваги, то зможемо з чистою совістю дивитись одне одному у вічі.

Vylka L. The poetry of the rain and snow: Oeuvre of Yevheniya Uhrynchuk. The figure of Ye. Uhrynchuk belongs to the Bukovynian group of artists-traditionalists of the end of the XX century. This article starts not a common sequence about Bukovynian intelligence writers whose work was somewhat avoided by the researchers. Therefore the purpose of this article is to bring the poetic word of the author who so wanted to be heard and read to the scientific community. The study briefly reviews the facts of the poet's biography, her life creed and her special relationship with God. Two collection books of the writer are analyzed: "The rains in December" and "The breath of eternity". Yevheniya's poetry attracts by its incredible melody, which is why the composer Vasily Moshuk from Shypyntsi created several songs with the words of her poems: "New Year Waltz," "Song of Bukovyna," "Kobzaryk" and others.

The first collection of Yevheniya Uhrynchuk "The Rains in December" is saturated with love for God, life and all living being. The poet proclaims life-asserting philosophy of the world in a very quiet, minor tone. Her sight does not skip any stem, any tree, any bird singing or any whispering of the wind. Persona is extremely religious so we often collect images of God, Jesus Christ, Theotokos, or Mary Magdalene. The most often is the image of God that is like father and adviser to the poet.

The second and final collection of Yevheniya Uhrynchuk - "The Breath of Eternity", albeit of content is related to the previous one, its minor-pessimistic mood slightly redirects us to different images and associations. The "poems-obituaries" are often and reflect the anguish of loss of relatives and friends. It's as if the writer is preparing herself to join them. "The Breath of Eternity" - is a farewell prayer of the fascinated by life, heavily ill woman; a woman who has left a mark in many souls with her poetry.

Key words: Yevheniya Uhrynchuk, Bukovynian group of artists-traditionalists of the end of the XX century, life-asserting philosophy, love for God.

Вилка Лідія – старший викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Співавтор підручника та колективної монографії, автор понад 70 праць наукового та навчально-методичного характеру. Коло наукових інтересів: інтерактивні технології викладання української мови як іноземної, українознавство в системі вищої освіти.

Vylka Lydia – senior lecturer of the department of de-partment of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher Educational Establishment of Ukraine "Bukovynian State Medical University". Co-author of the textbook and collective monograph, the author of over 70 scientific papers and educational articles. Research Interests: interactive technologies of Ukrainian language teaching, Ukrainian studies in higher education, foreign students'

Received: 18-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© L. Vylka, 2017

¹¹ Ibid., P. 81.

¹² Ibid, P 10.

¹³ Ibid., P. 34.

¹⁴ Ibid, P.14.

Українська
література

Ukrainian
Literature

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 101-106
UDK 811.161.81'31
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.24

**СВОЄРІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТРАДИЦІЙНОГО
СЮЖЕТНО-ОБРАЗНОГО МАТЕРІАЛУ
В ПОВІСТІ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «ПЕТРО УТЕКЛИЙ»**

Анамарія ГАВРІЛ,

Сучавський університет імені "Штефана чел Маре",
Сучава (Румунія)

**THE TRANSFORMATION PECULIARITY OF THE
TRADITIONAL FIGURATIVE MATERIAL WITH
THE PLOT IN THE NOVEL OF VALERII SHEVCHUK
"PETRO UTEKLYI"**

Anamaria GAVRIL,

"Stefan Cel Mare University of Suceava",
Suceava (Romania)
anahert@yahoo.com

Гаврил А. Своєобразие трансформации традиционного сюжетно-образного материала в повести Валерия Шевчука «Петро утеклий». В статье проанализировано своеобразие трансформации библейско-христианских и античных сюжетов, мотивов и образов в повести Валерия Шевчука «Петро утеклий». Рассмотрен вопрос о художественном дуализме произведения – совмещение античных и христианских эстетических систем, философско-психологический дуализм внутреннего мира человека как причины несовершенства и вынужденного страдания индивида.

Ключевые слова: традиционные образы и сюжеты, библейско-христианские мотивы, античная мифология, аллюзии, реминисценции.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Проза Валерія Шевчука – одне з унікальних явищ української літератури. Вона продовжує культурну традицію зближення таких духовних сфер, як філософія і література, таких культурних пластів, як християнство, античність, українська міфологія та демонологія. Валерій Шевчук – один з небагатьох письменників, котрі створили новий тип філософського роману, який синтезує не тільки новітні філософські віяння, а й барокові традиції, глибинну філософію Григорія Сковороди, пласти власне української, античної і біблійної міфології. Дослідження таких питань важливе не тільки для пізнання творчості окремого письменника чи навіть якоїсь національної літератури, а й для з'ясування відповідних аспектів загальносвітового літературного процесу конкретного культурно-історичного періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Біблійні образи та сюжети в українській літературі стали об'єктом наукових зацікавлень В. Антофійчука, І. Бетко, І. Набитовича, А. Нямцу, Т. Салиги, В. Сулими та ін. Над розкриттям окремих аспектів літературного резонансу Біблії на українському та світовому матеріалі працювали і працюють М. Жулинський, Г. Сивокінь, М. Сулима, Б. Крися, О. Матушек, Г. Нога, Ю. Пелешенко та ін.

Осмісленню прози Валерія Шевчука свої дослідження присвятили М. Павлишин, Р. Корогодський, А. Горнятко-Шумилович, Л. Тарнашинська, Н. Городнюк, С. Андрусів, М. Рябчук, М. Слабошпицький, Р. Мовчан, Л. Донченко, І. Приліпко та ін. Однак питання своєрідності трансформації традиційного сюжетно-

образного матеріалу в прозі Валерія Шевчука в них майже не порушувалося. Виняток становить хіба що дисертація І. Приліпко «Системотворчі моделі ідіографії Валерія Шевчука», в якій, зокрема, простежено особливості використання біблійних сюжетів про блудного сина («Пахи з невидимого острова»), відречення Петра від Христа («Око Прірви»), зраду Іуди («На полі смиренному»), шлях Христа («У пашу Дракона»). Ми ж на матеріалі повісті «Петро утеклий» здійснили спробу осмислити особливості використання традиційних образів, сюжетів і мотивів різних генетичних груп у прозі Валерія Шевчука. В такому ракурсі цей твір ще не розглядався.

Мета статті – на основі повісті Валерія Шевчука «Петро утеклий» дослідити своєрідність трансформації в художньому тексті біблійно-християнських сюжетів, мотивів і образів та їх поєднання з іншими традиційними структурами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Письменники ХХ століття часто свідомо використовували і переосмислювали традиційні образи, створюючи на їх основі свої індивідуальні міфологічні системи (Томас Манн, Лоуренс Джойс, Габріель Маркес, Умберто Еко та ін.). На думку дослідниці Лариси Донченко, «естетичні пошуки Вал. Шевчука спрямовані на творення власної художньої системи, яка ґрунтується на національній традиції і в той же час на здобутках світового літературного процесу»¹. Для багатьох творів Валерія Шевчука характерна контамінація біблійних та античних образів, сюжетів та мотивів. Не став винятком роман-трилогія «Три листки за вікном» (1986) – один з найвидатніших творів письменника, за який він отримав дві найпрестижніші премії – Шевченківську та відзнаку

¹ Donchenko L. Chudoghni modeli nacional'noji identychnosti [Artistic model of the national identity], K.: KNT, 2014, P. 53.

фундації Антоновичів.

«Три листки за вікном» – це захоплююча таємничо-детективна історія трьох поколінь Турчиновських, яка починається у далекому XVII столітті. Роман є триптихом, а отже, складається з трьох частин-листків: листок перший – «Ілля Турчиновський. Оповідь за біографією» (1968); листок другий – «Петро утеклий. Повість за судовими актами XVIII століття» (1979); листок третій – «Ліс людей», або «Чорна книга» Кириака Автомоновича Сатановського. Оповідь за спогадами сучасника» (1981).

Перенесення образів і сюжетів на свіжий ґрунт несе за собою зміни в цих структурах. Трансформація буває настільки сильною, що лише деякі риси можуть нагадувати першоджерело. Це переважно відбувається з причини багатозначного сприймання традиційних сюжетів. Багатозначне сприймання традиційного матеріалу стимулює його переосмислення національними літературами різних епох.

Для міфів і легенд характерною є недоказаність, узагальненість, нечіткість, а отже, завжди залишалося місце для переосмислення, доповнення, заповнення лакун. На цю обставину звернув увагу ще Ф. Бекон у трактаті «Про мудрість древніх»: «...Я можу вважати, що вельми багатьом міфам, створеними давніми поетами, вже первісно притаманний певний таємничий і алегоричний зміст... Цей таємничий зміст вже спочатку був закладений у міфі і ретельно замаскований тими, хто його створював»².

Ідея, сконцентрована у міфі, передається через символи й образи, які завуальовують її, дають можливість розглядати її цілісно, з різних боків. Своєрідні погляди на міфи існують упродовж епох. А. Лосев у своїй програмній праці «Філософія. Міфологія. Культура» спробував синтезувати поняття міфу: «Це не видумка, але найбільш яскрава і найреальніша дійсність. Це – зовсім необхідна категорія думки і життя, яка далека від випадковості і сваволі»³.

Міф не є звичайною догмою, як то прийнято розглядати аксіоми точних наук. Семантика міфу надзвичайно багатогранна, дивлячись, з якого боку розглядати його (філософського, історичного, психологічного, фольклорного). «Для більшості дефініцій характерна абсолютизація однієї з функцій міфу й ігнорування інших його буттєвих характеристик»⁴. Міф є логічно завершеним, і водночас він залишає місце для переосмислення тієї ідеї, що в ньому закладена. Здається, між уявленнями древніх про створення світу й уявленнями сучасної людини, побудованих на логічних теоріях та гіпотезах, є велика різниця. З іншого боку, це один і той же прийом пізнання світу, осмислення причинно-наслідкових зв'язків. Бажання пояснити надприродне штовхає у першому випадку до створення міфу. У другому – логічних гіпотез. У першому випадку людина задовольняє свої чуттєві потреби, у другому – інтелектуальні.

Міф – поняття надприродне, міф є чудо, а «чудо є втручання вищої сили або вищих сил і причому особливе втручання», яке важко пояснити⁵. Чудо завжди

руйнує закони, вибудовані людською логікою. Потяг до класичних взірців у світовій літературі далеко не випадковий. Нові інтерпретації міфологічних сюжетів не тільки доповнюють їх, а й заглиблюються у причинно-наслідкові зв'язки розвитку світу, тобто активізується потреба пізнання у людини.

Незважаючи на національно-історичну відмінність між народами, звертання до таких загальноприйнятих людських категорій, як діалектика добра і зла, «життя» – «смерть» – «безсмертя», вельми сильний і водночас подібний. Міф – це поняття наднаціональне, але, коли він покладений на національний ґрунт, то варто його розглядати з погляду конкретної історичної епохи. І. Котляревський використав міф про Енея, поклавши його на ґрунт української ментальності. В результаті – трансформація не тільки образу, а й первісного значення всього міфу.

Якою б не була полісемантичною і глибинною суть, закладена у світовідчутті давніх греків, духовне життя людства, розвиваючись, набуває досвіду, що дав мудрість, а тому традиційні сюжети переглядаються з нових гносеологічних позицій. М. Бахтін підмітив: «Античність сама не знала тієї античності, що ми зараз маємо... Та дистанція у часі, яка перетворила греків у давніх греків, мала велике перевтілююче значення: вона наповнювала розкриттям в античності все нових і нових смислових цінностей, про які греки справді не знали, хоча самі і створили їх»⁶.

Античні сюжети увібрали у себе весь комплекс загальнолюдських ідей і уявлень, які завжди будуть актуальними. Але саме Біблія як сакральна і релігійна книга створила одну з морально-психологічних моделей сутнісних сторін людського буття. На відміну від більшості міфів (грецького, римського, єгипетського, іранського, германо-скандинавського і т. д.), біблійний контекст стає джерелом оцінки вчинків. Саме тому Святе Письмо є протосюжетом для наступних апокрифічних, гностичних, фольклорних та літературних модифікацій.

У своїй прозі Валерій Шевчук, інтерпретуючи традиційні сюжети, мотиви й образи, намагається осмислити якомога ширше коло аксіологічних проблем. У повісті «Петро утеклий» письменник використав давньогрецький міф про Едіпа як складову новоствореного міфу. В основу твору покладено історію із судових актів XVIII ст. про вбивство невідомого чоловіка. Власне, це мовби канва, форма, в яку вкладено екзистенціальну проблему. Петро Турчиновський – оповідач, від якого ведеться розслідування судового процесу, – людина неординарна. Він розуміє дуалізм зовнішніх обставин: «Історій отих дві: одна звичайна і буденна: хтось убив чоловіка, і ми маємо віднайти убивцю, а друга складніша: що ми знаємо про дивний і загадковий світ людської душі? Що ми знаємо про долини-болота, які, наче хижі квіти, розкривають пелюстки до того, щоб до них прилип блукач-чужинець?»⁷.

У повісті Валерій Шевчук інтерпретує давньогрецький міф про Едіпа. Його героя прозивають Знайдою, що послугувало рішенням покинути своїх

² Bacon F. O mudrosti drevnih [About ancient wisdom], M.: Hud. lit., 1986, P. 233.

³ Losev A. Filosofija. Mifologija. Kul'tura [Philosophy. Mythology. Culture], M.: Izd. polit. lit., 1991, P. 26.

⁴ Niamtsu A. Traditional stories and characters in the literature of XX century, K.: UMK VO, 1988, P. 17.

⁵ Losev A. Filosofija. Mifologija. Kul'tura [Philosophy. Mythology. Culture], M.: Izd. polit. lit., 1991, P. 136.

⁶ Bahtin M. Literaturno-kriticheskie statii [The literary-critical articles], M.: Hud. lit., 1986, P. 506.

⁷ Shevchuk V. Try lystky za viknom [Three leaves behind the window], K.: Rad. pys'mennyk, 1986, P. 166.

батьків. Причина, яка примусила піти Петра – героя повісті – у дорогу, ідентична з причиною розлуки Едіпа з Полібом, його несправжнім батьком. Обидва вони були прозвані приймаками, що зачепило їхню гордість і примусило сумніватися в історії свого народження. Але мотиви значною мірою різняться. Едіп, дізнавшись про свою лиху долю від оракула, покидає Поліба і Меропу через любов до них і небажання вчинити їм зло. Знайда йде від батьків, оскільки не відчуває синівської любові до них: «Озирнувся на хату, в якій виріс, і не відчув ніякого тепла – була то не його хата. Побачив подумки батька, який все ще сидів на лаві, сумно спустивши голову, і не відчув до нього любові – був то не його батько... То була не його мати»⁸. Знайда, як і міфічний герой, був попереджений про лиху долю, але не знав її докладно. Нерідний батько Петра не приховує таємниці, але попереджає про небезпеку: «Чи легше тобі буде, коли розповім? Все моє добро тобі перейде, не казна воно й що, але я жив ним, то й ти житимеш. А так стривожиш душу собі, і ні тобі добра не буде, ні мені...»⁹.

Валерій Шевчук будує сюжет на недовомовленості, чим привносить елемент напруги. По-іншому автор інтерпретує появу нерідного хлопчика у сім'ї: Петра знайшли у засмоленому човнику, якого прибило хвилею, коли батько рибалив. В одному з варіантів давньогрецького міфу маленького Едіпа пускають по воді у човнику, який знаходить жінка царя, яка на той час прала білизну. Подібний мотив маємо у біблійній оповіді про Мойсея, якого знайшла дочка фараона у засмоленому кошику. Вона ж і назвала його Мойсеєм, що означає «вийнятий з води»¹⁰.

Валерій Шевчук пов'язує звичай пускання човника з дитиною по воді із жертвоприношенням у східнослов'янській міфології: «Так дитина швидше потрапить у рай... Ріка від цієї жертви даватиме більше риби і не топтиме рибалок».

Як і у міфі, так і в повісті «Петро утеклий», батьки приймають чужу дитину, оскільки не мали можливості мати власну. Цей мотив часто зустрічається у казках. Дитина сприймається як дар Божий. Валерій Шевчук змінює мотиви, що спонукають героя шукати кращої долі. Едіп йде від буцімто рідних батьків, уникаючи фатуму. Знайда навмисне шукає справжніх батьків: «Я заходитиму в усі села, що стрічатимуться по дорозі, – думає він, – і десь таки стріну тих, які пустили мене по дніпровій течії...»¹¹. Водночас Знайда не відчував любові і до незнаних батьків: «...Не любив їх, бо не знав»¹².

Фатум приводить Едіпа і Петра до справжніх батьків, яких вони, ясна річ, не впізнають. Використавши сюжет міфу, Валерій Шевчук привносить суттєвий елемент – підсвідоме чуття. Петро наймається на роботу. Хлопець і жінка господаря Лідія відчувають підсвідомий потяг одне до одного: «І чулися в тому погляді пригамований біль і страждання – жіноче серце відгукнуло-

ся на те з дивним і несподіваним для самої себе жалем»¹³.

У античному міфі не повідомляється про те, що Іокаста привабила Едіпа, і він її полюбив. Єдина причина шлюбу античних героїв у тому, що Іокасту віддали разом з престолом Едіпу, бо він врятував Фіви від Сфінкса. «Інцестуальні стосунки між матір'ю і сином» у давньогрецькому міфі не доводяться логічно¹⁴. Валерій Шевчук робить підсвідомий потяг матері й сина мало не центральним мотивом повісті: «І не могла жінка збагнути, що стривожило її в цьому парубкові», «щось відчула глибше і незбагненне», «щось таке, на що немає слів»¹⁵.

Відмінними є і мотиви вбивства рідного батька. Вбивство Едіпом батька спричинене суперечкою, що дало підстави багатьом дослідникам розглядати міф не як проблему кровозмішання, а як конфлікт батька й сина. З. Фрейд, розглядаючи міф з позицій психологічних явищ, пояснює антагонізм між батьком і сином підсвідомим суперництвом, «породженим інцестуальними устремліннями Едіпа»¹⁶. Валерій Шевчук розглядає вбивство батька Знайдою як збіг обставин, випадковість, спричинене самим батьком. Симон хотів перевірити вірність свого слуги Петра, чим і спровокував собі смерть.

Важливу роль у міфології відіграють деталі – певні атрибути, за допомогою яких відкривається таємниця. В одному з варіантів давньогрецького міфу Едіп відправляється на пошуки упряжки корінського царя Поліба, якого він вважав своїм батьком. У дорозі Едіп вбиває Лая і забирає військовий пояс і меч як доказ перемоги. Пізніше, коли Едіп з Іокастою проїжджають повз те місце, він розповідає все і показує здобуті трофеї, за якими Іокаста впізнає речі свого чоловіка.

Валерій Шевчук надає велику роль речам, які допомагають дійти розв'язки, що є кульмінаційним моментом повісті. «Шкіряний капшучок» із паперами, які були разом з дитиною у човнику, проливав світло на ситуацію, що склалася. «Юстин, Симона і Лідії Левайдів син. Упокоївся немовлям»¹⁷, – впізнає Лідія свого сина, якого багато років тому пустили у човнику мертвим.

Валерій Шевчук використовує мотив спокутування скоєного гріха. Згідно із сюжетом давньогрецького міфу, Едіп позбавляє себе зору і йде у мандри. У повісті Петро теж вирушає у світ, щоб спокутувати свій злочин: «Не судилося нам, мамо, жити разом... Буду, мабуть, сам виправляти свій гріх»¹⁸. Свідоме спокутування скоєного гріха, що є характерною рисою давньогрецького міфу, знаходить своє продовження у повісті Валерія Шевчука.

Історія про Петра Знайду, записана Стефаном Савичем, допомагає розв'язати історію вбивства невідомого Петра. Стефан Савич, повіривши у легенду про прихід месії, вирішив урятувати його, знищивши того, хто зрадить Месію. Він наважується втрутитися в цю віковичну

⁸ Ibid., P. 232.

⁹ Ibid., P. 230.

¹⁰ Ibid., P. 234.

¹¹ Ibid., P. 233.

¹² Ibid., P. 233.

¹³ Ibid., P. 236.

¹⁴ Fromm E. Dusha cheloveka [The soul of man], M.: Respublika, 1992, P. 269.

¹⁵ Shevchuk V. Try lystky za viknom [Three leaves behind the window], K.: Rad. pys'mennyk, 1986, P. 237.

¹⁶ Fromm E. Dusha cheloveka [The soul of man], M.: Respublika, 1992, P. 271.

¹⁷ Shevchuk V. Try lystky za viknom [Three leaves behind the window], K.: Rad. pys'mennyk, 1986, P. 249.

¹⁸ Ibid., P. 254.

боротьбу, бо вважає, що Христос загинув тому, що вчасно не був викритий і покараний Іуда:

« – Ота історія про Петра-Юстина з вашої "Книжиці", що воно таке, пане дяче?

Савич за мою спиною кашлянув.

– Казка, пане канцеляристе, – сказав після паузи. – Хіба ви того не розібрали?

– Розібрав. То історія Іуди Іскаріотського, тільки пристосована до нашого життя»¹⁹.

Петро Турчиновський зрозумів драму Стефана Савича, який, прагнучи творити добро, спричинив смерть неповинного. Він нагадує Савичу, що хоча того, хто вдавав із себе Месію, й повісили серед злодіїв, ніякого чуда не відбулося. Діалектика добротворення приводить Савича у безвихідь. Утопічна ідея покласти кінець вічної боротьбі світлого і темного виявилась абсурдною. Життя того, «котрий хотів урятувати Месію, а став призвідцею убивства не новітнього Іуди, а звичайного нещасного чоловіка», втратило сенс²⁰.

Валерій Шевчук інтерпретує міф про Едіпа як розв'язку сюжетних колізій у повісті, тим яскравішою стає непередбачувана кульмінація твору. Петро Турчиновський, зрозумівши «рудівську таємницю», стає Петром утеклим п'ятим²¹. Він змушений тікати з Рудівки, з рудувато-сірої землі, яка чатувала на нього, «як на всіх, хто палиться негмамовним духом і позбувається через те даху над головою»²². Однак ця втеча Турчиновського символічна, це акт протесту проти схоластичності, проти «сірого спокою»²³. Це своєрідний стимул до внутрішньої активності, самопізнання.

Таким чином, Валерій Шевчук у повісті «Петро утеклий» використовує сюжет із давньогрецької міфології та літератури про царя Едіпа, але, одночасно, автор усі притчі, що складають повість, об'єднує мотивом вірності та зради, що апелює до історії Ісуса Христа та Іуди із Скаріота. Герої повісті – жертви, які страждають безневинно. Цей факт привносить у повість новозавітну семантику. У повісті викриваються такі «ганджі» народного характеру, як заздрість до чужого добра, байдужість до долі ближнього, зосередженість на побутовому, низькому.

У повісті трапляються й інші алюзії на Біблію. Зокрема, Петро Легенький, що зраджений близькими людьми, сидючи за ґратами, спостерігає за місяцем і бачить там дві людські фігури: одна проколює вилами іншу. Йдеться про синтез біблійного та язичницького, пов'язування біблійних персонажів, зокрема Каїна та Авеля, із лунарними міфами. Загальновідомою є українська легенда, яка розповідає, що обох братів Бог для кари і прокляття виставив на місяць, щоб люди постійно бачили, до чого призводять заздрощі.

У розділі третьому «Петро утеклий другий» Петро Легенький, несправедливо обмовлений власною дружиною та сусідами, кличе свою кохану Горпину в незвідані краї, які за описом співвідносяться із раєм. Звісно, що

всі оті місця, де «у золотих коритах свині мигдаль їдять», «горобці ходять у срібних панчохах», «гарбузи мають золоте насіння», «мед крапає з вербового листя», мають виразний відтінок народного бачення, приземленої наївної естетики.

У повісті Валерія Шевчука «Петро утеклий» декілька сюжетних ліній, які розвиваються ізольовано, але з'єднані внутрішнім контекстом. Вбивство невідомого певною мірою інтегрує всі сюжетні перипетії. На перший погляд здається, що об'єднуючим є лише те, що герої, навколо яких сконцентровано коло дій, мають одне ім'я – Петро.

З розвитком сюжету визначається подібність характерів і життя, яке вони проживали: «...Йшли вони з різних боків в одне місце, можливо, в Рудівку, де злилися в одного чоловіка, бо мали одне ім'я і були поміж собою, як близнята. Одна сила вела їх по рівних дорогах, і всі три не мали над головою даху»²⁴. Кожний з них – звичайний, вони не герої епохи, але їх вирізняє внутрішня унікальність, завжди їх тривожило одне – «не хочу і не можу бути, як трава»²⁵. Таким чином, одне з найголовніших питань, яке ставить Валерій Шевчук у своєму творі, – неповторність кожної індивідуальності: «Кожна квітка в цьому світі розквітає по-новому, і немає поміж ними подібних, як немає справжньої подібності»²⁶.

У повісті «Петро утеклий» спостерігаємо апологію індивідуалізму. Апологія індивідуалізму відбувається через конфлікт індивіда й соціуму, фінал якого – невизнання неподібного. «Чи ж неподібні-таки зайві у світі»²⁷ – основна проблема твору. Натовп ніколи не сприймав того, хто відрізняється від загалу. Такі зайди були чужими, викликали підозру. Таким не можна довіряти, вони не схожі на нас – ось логіка натовпу. Ісус був розіп'ятий, Будду закидали камінням, бо вони були чужинцями.

Поняття унікальності взаємопов'язане з поняттям відчуженості. Валерій Шевчук у своїй концепції художнього освоєння світу, осмислення буття приймав за вихідну точку саме таку особистість, яка шукає вихід у відчуженості від світу, самоізоляції, стверджені на своєму внутрішньому «Я». Порушення зв'язків людини зі світом, іншими людьми, її замкнутість на власному «Я», самоусвідомлена самотність є захисною реакцією індивіда на поневолення свідомості.

Валерій Шевчук насичує картину розповіді рудоїржавим, сірим кольором (сірий спокій, сірий туман, сірі очі, сірі обличчя, рудий край). Сірість, безбарвність, надмірна буденність створюють обстановку безвиході, бо конкретного вбивці не знайдено. Зрештою, розслідування відіграє у повісті другорядну роль, кінцевий результат зовнішніх подій мало цікавить автора, важливо інше – спроба індивіда вийти з кола абсурдності людського існування, щодалі визріває думка, що кожен із Петрів є частиною невід'ємного цілого, а отже, кожного: «...Всі вони склали в певний спосіб мене самого. Мо-

¹⁹ Ibid., P. 270.

²⁰ Ibid., P. 233.

²¹ Ghulyns'kyj M. U vichnomu zmahanni za istynu [In the eternal race for the truth], *Shevchuk V. Try lystky za viknom [Three leaves behind the window]*, K.: Rad. pys'mennyk, 1986, P. 14.

²² Donchenko L. Chudoghni modeli nacional'noji identychnosti [Artistic model of the national identity], K.: KNT, 2014, P. 284.

²³ Shevchuk V. Try lystky za viknom [Three leaves behind the window], K.: Rad. pys'mennyk, 1986, P. 284.

²⁴ Ibid., P. 227-228.

²⁵ Ibid., P. 228.

²⁶ Ibid., P. 208.

²⁷ Ibid., P. 228.

жливо, були частиною мого розпорошеного ества, бо будь-який чоловік має на землі не одне своє подобенство, ті подобенства живуть особнім життям, вони, можливо, ніколи не сходяться в живому світі, бо й не потрібно це, але думають і відчувають однаково. Вони одне невід'ємного цілого, яке ніколи не усвідомить себе, але перед небом це істота одна»²⁸.

Валерій Шевчук намагається творити власну філософію, передаючи її символами, що лягли в основу його творів. Через міф дійти суті – ось основна мета автора. Він пропонує справжній, перевірений ще античною практикою, шлях знайти істину – «пізнай себе». Шлях, що лежить у першооснові всіх речей. Це початок і на цьому, власне, і кінець. Кожен з Шевчукових героїв – самозаглиблений. Вони – ці герої – йдуть шляхом внутрішнього переосмислення, через видіння, в яких вони проживають справжнє життя. Головний герой повісті прагне розв'язати головоломку вбивства. У такий спосіб він надіється зрозуміти себе самого, невідомого у собі, у якого «ніколи не вгасав потяг до безсмертя»²⁹.

Дуалізм людського існування, боротьба двох протилежностей як неминуча умова життя не дозволяє дійти досконалості. Міф про Велику Голову, розказаний у повісті, сконцентрував основні принципи Шевчукової філософії. Образ Голови втілює поняття особистості, а через неї і світотворення: «Ми часточки однієї великої голови. Голови, що з'єднує нас у собі, і не в небі вона живе, а в нас самих»³⁰.

Синтезуючи вчення Сковороди і біблійні мотиви, Валерій Шевчук проводить аналогію між міфом про Голову і сюжетом про гріхопадіння перших людей, «історія про Адама – це символ... Це та ж таки притча про Голову, що я про неї кажу, але просто розказана»³¹.

Адам – перший чоловік – вчинив гріх, позбавивши себе цілісності. Герой Валерія Шевчука дячок села Рудівка Стефан Савич підмічає, що породження постійних суперечностей позбавило його вічного життя і приречило на вічні муки: «Отож, та Голова проклята, пане канцеляристе. Її позбавлено однодушності, а наділене двома душами, між якими немає миру»³².

Валерій Шевчук розглядає первородний гріх, йдучи у глибинну причину, Адам тільки тоді вчинив гріх, коли став внутрішньо розділений, чим прирік себе на вічні муки. Автор доводить, що причина неможливості досягнути досконалості у дискомфорті. Вічний двобій двох первнів – світлого і темного – породжує напругу, у якій необхідно існувати: «...3-поміж людей вряди-годи народжуються двоє таких, котрі хочуть, щоб всесвітня Голова не була дводушна. Той, хто хоче просвітлити її темін і запалити в ній справжню ясність, а з другого боку, і той, хто хоче тільки темряви. Один хоче гармонії, а другий хоче розрухи, один хоче добра, а другий лиха,

один хоче зробити ту Голову богорівною навіки, а другий затопити у болото»³³. Валерій Шевчук створює міф про велику Голову для переосмислення біблійного сюжету гріхопадіння.

Прихід Петра в село супроводжується біблійним мотивом про прихід месії. До канцелярії прийшло повідомлення про прихід месії і наказ його знищити. Валерій Шевчук підносить роль високого первню в людині, характеризуючи його як мудре, але слабке, яке здатне пізнати противника, але не здатне перемогти повністю: «Той темний, що приходить у світ, не знав свого противенця, а світлий знав завжди. Бо тільки він з'являється, з'являється і такий, хто готує світлому загладу»³⁴. Автор стверджує циклічність двою, вічність боротьби двох істот у людині: «І знову відбудеться те, що завжди, один і другий гинуть, а всесвітня голова лишається, як була, дводушна...»³⁵. Але письменник позбавляє людину права вибору тільки частково. Дискусія оповідача і дяка Савича, що є обрамленням твору, доходить до апогею:

«– А коли це не так? – спитав я.

– Коли не так, – озвався твердо Савич, – тоді я стверджу ваш страх: людина таки може бути настільки самотня, що стає наче трава !..»³⁶.

Мотив самотності – провідна риса творчості Валерія Шевчука. Самотність розглядається автором як вдалий вихід із колабуденності. Це уподібнює Шевчукових героїв з традиційними героями екзистенціалістів (А. Камю, Ж.-П. Сартра, Г. Марселя). Як стверджує дослідниця Л. Донченко, «Вал. Шевчук таки «зазіхає» на «всесвітню» підтекстовість, адже його текстам притаманна іманентна риса міфологічної свідомості – осягнення сенсу вічного протистояння Людини і Всесвіту»³⁷. Типовий екзистенціальний герой розриває зв'язки із суспільством і через бажання зберегти внутрішню свободу. Людина не може змінити світ, а тому намагається реалізувати свободу через власну самотність. Валерій Шевчук розглядає самотність як силу, що дає змогу не тільки самозберегтися, а й «піднятися до вершин духовності»³⁸.

Абсурдність виступає не лише ознакою беззмістовності. За цим криється інше: «Вічна, змінна енергія безмежного й безконечного творення – це той абсурд, який лягав в основу нашого духовного «Я»³⁹. Шевчукова самотність – «сильна, відкриває шлях до самовдосконалення»⁴⁰. Вона не є безнадійною. Семен – герой твору «На полі смиренному...» – приходить до усвідомлення самотності, не впадає у відчай, оскільки знайшов вихід зробити самотність силою.

Валерій Шевчук використовує паралельно з біблійним мотивом про прихід Месії давньогрецький образ крилатого коня. В управу прийшло два універсали: знищити Месію і впіймати крилатого коня: «Оповідали,

²⁸ Ibid., P. 228.

²⁹ Ibid., P. 205.

³⁰ Ibid., P. 271.

³¹ Ibid., P. 272.

³² Ibid., P. 272.

³³ Ibid., P. 272.

³⁴ Ibid., P. 272.

³⁵ Ibid., P. 272.

³⁶ Ibid., P. 273.

³⁷ Donchenko L. Chudoghni modeli nacional'noji identychnosti [Artistic model of the national identity]. K.: KNT, 2014, P. 54.

³⁸ Shevchuk V., Tarnashyn'ska L. «Lipshe buty nikym, nigh rabom» [Better to be a nobody than a slave]. *Besida*, Dnipro, 1991, № 10, P. 73.

³⁹ Lozko H. Ukrajin's'ke jazychnyctvo [The Ukrainian paganism]. K.: Ukr. zentr duhov. kultury, 1994, P. 73.

⁴⁰ Shevchuk V., Tarnashyn'ska L. «Lipshe buty nikym, nigh rabom» [Better to be a nobody than a slave]. *Besida*, Dnipro, 1991, № 10, P. 73.

начебто прийшов гетьманський універсал щодо коня: хто зловить його, той ніби дістане в посідання село»⁴¹.

Образ Пегаса використовувався не тільки в Стародавній Греції. «Крилатий кінь був відомий дагестанцям, іншим північнокавказьким народностям»⁴². Відомий образ коника-горбоконики у казках. Там він символізує силу, що допомагає героєві досягнути мети. У III ст. до н. е. александрійські поети створили легенду про Пегаса як символ творчості.

Автор повісті «Петро утеклий» слідує за традицією, використовуючи образ крилатого коня для утвердження творчого первня в людині. Творчий первень визнається вищим призначенням людини. Але людина творча – самотня людина.

Творчість асоціюється з поняттям самотності. Письменник розглядає творчість як психологічне звільнення кожної особистості, як шлях до самоусвідомлення себе.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Підводячи підсумки, зауважимо, що в повісті «Петро утеклий» Валерій Шевчук, контамінуючи біблійні та античні мотиви, образи й сюжети, моделює власну міфосистему, створює власний мікросвіт, що відповідає параметрам біблійно-міфологічних структур з їх універсальною співвіднесеністю всього суцього. Використовуючи біблійні алюзії Христа, Іуди й античний сюжет про Едіпа та мотив Пегаса, письменник створює національну модель світу, в яку задовує світосприйняття українського народу. Для повісті «Петро утеклий», як і для всієї трилогії «Три листки за вікном», важливою є проблема *особистість – натовп*. Шевчукові герої – шукачі істини – не знаходять розуміння загалом та й не прагнуть цього. З цього погляду важливо, на нашу думку, простежити не тільки трилогію «Три листки за вікном», а й усю творчість Валерія Шевчука із залученням відповідного контексту української літератури кінця XX – початку XXI ст.

Gavril A. The transformation peculiarity of the traditional figurative material with the plot in the novel of Valerii Shevchuk “Petro uteklyi”. The article analyzes the transformation peculiarity of biblical-Christian and ancient themes, motifs and images in the novel of Valerii Shevchuk “Petro uteklyi”. The author investigates the question of artistic dualism of literary work that is a combination of ancient and Christian aesthetic systems, philosophical and psychological dualism of the human's inner world as the reasons of imperfection and involuntary individual's suffering. In the novel the ancient Greek myth about Oedipus underwent peculiar transformation. The Fatum's will which draws a picture of not very pleasant fate, weighs heavily on the novel's hero Petro Znaida as well as on the mythical character. The tense atmosphere of the novel is full of the sense of absurdity.

The writer uses the myth of Oedipus as the winding up of plot collisions. The ancient theme of the parricide contaminates with evangelical theme of the Messiah's death. One common idea of self-discovery, own past, and of the purpose on the earth combines two story complexes. The literary work reveals the idea of eternal repetition: a man is destined to be between good and evil, having the constant right to make choice between two polar values. The novel depicts the transformation of another biblical-Christian material that is the motifs of the original sin, heaven, the first fratricide, Messiah's advent, betrayal and more.

Contaminating biblical and ancient motifs, images and plots in the novel “Petro uteklyi”, Valerii Shevchuk models his own mythical systems, creates its own microworld, corresponding to the parameters of biblical and mythological structures with their uni-

versal ability to correlate everything. Using biblical complexes of Christ, Judas and the ancient theme about Oedipus and the motif of Pegasus, the writer creates a national world model.

Key words: traditional images and themes, biblical-Christian motifs, ancient mythology, allusions, reminiscences.

Гаврил Анамарія – доктор філології, лектор Сучавського університету “Штефана чел Маре” (Румунія). Коло наукових інтересів: творчість Григорія Сковороди, традиційні образи і сюжети.

Gavril Anamaria – PhD in Philology, lector of University Stefan Cel Mare of Suceava (Romania). Research interests: Hryhorij Skovoroda's Creativity, traditional images and stories.

Received: 02-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© A. Gavril, 2017

⁴¹ Shevchuk V. Try lystky za viknom [Three leaves behind the window], K.: Rad. pys'mennyk, 1986, P. 254.

⁴² Golan A. Mif i simvol [Myth and symbol]. M.: Ruslit, 1993, P. 48.

**ЗВ'ЯЗОК РАНИХ ПОВІСТЕЙ М. ГОГОЛЯ З
УКРАЇНСЬКОЮ ФОЛЬКЛОРНОЮ ТРАДИЦІЄЮ ТА
МОВОЮ**

Ірина КАЙЗЕР,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
irabosak06@gmail.com

**CONNECTION OF M. GOGOL'S EARLY TALES WITH
UKRAINIAN FOLK TRADITION AND LANGUAGE**

Iryna KAIZER,

Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID 0000-0002-7202-7937
Researcher ID S-5839-2016

Кайзер І. Связь ранних повестей Н. Гоголя с украинской фольклорной традицией и языком. В статье проанализировано влияние украинских фольклорных сюжетов на ранние повести Н. Гоголя, вошедшие в сборники «Миргород» и «Вечера на хуторе близ Диканьки», а также реалистические и романтические черты сочинений. Исследовано смешение разнородных народнопоэтических мотивов, а также особенности гоголевской фантастики.

Благодаря Н. Гоголю большой пласт украинской лексики вошел в русский язык. Рассмотренные в статье примеры и факты позволяют говорить о Н. Гоголе как о феномене и украинской культуры.

Ключевые слова: М. Гоголь, романтизм, реализм, фольклорная традиция, реальное-фантастическое, народный язык, литературный язык.

Вступ. Класик літератури, чия творчість ознаменувала цілу епоху в розвитку української та російської реалістичної та романтичної прози, Микола Васильович Гоголь багатьма векторами своєї біографії та діяльності був пов'язаний з Україною. Він виріс в оточенні народного побуту та творчості українців.

Переїхавши в Петербург 1928 року, М. Гоголь потрапляє у вир суспільного та культурного життя. Йому імponує зацікавлення письменництва устроєм, характеристиками, народнопоетичною творчістю. Українська тема широко відображена в доробку російських письменників – від Василя Нарєжного до Кіндрата Рилєєва і Олександра Пушкіна. В цій атмосфері народжуються талановиті, яскраві книги М.В. Гоголя «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» (1831-1832) та «Миргород» (1835).

Джерельна база. При розробці теоретичного фундаменту статті, вивченні питання становлення творчого методу письменника використано і враховано роботи таких вчених як М.Б. Храпченко, Г.А. Гуковський. Дослідженням зв'язку раних повістей М.В. Гоголя з українським фольклором займалися А.І. Карпенко, Ю.В. Манн, І.В. Карташова, Л.І. Єрьоміна, В.П. Казарина.

Праці вчених А.В. Самишкіної, М.П. Полотая, Д.І. Мірошника містять цікаві спостереження над творами збірок «Вечори...» та «Миргород» в різних аспектах: автор та оповідачі, типи оповідей, мовні особливості і т.д.

Цікавими є твердження Є. Маланюка та Я. Дзири, котрі вважали, що М. Гоголь так і не відчув себе російським письменником, отож він – надбання української культури.

Основна частина. Тематична та образна основа раних повістей були взяті письменником з реалій українського народу, його фольклору. Ще в період перебу-

вання у Ніжинській гімназії, Микола Васильович цікавився побутом, творчістю співвітчизників, свої спостереження записував у «Книгу всякої всячини».

Інтерес до життя України, коли М. Гоголь перебував у Петербурзі, зростає. Тому, розпочавши роботу над творами, що увійшли у «Вечори...», автор звертається до матері та сестри з проханням надіслати йому найрізноманітніші дані про українські народні обряди, легенди, повір'я.

Особливу роль для письменника відіграє фольклорна лірика. «Моя радість, життя моя! песни! как я вас люблю!» Ділиться М. Гоголь у листі до М. Максимовича, званого збирача українських народних пісень. А в своїй відомій статті «О малороссийских песнях» автор зазначає, що в народній ліриці історик не знайде точних дат та місць, але якщо захоче дізнатися про побут, характери, відтінки почуттів, «история народа откроется перед ним». Також наголошує, що малоросійські пісні можуть по праву називатися історичними, оскільки в них правдиво відображені події. Уже в передмові до «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» читач знайомиться з мотивами написання творів, а також із загальним характером історій, що лягли в основу.

Інтерес до життя України, коли М. Гоголь перебував у Петербурзі, зростає. Тому, розпочавши роботу над творами, що увійшли у «Вечори...», автор звертається до матері та сестри з проханням надіслати йому найрізноманітніші дані про українські народні обряди, легенди, повір'я¹.

Особливу роль для письменника відіграє фольклорна лірика. «Моя радость, жизнь моя! песни! как я вас люблю!» Ділиться М. Гоголь у листі до М. Максимовича, званого збирача українських народних пісень². А в своїй відомій статті «О малороссийских песнях» автор за-

¹ Gogol M.V. Sobranie sochinenij. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T.6, P. 257-258.

² Ibid., T. 6, P. 285.

значає, що в народній ліриці історик не знайде точних дат та місць, але якщо захоче дізнатися про побут, характери, відтінки почуттів, «история народа откроется перед ним». Також наголошує, що малоросійські пісні можуть по праву називатися історичними, оскільки в них правдиво відображені події³. Уже в передмові до «Вечорів на хуторі поблизу Диканьки» читач знайомиться з мотивами написання творів, а також із загальним характером історій, що лягли в основу⁴.

«Вечори...» – своєрідний синтез різних ідейно-художніх начал. В окремих випадках романтизм цикл близький до реалістичного зображення дійсності. Інші форми романтизму пов'язані з оповіддю про ірреальне, що втручається в життя людей. На думку Г.А. Гуковського, за чарівністю казки і легенди стоїть смуток за тим, що то тільки мрія. Це – перша відмінність романтизму М.В. Гоголя від романтизму Жуковського чи Марлинського. Таким чином, стверджує науковець, збірник «Вечори...» – пролог до подальшої творчості Миколи Васильовича⁵. «Вечори на хуторі поблизу Диканьки» – єдиний художній цикл, оскільки збірці притаманні характерні риси – композиційна рамка, єдність часу і місця повісткування, присутність наратора, мотивуючого індивідуальні стилі та різноманітність тематики. Циклічність же – творчий прийом романтизму.

Інша своєрідна особливість цього літературного напряму – звернення до жанру казки, котре пов'язано у багатьох романтиків, в тому числі і в М. Гоголя, з інтересом до проблеми народності і національної самобутності літератури. «М. Гоголь, – відзначає І.В. Карташова, – несомненно использовал опыт таких романтиков, как братья Гримм, с их требованием точного наблюдения особенностей народного фольклорного мышления и колорита народной жизни в сказе»⁶. Не випадково народну легенду про панночку розповідає не «панич», а Левко (повість «Травнева ніч»). Зовнішній вигляд козака Левка, характер, вчинки розкривають в ньому фольклорний персонаж – красивого, сміливого героя народних казок, котрий завдяки власній винахідливості і допомоги чарівних сил (панночки) долає всі життєві перешкоди. В його образі фольклорна основа легенди про панночку виступає в своїх справжніх рисах.

Казковому канону відповідає і розповідь про героїв повістей «Травнева ніч» та «Сорочинська ярмарка». В першому творі шлюб перешкоджає батько Левка, в другому – зла мачуха. Перепони долаються за допомогою втручання помічників героїв (в «Сорочинській ярмарці» – цигана, у «Травневій ночі» – панночки). В обох повістях дія розвивається стрімко – протягом вечора й ночі – і виступає як веселе театралізоване дійство. У мові Левка та Галі чітко простежується ритм та мелодика народної пісні. На цю

особливість «Травневої ночі» вказує М.Б. Храпченко⁷. «Галло! Галло! ты спиши, или не хочешь ко мне выйти? Ты боишься, верно, чтобы нас кто не увидел, или не хочешь, может быть, показать белое личико на холод! Не бойся: никого нет. Ветер тепел...»⁸.

Фінал «Сорочинської ярмарки» – опис весілля: «... все обратилось, волею и неволею, к единству и перешло в согласие... Все несло. Все танцевало»⁹. Весільні втіхи пов'язані тут із фольклорним «бенкетом на весь світ». Але часто життя виявляється не таким вже й безхмарним, нерідко воно – джерело смутку. Про це свідчать роздуми автора про радість як про «прекрасную гостью, що рідко навідується» і завершальна фраза повісті: «И тяжело, и грустно становится сердцу, и нечем помочь ему»¹⁰.

Своїм загальним світлим настроєм поруч з «Травневою ніччю» та «Сорочинською ярмаркою» стоїть «Ніч перед Різдом». У творі здійснено «зниження» рис фантастичного, вони втрачають ознаки надприродного. Оксана питає коваля Вакулу як про щось буденне, чи його мати відьма¹¹.

На відміну від інших повістей циклу, в котрих зображено торжество героя, у «Вечері проти Івана Купала» загадкове виступає в ролі сили, здатної зруйнувати життя людини. Фольклорні легенди знаходять у повісті своєрідне тлумачення.

Зав'язка нагадує народну казку. Герой повісті – Петрусь Безрідний, бідняк, наділений зовнішністю та гідністю казкового героя, кохає красуню Педорку, доньку свого хазяїна. Казковому канону відповідають поява чорта, що виступає в ролі помічника, перепони шлюб та їх подолання, святковий бенкет.

Однак дія не закінчується весіллям, і Петро поводить не тільки як лицар. Особливо за рамки ідеалізованого народнопоетичного тлумачення виходить характер Басаврюка. Казкам притаманне трактування чорта як дрібного шахрая, брехуна. Басаврюк же – «дьявол в человеческом образе», спокуситель, ворог всього роду людського. Таке розуміння близьке іншим фольклорним жанрам – переказу, повір'ю.

Відчутний в повісті і вплив народних пісень та українського вертепу. У плачеві, наріканнях на свою долю Педорки відчуваються мотиви заговорів та заклинань: «...Свадьбу готовят, только не будет музыки на нашей свадьбе; будут дьяки петь, вместо кобз и сопилок... Темная, темная моя будет хата...»¹². В окремих діях козака Коржа впізнаємо вертепного героя. Ще більше відповідає вертепній традиції зовнішність поляка, одного з популярних сатиричних персонажів українських інтермедій: «...обшитый золотом, с усами, с саблею, со шпорами, с карманами, брэнчавшими, как звонок от мешочка, с которым пономарь наш, Тарас, отправляется каждый день по церкви»¹³. Аналогічний синтез різнорідних фольклорних начал знаходимо і в

³ Ibid., Т.6, Р. 68.

⁴ Ibid., Т. 1, Р.4.

⁵ Hukovskiy H.A. Realism Gogolia [Gogol's realism], Moskva, Goslitizdat. 1959, P. 33.

⁶ Kartashova I.V. Gogol i romantizm. Spekurs [Gogol and romanticism], Kalinin, KGC, 1975, P. 61.

⁷ Храпченко М.В. Nikolai Gogol. Literaturnyi portret. Velichie pisatelya [Nikolai Gogol. Literary path. Writer's greatness], Moskva, Sovremennik, 1984, P. 97.

⁸ Gogol M.V. Sobranie sochinenij. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, Т.6, Р. 97.

⁹ Ibid., Т.1, Р. 36-37.

¹⁰ Ibid., Т.1, Р. 37.

¹¹ Ibid., Т.1, Р. 109.

¹² Ibid., Т.1, Р. 44.

¹³ Ibid., Т.1, Р. 43.

«Пропалій грамоті», і в «Зачарованім місці». Так, основна лінія сюжету повісті «Зачароване місце» пов'язана із казками про скарби. Але якщо чорт тут близький казковому тлумаченню, то дід, обманутий чортом і облитий брудом, схожий на комічного персонажа народних анекдотів.

Як бачимо, сюжети повістей «Вечорів...» за своєю джерельною базою значно ширші, ніж просто бувальщина, на котру орієнтує вступ. Змішання різних фольклорних мотивів хоч і вказує на народнопоетичну основу розповіді, але не зустрічається в жодному з жанрів в такому синкретичному вигляді.

Любов до пісень, музики М. Гоголь висловив у багатьох своїх повістях, в тому числі, в «Травневій ночі» - творі, названому М.П. Полотаєм «піснею від початку й до кінця».

У своїх художніх працях Микола Васильович значне місце відводить кобзі та кобзарям. На думку М.П. Полотая, кобзарів М. Гоголь чув ще в дитинстві, адже це мистецтво здавна було поширене на Миргородщині¹⁴.

Письменник використовує музику бандуристів при зображенні селянського побуту та козацького життя. Ось як починається «Травнева ніч»: «Звонкая песня лилась рекою по улицам села...С бандурою в руках пробирался ускользнувший от песельников молодой козак Левко, сын сельського головы...Козак идет по улице, брэнчит рукою по струнам и подплясывает»¹⁵.

М. Гоголь використовує кобзарську музику і коли описує душевний стан героїв. Спочатку Левко бриньчить по струнах: він іде на побачення до коханої. Але коли сподівання козака не справдились, він сумний відійшов від вікна, «тихо перебирая струны бандуры»¹⁶. Автор влучно висловлюється «Левко ударил по струнам бандуры», коли хоче підкреслити веселий настрій парубків.

Специфічні риси гоголівської фантастики стали об'єктом досліджень багатьох вчених (Ю.В. Манна, Г.П. Макогоненка)¹⁷. «Завуалированная фантастика» – это то, что сначала в рассказе выступает как фантастическое, а потом оказывается реальностью или получает реалистическое объяснение и оказывается, что все было сном или слухами»¹⁸. Можливість існування версій – як фантастичних, так і реальних – називається, на думку Ю.М. Манна «паралелізмом планів».

Надприродне виникає в «Травневій ночі» у формі сну, причому перехід від дійсності розмито. «...Эдак я засну еще здесь!»¹⁹ – каже собі Левко, хоча вже спить, і починає бачити сновидіння. Але ось козак

прокидається, а в руках у нього – записка від панночки. Відбувається перенесення результату із фантастичної сфери в справжню.

У фіналі передмови до першої частини «Вечорів...» з'являється важливе символічне узагальнення. Рудий Панько запрошує читачів до себе в гості: «Да, вот было и позабыл самое главное: как будете, господа, ехать ко мне, то прямехонько берити путь по столбовой дороге на Диканьку...Про Диканьку же, думаю, вы слышались вдоволь»²⁰. У цьому зверненні пасічника простежуються два плани. Перший з них – зовнішній – мотивований гостинністю простодушного хуторянина Панька: він наївно вірить в те, що його Диканька не менш відома, аніж Петербург. Другий аспект – внутрішній – з'являється за аналогією із фольклорним образом стовпової дороги, що символізує в народній поезії тему долі. Звідси й виникає символічне розуміння образу Диканьки – мотив стовпової дороги розширює кордони провінційного населеного пункту до безкінечності, вносить особливий просторовий та часовий масштаб. Цим уже в передмову непомітно вводиться основна тема циклу – тема історичної долі народу, її осмислення через фольклор.

Між наступними творами М. Гоголя та «Вечорами на хуторі поблизу Диканьки» простежуються ідейні зв'язки, особливо відчутні у збірці «Миргород». Автор і сам це підкреслює підзаголовком «Повести, служачие продолжением «Вечеров на хуторе близ Диканьки»²¹.

Ця спорідненість найбільш відчутна у повісті «Вій». База твору – народні джерела. Хоча питання приналежності фантастичної основи, використаної Миколою Васильовичем, лише українському фольклору залишається відкритим²².

М. Гоголь зазначає, що «вся повесть есть народное предание», а Вія називає «начальником гномов»²³, хоч і нечітко подає згаданий персонаж. Взагалі слов'янській демонології гноми невідомі. Вони походять з арійської міфології. Саме тому в образі Вія помітні впливи на автора німецького романтизму. В. Осокін проводить паралелі між Вієм та індоіранським богом Вау²⁴.

А.А. Назаревський на основі етнографічних досліджень обґрунтовує близькість Вія у Гоголя з християнським святим Касіяном Римлянином, день котрого відзначають раз в чотири роки – 29 лютого²⁵.

Дослідник наводить ряд зіставлень цих загадкових образів. Найбільше зближують Вія та Касіяна лиховісний погляд та надзвичайно довгі, аж до землі вії. У фантастичному героєві своєї повісті, іменем котрого вона названа, автор зберіг майже всі риси створеного

¹⁴ Polotay M. P. "Ucrainska narodna pisnya i mystetstvo kobzariv u tvorchosti M.V.Gogolya" [Ukrainian Folk Song and Kobzar's Art in the Compositions of Gogol], *Narodna tvorchist i etnographiia*, 1952, №2, P. 96.

¹⁵ Gogol M. V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P. 54.

¹⁶ *Ibid.*, T. 1, P. 55.

¹⁷ Makogonenko G.P. *Gogol i Pushkin [Gogol and Pushkin]*. Leningrad, Sovetskiy pisatel, 1985, P.174-183.; Mann Yu.V. *Poetika Gogolya [Gogol's poetics]*, 2 isd. ispravl, Moskva, Hudozhestvennaya literatura, 1988, P. 67-85.

¹⁸ Mann Yu.V. *Poetika Gogolya [Gogol's poetics]*, 2 isd.ispravl, Moskva, Hudozhestvennaya literature, 1988, P. 80.

¹⁹ Gogol M. V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P.76.

²⁰ *Ibid.*, T.1, P. 6.

²¹ *Ibid.*, T. 2, P. 5.

²² Vatsuro V.E. "Iz nablyudeniy nad poetikoy«Viya» Gogolya" [From observations of the Gogol's poetics], *Kul'turnoe naslediyе Drevney Rusi*, Moskva, Nauka, 1976, P. 308.

²³ Gogol M. V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P.153.

²⁴ Osokin V. "Nove i zabute pro Gogolya: Zvidky pryshov Viy?" [New and forgotten about Gogol': Where came Viy?], *Prapor*, 1979, № 5, P. 132.

²⁵ Nazarevskiy A.A. "Viy v povesti Gogolya i Kasiyan v narodnykh poveriyakh o 29 fevralya" [Viy in Gogol's tale and Kasiyan in folk legend about 23 February], *Voprosy rysskoy literatury*, Vyp.2, Lvov, 1969, P. 39-46.

народною уявою Касіяна, але він не міг зберегти церковне ім'я персонажа. Саме тому із слова «вія», що постійно зустрічається у народних легендах про святого, було створено нове найменування для дійової особи. Подібний метод зустрічаємо у В. Жуковського, який із слова «струя» утворив ім'я «Струй».

Незважаючи на близькість «Вія» до народної творчості, повість не є простою переробкою легенд і казок. Фантастичні мотиви виступають тлом, на якому автор малює свої особливі художні образи. У творі М. Гоголь не тільки продовжив лінію фольклорних повістей «Вечорів», але й значною мірою завершив її²⁶.

В. Осокін зазначає, що, займаючись багато років «Вієм», йому доводилось зустрічатися з киянами, котрі розповіли йому народні перекази, згідно яких у «Вієві» зображена Михайлова гора у Прохорівці, де був масток М.О. Максимовича²⁷. Але ретельне вивчення документів показало, що книга «Миргород» вийшла у січні 1835 року, а Микола Васильович зустрівся із знаним фольклористом на українській землі аж у липні того ж року. Відповідно, сила художнього прозріння письменника була настільки великою, що дала можливість створити картини, в яких сучасники і нащадки бачать зображення знайомого ландшафту.

Низка дослідників (як-от: І.В. Карташова, Г.О. Гуковський, М.Б. Храпченко) звертають увагу на близькість окремих рис оповіді, лексики «Вечорів...» та «Миргорода» до високого стилю письменників карамзінської школи. Одночасно лірика цих повістей вбирає в себе народнопоетичну стихію. Мова творів не тільки барвиста, але й «співоча». М. Гоголь прекрасно володів майстерністю ритмізованої прози.

Справжній відголос фольклору ми простежуємо у надгробному плачеві Катерини («Страшна помста»): «Муж мой, ты лежишь тут, закрывши очи? Встань, мой ненаглядный сокол, протяни ручку свою! приподымись! Погляди хоть раз на свою Катерину...»²⁸.

За змістом та формою такі скорботні голосіння близькі до народних плачів та заклинань. Система паралелізмів, повтори, що об'єднують весь текст, постійні формули традиційних звернень-питань – всі ці деталі зближують поезику повістей із народнопоетичною традицією.

Співставлення тужливої жінки з птахою, що кричить, – узвичаєний образ, котрий бере свої початки з глибокої давнини. Зустрічаємо його і в «Слові о полку Ігоревім»²⁹. У фольклорній символіці крик чайки – знак біди, передвісник гибелі. Голосіння матері, яка проводить своїх синів у бій чи у рекрутчину, – поширена ситуація для цієї форми народнопоетичної творчості. В поезиці «Тараса Бульби» знаходимо

подібні мотиви. Мати, готуючись провести синів на Січ, вночі плаче над ними.

Уподібнення битви бенкету – теж типовий прийом, відголоски якого знову зустрічаємо ще в «Слові о полку Ігоревім». Ось як описує останній бій пана Данила М. М. Гоголь: «И пошла по горам потеха. И запиравал пир: гуляют мечи, летают пули, ржут и топчут кони»³⁰.

Відповідно, в повістях «Вечорів...» та «Миргорода» чітко прослідковується, як художня переробка ліричних жанрів народної поезії, так і живий, благотворний вплив її мови на твори збірок.

М. Гоголь уважно й скрупульозно вивчав розмовну мову, розробляв шляхи зближення її з літературною. Використовуючи форму народної оповіді, письменник насичує її живою мовою українців. Рудий Панько, звертаючись до читачів у передмові книги першої «Вечорів...», говорить: «Вы, может быть и рассердитесь, что пасичник говорит вам запросто, как будто какому-нибудь свату своему или куму»³¹.

Майстерно підібране слово не виступає у письменника чимось додатковим, використаним лише з «колеритною» метою. Воно органічно входить в оповідь, є важливим засобом її виразності («Местами только какая-нибудь...миска или макитра хвастливо выказывалась из высоко взгроможденного на возу плетня»³², «продавщица бубликов...писала ногами совершенное подобие своего лакомого товара»³³).

Характерною особливістю перших збірок Миколи Васильовича є їх динамічна побудова. Створюючи діалоги, автор часто використовує просторіччя, надаючи цим життєвої переконливості героям.

Упродовж другого століття для гоголезнавців важливим залишається питання про мову письменника, роль у ній українського елемента.

Сучасник М. Гоголя, його близький друг, М.О.Максимович зазначав, що звернення у творчості до російської мови – результат усвідомленого прагнення стати діячем російської літератури. Микола Васильович досконало знав російську мову та культуру, інакше не став би знаним майстром російської літератури³⁴.

Зовсім протилежного погляду дотримуються дослідники ХХ століття Є. Маланюк, Я. Дзира. Як стверджує Є. Маланюк, московська мова була Гоголю органічно чужою, а тодішню літературну мову пушкінської Росії він знав погано³⁵. В якості аргументу науковець наводить роботи Й. Мандельштама, котрий стверджував, що М. Гоголь постійно перекладав свої думки з української мови. На думку Я. Дзири, письменник навіть не зумів би майстерно розтлумачити українські словосполучення, фразеологізми, чуттєві

²⁶ Khrapchenko M.B. "Nikolai Gogol. Literaturnyi portret. Velichie pisatelya" [Nikolai Gogol. Literary path. Writer's greatness], *Sovremennik*, Moskva, 1984, P. 130.

²⁷ Osokin V. "Nove i zabute pro Gogolya: Zvidky pryshov Viy?" [New and forgotten about Gogol: From where does come Viy?], *Prapor*, 1979, № 5, P. 132.

²⁸ Gogol M.V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P. 171.

²⁹ Slovo o polku Ihoreve [Word about Ihor's regiment], Leningrad, Sovetskiy pisatel, 1985, P. 162.

³⁰ Gogol M.V. *Sobranie sochinenij*. V 6 t. [Collection of composition. In 6 part], Moskva, Goslitizdat, 1952-1953, T. 6, P. 71.

³¹ Ibid., T. 1, P. 3-4.

³² Ibid., T. 1, P. 11.

³³ Ibid., T.1, P.15.

³⁴ Krutikova N.Ye. Hohol' ta ukrainska literature 30-80 rokov XIX st. [Hohol' and Ukrainian literature 30-80 years XIX], Kyiv, Derzhlitvydav, 1957, P. 48.

³⁵ Malanyuk Ye. *Narysy z istoriyi nashoi kultury* [Sketches with history of our culture], Niu-York, 1954, P. 72.

явища російською мовою³⁶.

Вивченням ролі української лексики у творчості М. Гоголя займалися В.Н. Хохлачова, Д.І. Мірошник. Зокрема, Д.І. Мірошник виділяє наступні групи українських слів творів письменника з точки зору лексико-граматичної характеристики: 1) мовні одиниці з однаковим значенням, але різним звучанням у російській та українській мовах: кавун – арбуз, тендітний – нежний; 2) лексеми, що мають український корінь, але передані автором за допомогою норм російської морфології: вечериці, дрибушки (дрібно заплетені коси), смутний (сумний, печальний); 3) складні слова з двох коренів – власне українського та спільного для обох мов: сутозолотая (з чистого золота)³⁷.

Українізми, використані М. Гоголем у повістях на українську тематику при створенні образу народу, є композиційно гармонійними і однаковою мірою входять у мовлення героїв, оповідачів, автора.

Не заперечуючи органічної єдності української та російської лексики, на основі аналізу повістей збірки «Вечори...» А.В. Самишкіна робить висновок, що мова Рудого Панька, Фоми Григоровича, інших персонажів-виразників національної самобутності, орієнтується на усну традицію³⁸. Контрастно звучить книжна мова «панича», якій властиві умовно-романтичні штампи.

Висновки. У літературі 30-х років XIX століття зародилася ідея об'єднання в одному творі народнопоетичних, в основному казкових мотивів. Саме М. Гоголю вдається виконати це завдання, використовуючи досвід західноєвропейського романтизму, пошуки авторів-сучасників, фольклорну традицію українського народу.

М. Гоголь зумів увести в літературу, в літературну мову, не порушивши цілісності та гармонії художньої праці, сюжетні мотиви народнопоетичної традиції, звороти народної мови. Цьому значною мірою сприяло відношення письменника до слова як до надбання народу, в котрому відкривається «безодня простору».

Численні просторіччя, вживані героями повістей, були для того часу явищем виключним. Значний об'єм української лексики, властиві саме українській мові синтаксичні структури були зумовлені усвідомленим введенням українського побуту, фабул з українських історій, фольклору в сюжетну канву творів.

Кожне нове введення народної мови у мистецтво слова означає демократизацію літературної мови, наближення її до життя. Ще раніше внесли українські елементи в російську літературу Є. Гребінка, Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко у своїх російських повістях. Але тільки геній М. Гоголя підніс цей процес на той високий рівень, де новаторство могло закріпитися і стати стійкою властивістю російської літератури.

Багатство гоголівського словника, нажаль, ще вичерпно не вивчене. Але вклад письменника в удосконалення, розширення та збагачення мови художньої літератури, як російської, так і української, незаперечний, і перш за все завдяки переосмисленню досягнень образної та зображальної системи поетичної

творчості українського народу.

Відповідно, яскраво виражений органічний зв'язок сюжетних мотивів, ідейної спрямованості, образної системи, художньої мови творів М. Гоголя з українською літературою, фольклором, історичними джерелами – одна з характерних рис ранньої прози письменника, що дозволяє нам говорити про М. Гоголя як про феномен і української літератури та культури.

Iryna Kaizer. Connection of M. Gogol's Early Tales with Ukrainian Folk Tradition and Language. Mykola Gogol – a classic of literature the most outstanding representative of the "Ukrainian school" in Russian literature, the founder of the so-called "Gogol" (socio-critical) realism.

The article analyzes the impact of Ukrainian folklore and language in the early stories of the author, included in the collections "Evenings on a Farm near Dikanka" and "Mirgorod".

"Evenings ..." – a kind of synthesis of various ideological and artistic principles. Collection has the features of romanticism, which in some cases close to the realistic depiction of reality. The peculiar feature of Gogol's early works appeal to the genre of fairy tales, which is due to the interest in the nation and national identity literature. Scenes stories "Evenings ..." in its base is much broader than a true story, which focuses on entry.

In the submitted scientific work the attention is accented to the symbols which are depicted by the author in early collections: 1. folk image of road from pillar that already meet in the preface to the first book "Evenings ..." stands in folk poetry theme of fate. Hence, there is a symbolic understanding of the image of Dykanka - tune high road widens the boundaries of a provincial settlement to infinity; 2. assimilation of the woman with a bird, that screams (story "A Terrible Vengeance"); 3. assimilation of a battle to the regale. It is interesting the fact that the same metaphors we are meeting in the "Word about Ihor's regiment."

By the following works of Gogol and "Evenings on a Farm near Dikanka" traces the ideological ties, particularly noticeable in the collection "Mirgorod". By itself it emphasizes the subtitle "Tale, which is a continuation of" Evenings on a Farm near Dikanka". Ukrainian scientists Malanyuk and Dzyra affirmed that Moscow language was organically alien to Gogol, writer even managed to skillfully explain Ukrainian phrases, phraseologisms, sensory phenomenon in Russian. Seen examples allow as to consider Gogol as a phenomenon of Ukrainian culture and literature as well.

Key words: Gogol, romanticism, realism, folk tradition, real – fantastic, national language, literary language.

Kaizer Iryna – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», аспірант кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича. Коло наукових інтересів: сучасні літературознавчі методи (історико-порівняльний, герменевтичний, рецептивний, інтертекстуальний, соціонічний), вивчення української мови як іноземної.

Kaizer Iryna – teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University", postgraduate of the department of Ukrainian literature of Yuriy Fed'kovych Chernits National University. Research interests: modern literary methods (historical-comparative, hermeneutic, receptive, intertextual, socionic), studying Ukrainian language as a foreign language.

Received: 05-02-2017

Advance Access Published: April, 2017

© I. Kaizer, 2017

³⁶ Dzyra Ya.I. "Lytsar natsionalnoho dukhu: Gogol" [Knight of national spirit: Gogol], Dzyra Ya.I. *Avtopertret natsii*, Kyiv, Biblioteka ukrainsya, 1997, P. 96.

³⁷ Miroshnyk D.I. "Rol' ukrainskoi leksiki v povestyakh Gogolya" [The role of Ukrainian vocabulary in Gogol's stories], *Russkii yazyk*, 1953, №1, P. 3-10.

³⁸ Samyshkina A.V. "K problemam Gogolevskogo folklorizma" [To the problem of Gogol's folklorism], *Russkaya literatura*, 1979, №3, P. 76-77.

Українська
література

Ukrainian
Literature

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 112-117
UDK 821.161.2 Шевченко 09
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.26

**СТЕЛІАН ГРУЯ – ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

Антоній МОЙСЕЙ, Ірина КАЙЗЕР,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
antoniimoisei@bsmu.edu.ua
irabosak06@gmail.com

**STELIAN HRUYA AS A RESEARCHER OF
TARAS SHEVCHENKO'S CREATIONS**

Antoni MOYSEY, Iryna KAIZER,
Higher State Educational Establishment of Ukraine
«Bukovinian State Medical University», Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0001-5295-2271
Researcher ID : S-5261-2016
ORCID ID 0000-0002-7202-7937
Researcher ID: S-5839-2016

Мойсей А., Кайзер И. Стеліан Груя – дослідник творчості Тараса Шевченка. С 90-х годов XIX века положено начало румынского шевченковедения. Значительный вклад в развитие этой галузи сделали такие ученые, как Т. Носенко, М. Ласло-Куцук, К. Барборике, И. Ребошанка, С. Груя и др. В статье пойдет речь о работах Стеліана Груи, посвященных творчеству Тараса Шевченка («Т. Шевченко – поет-романтик», «Молитва и проклятие: критическое исследование»). Также проанализированы сочинения «Гайдамаки», «Псалмы Давидовы», «Великий лех», «Иван Подкова», их интерпретация румынским ученым.

Ключевые слова: Т. Шевченко, шевченковедение, романтизм, историческая поэма, мистерия

Вступ. Процес засвоєння творів Т. Шевченка в Румунії, а відповідно й виникнення шевченкознавства, поділяється на два періоди зі своїми особливостями – до і після Другої світової війни. Вперше ім'я Кобзаря почало з'являтися на шпальтах періодики у 90-х рр. XIX ст., коли журнал «Сучасник» («Contemporanul», 1886, № 1) передрукував з французької газети «Le Temps» статтю «Український поет» (автор W. R. Morfill). Далі з'являються публіцистичні праці Костянтина Доброджану-Гері (Constantin Dobrogeanu-Gherea) «Тарас Шевченко» і «Митці-громадяни», в яких чи не вперше в європейській літературі підкреслено світове значення творчості Шевченка. Статтю про видатного українця надруковано і в «Румунській енциклопедії» за 1904 р. Про вплив Кобзаревих творів на румунський революційний рух 1905-1907 рр. писав Барбу Лезеряну (Barbu Lăzăreanu) у віршованому маніфесті «Пробуджувач».

Балада «Причинна» стала першим перекладеним у Румунії твором Шевченка. А в період між двома світовими війнами, попри несприятливі умови, а подекуди навіть і заборони владою вшановувати пам'ять Шевченка, в пресі з'являлися статті про нього. Перекладали твори великого українця Дж. Манта, Й. Буздуган та ін.

1952 р. Віктор Тулбуре (Victor Tulbure) вперше перекладав на румунську мову «Кобзар» (вступне слово М. Садовяну). До збірки увійшло близько 30 віршів. Загалом, В. Тулбуре один із найвідоміших та найпродуктивніших перекладачів українського поета – 1963 р. та 1990 р. з'являються наступні збірки

«Кобзаря». Автором передмови до видання 1990 р. був Д.Х. Мазілу (Dan Horia Mazilu), котрий здійснив аналітичне дослідження поезики та тематики творчості Т. Шевченка.

Етапними стали наукові розробки відомих учених Стеліана Груї (Stelian Gruia) («Тарас Шевченко – поет-романтик», 1973; «Молитва і прокляття: критичне дослідження», 1995), Корнелія Барборіке (Corneliu Barborică) («Студії з порівняльної літератури», 1987), Дана Хорія Мазілу (Dan Horia Mazilu) (передмова до «Кобзаря», 1990; стаття «Балади, наснажені ліризмом», 1989), в яких дослідники, за спостереженням Т. Носенко, «поставивши творчість Кобзаря в широкий європейський контекст, прагнули виявити виняткову своєрідність українського поета-романтика (переважно з погляду аналізу його поезики, жанрових особливостей...))»¹.

Історіографія дослідження та джерельна база. Академічне шевченкознавство Румунії започатковується тільки після Другої світової війни. Окремо можна говорити про вивчення доробку Кобзаря після 1989 р., коли внаслідок Грудневої революції місцева гуманітарна наука звільнилася від комуністичного диктату. Про особливості румунського шевченкознавства йшлося у працях О. Романця, І. Ребошанки, М. Богайчука, М. Ласло-Куцук, Т. Носенко, С. Лучканіна, Іона Кідешчука та ін.

Потрібно звернути особливу увагу на роботи Флоріна Пінтеску (Florin Pintescu)², Віорела Долга (Viorela Dolha)³, оскільки вважаємо, що глибокий всебічний лі-

¹Nosenko T. «Ukrayins'ka literatura v zatsikavlenyakh rumuns'kykh doslidnykiv: imena, napryamy, pidhody» [Ukrainian Literature in Romanian researchers' interests: names, directions, approaches], *Nash holos*, Ch. 81-82, P. 8.

²Pintescu F. «Unele considerații privind relațiile moldavo-cazace în evul mediu» [Some considerations regarding Moldovan-Cossack relations in the Middle Ages], *Ukraina - Rumuniya - Moldova: Istorychni, politychni ta kul'turni aspekty vzayemyn*, Mizhnarodna naukova konferentsiya 16-17 travnya 2001 r., Chernivtsi, 2002, P. 73-90.

³Dolha V. Romani uitati. Articolul «Țara Noastră de dincolo-de-Nistru». Țaru nimănuî [Forgotten Romanians. The article "Our country beyond the Dniester river. No Man's Land"], URL: <http://ro.altmedia.info/romani-uitati>

тературний аналіз неможливий без опрацювання етнокультурних та історичних зв'язків. Схожій тематиці присвячений цикл статей А. А. Мойсея та А.Є. Моїсея «Українці в етнокультурних стереотипах румунів та молдаван»⁴.

Основна частина. Стеліан Ґруя (Яцентюк) – румунський письменник, літературознавець, перекладач. 1957 закінчив Київський університет, захистив кандидатську дисертацію з теми «Тарас Шевченко – поет-романтик». Був професором Бухарестського університету, на факультеті іноземних мов та літератур викладав українську літературу. Автор україномовних збірок оповідань «Колесо» (1964), «Пастух і дика черешня» (1973), поетичної збірки «Надра» (1971). Румунською мовою вийшли книга оповідань «Поминальний день» (1968), а також поетичні – «Арборенські балади» (1977), «Північ» (1979) та роман «Чорний кінь» (1983).

Вагомий внесок С.Ґруї і в перекладацтво – 1974 вийшла збірка українських народних дум, 1971 – антологія новел «Пролетіли коні» (у співавт.), 1975 – «Балада рідного краю», добірка віршів румунських поетів, які пишуть українською. Автор та упорядник передмов до ряду видань Т.Шевченко, В.Стефаніка, О.Кобилянської.

Важливо відзначити працю «М. Ємінеску» (1958), в якій досліджено переклади українською мовою творів всесвітньо відомого румунського поета. Перші публікації Міхая Ємінеску в Україні належать Василю Щурату (1903), а перше видання поезій, до якого увійшло лише 43 твори, з'явилося 1952 р. (перекладач Ярослав Шпорта). 1974 р. під упорядкуванням А. М'ястківського та зі вступним словом С. Семчинського вийшло більш повне видання, де представлена вся тематична палітра поезій М. Ємінеску. А 1992 р. між українським та румунським урядами було підписано «Угоду про співробітництво в галузі культури, науки і освіти». В рамках цієї Угоди Спільною письменників Румунії та Спільною письменників України було прийнято рішення про видання у перекладах у Румунії творів Т. Шевченка, а в Україні, відповідно, творів М. Ємінеску.

Як доктор української філології, Стеліан Ґруя активно виступав із літературознавчими та літературно-критичними статтями. Особливо це стосується його шевченкознавчих студій. Творчості українського поета він присвятив докторську дисертацію «Тарас Шевченко – поет-романтик» (1973), а також низку статей «Містерія «Великий льох» (1989), «Пиха тиранів і

лагідний Бог» (1991), «Пристрасть і міражі» (1992), «Творець української національної доктрини» (1995), які склали основу книги «Молитва і прокляття: Критичне дослідження» (1995). Ці праці, писані в умовах комуністичного диктату, відзначаються сміливим трактуванням «Кобзаря», особливо поеми «Великий льох».

С. Ґруя оцінював діяльність і творчість Шевченка, а з ними й історичну місію Румунії та України, з погляду європейських культурних цінностей. Вихідними в цьому плані можуть бути такі думки вченого: «Хто детально й кропітко досліджував скарбницю Шевченкового слова, той не зміг не переконатися, що великий Кобзар, як ніхто інший, збагнув і передбачив чимало аспектів вікових і багатосторонніх відносин між Україною та Румунією, а також можливі наслідки в результаті взаємовигідних стосунків між їхніми народами. Мова тут насамперед про властиву обидвом сусідам героїчну ретроспективу, а також про майбутню перспективу в світлі взаємодії й співпраці, яка має надзвичайну вагомість і значення в подальшому процесі існування й процвітання України та Румунії»⁵. Звичайно, дослідник мав тут на увазі пророчі слова Кобзаря про «братолубіє» і «єдиномисліє», на основі чого постане велика сім'я народів світу, об'єднана тезою про загальнокультурні цінності. Крім того, він вдається в історичне минуле, щоби підтвердити, що їх у давнину виборювали два сусідні народи: «Коли в головних культурних закладах Європи розквітало Відродження, волоські чи молдавські воєводи ціною життя і крові стали вперек на шляху оттоманської експансії. Коли Західна Європа організувала й зміцнювала університетські осередки та заклади, запорозькі козаки кров'ю омивали той же шлях мусульманської експансії. Такі місцевості, як Дніпровський лиман чи острів Хортиця стали легендарними завдяки звитязним битвам козаків проти турецько-татарських загарбницьких намірів»⁶. У цій площині С. Ґруя розглядає поеми Т. Шевченка «Іван Підкова» та «Гайдамаки» (особливо пісню кобзаря Волоха), а звідси робить важливий висновок про «найпотрясаючі» і «найактуальніші спонуки» до взаємотворчих стосунків між двома сусідніми народами. А коли російський царизм розділив на шматки Волощину, піддавши Бессарабію немилосердному національному й соціальному гніту, знову Шевченко з обуренням вигукнув: «Од молдованина до фінна / На всіх язиках все мовчить, / Бо благоденствує!»⁷. Тому науковець закликав прислуховуватися до Шевченкового слова, бо воно, як ніколи, актуальне в наш час.

⁴ Moysey A.A., Moisey A.Ye. «Ukrayintsi v etnokul'turnykh stereotypakh rumuniv ta moldavan (1). Ukrayins'ki kozaky ochyma moldavs'kykh seredn'ovichnykh litopystsi» [Ukrainians in the ethnocultural stereotypes of Romanians and Moldavians (1). Ukrainian Cossacks from the point of view of Moldavian chroniclers of Middle ages], *Istoriyo-politychni problemy suchasnoho svitu*, Zbirnyk naukovykh statey, Chernivtsi, Chernivets'kyu natsional'nyu universytet, 2013, T. 25-26, P. 202-208; Moysey A.A., Moisey A.Ye. «Ukrayintsi v stereotypakh rumuniv ta moldavan (2). Odruzhennya Tymosha Khmel'nyts'koho ta Roksandry Lupul u rumuns'kykh dzhere-lakh» [Ukrainians in stereotypes of the Romanians and Moldavians (2). Marriage of Tymish Khmelnytsky and Roksolana Lupul in the Romanian sources], *Pytannya starodavn'oyi ta seredn'ovichnoyi istoriyi, arkhеолоhiyi i etnologiyi* (Zbirnyk naukovykh prats'), T. 2 (36), Chernivtsi, Druk Art, 2013, P. 187-203; Moysey A.A., Moisey A.Ye. «Ukrayintsi v etnokul'turnykh stereotypakh moldavskikh letopistsev, rumynskikh istorikov i pisateley (3). Obraz Ivana Podkovy - kozatskogo predvoditelya i moldavskogo knyazyaz» [Ukrainians in ethnocultural stereotypes of Moldovan chroniclers, Romanian historians and writers. The image of Ivan Pidkova as leader of Cossacks and Moldavian prince], URL: http://atlas.usv.ro/www/codru_net/CC20/1/stereotypes.Pdf

⁵ Hruya S. «Tvorets' ukrayins'koyi natsional'noyi doktryny» [Creator of Ukrainian national doctrine], *Nash holos*, 1995, Ch. 1-2 (14-15), P. 5.

⁶ Ibid., P. 5.

⁷ Shevchenko T. *Kobzar*, Kyiv, Dnipro, 1977, P. 255.

У своїх студіях С. Груя порушив одну з найважливіших проблем Кобзареві творчості – зв'язку із Біблією. На думку дослідника, Шевченко часто використовує численні паралелі з Біблією, щоб до кінця довести місію пророка української нації. Зацікавлення Святим Письмом науковець пояснює «не стільки релігійністю, скільки невтомним шуканням правди, яку Шевченко мріє побачити втіленою людською істотою, наділеною ореолом божества. Бог як персонаж пояснюється в творчості Шевченка знищенням несправедливих порядків і заміною їх братерством та любов'ю»⁸.

На думку вченого, у «Псалмах Давидових» Тарас Григорович робить першу спробу створити цикл, де з повною силою відобразились би ідеологічні шукання київських романтиків. Проте С. Груя, на жаль, прочитував тільки «соціальні та національні відтінки»⁹. А загалом звернення Т. Шевченка до Книги книг тлумачилось у традиційному для тодішнього шевченкознавства ключі: «...Біблійний текст служить Шевченку приводом для засудження кріпосництва, в ярмі якого знаходяться народні маси. Небезпека повного знищення національного ядра походить з боку царизму, якому допомагають місцеві багаті»¹⁰.

Цікавими спостереженнями позначене дослідження С. Груї про жанр балади у творчості Кобзаря, представлений, на думку дослідника, не тільки «Причинною», «Утопленою», «Тополею», «Лілеєю», «Русалкою», а й такими творами, як «У Бога за дверима лежала сокира», «Перебендя», «Іван Підкова», «Гамалія», «Тарасова ніч». Дослідник прагнув передусім показати новаторський характер жанру балади у творчості Т. Шевченка в порівнянні з попередниками поета. «Причинна», на його думку, побудована за зразком класичної опери, що починається увертюрою з чотирьох строф, у яких «читач стає свідком надзвичайної драми з участю всіх елементів навколишньої природи»¹¹.

Заслугують на увагу міркування вченого про спорідненість «Причинної» з народною піснею про чумаків, записаною М. Максимовичем у 1827 р., на що свого часу вказував історик літератури М. Петров. «Якщо взяти до уваги біографію Шевченка, – пише він, – зокрема його дитинство, коли він супроводив батька в довгих дорогах по українських степах і коли в чумацькій валці лунали час від часу сумні пісні, розповідаючи про трагічні події, безмежність степів, обвіяних тужливими вітрами, не можемо не погодитись з російським істориком. Але незаперечний і той факт, що Шевченко знав чимало інших мотивів трагічного кохання з українського фольклору, адже відомості поета про розвиток української літератури дуже багаті»¹².

Окремий розділ своєї праці «Молитва і прокляття» С. Груя присвятив образу жінки у творчості поета. «Найулюбленишим героєм поетичної творчості Тараса Шевченка, – відзначає він, – є проста жінка з народу, яка стає жертвою знущання злих людей і кінчає майже

завжди трагічно. Більшість шевченківських героїнь стають матерями після того, як їхній ідеал щастя розбитий, і тому вони йдуть на шлях самопожертви»¹³. На підтвердження своїх слів науковець детально аналізував поеми «Катерина», «Наймичка» і «Марія», які, на його думку, проросли з особистого життя поета та долі його сестер.

Найвдалішим з-поміж інших, як нам видається, став аналіз поеми «Марія». С. Груя покладається на думку І. Франка, який зараховував поему до найкращих та найгармонійніших поем Шевченка. Вона займає визначне, а з деякого погляду навіть першорядне місце між такими перлами Шевченкової поетичної творчості, як «Княжна», «Відьма», «Петрусь», «Сотник» та «Неофіти». Немало важила для румунського філолога і думка його співвітчизника К. Доброджану-Гері: «Одною з найкращих його (Т. Шевченка) поем є «Марія». Він плакав сльозами за Святу Марію, сумний символ усіх нещасливих матерів»¹⁴. Підхопивши ідеї своїх попередників, С. Груя дійшов справедливого висновку про те, що саме в християнській міфології Кобзар черпав улюблені сюжети усе своє життя. Перш за все це чиста материнська любов та величні ідеали, породжені нею. «Найвища мета палкої любові – це служіння правді, в ім'я якої самопожертва вимальовується як світлий апофеоз»¹⁵. Проте не з усіма спостереженнями дослідника стосовно Шевченкової «Марії» можна погодитись. Зокрема з тим, що поема несе своєрідний войовничий пафос, направлений проти релігійних догм. Соціологічний відтінок мають і деякі інші спостереження науковця про образи Шевченкового твору.

Один з найбільших розділів своєї книжки С. Груя присвятив питанню гротеску, іронії і сарказму в поезії Кобзаря, вважаючи їх закономірними у творчості поета-романтика. «Вірний принципам романтизму, Тарас Шевченко, – розмірковує дослідник, – у цілому циклі сатиричних творів із великою силою викриває нетривкість сучасного йому суспільства, заперечуючи уявні духовні вартості, які його підтримують. Діючи, як великі поети-романтики європейських літератур, поет уміло відбирає з суспільства найуразливіші факти, які становили фундамент царської імперії, змальовуючи їх без жодної прикраси. Дуже часто це картини кошмару, в яких елементи гротеску стають основним матеріалом мистецької побудови відображення навколишнього світу. Гротеск породжений у творчості Тараса Шевченка є злом, яке стоїть в основі страшних подій, що відбуваються в кордонах імперії, гноблячи дух народів і їх життя, яке, на думку поета, повинне бути вільним і щасливим»¹⁶. Свої міркування шевченкознавець ілюструє передусім на матеріалі поеми «Царі», котра, за його спостереженнями, стала показовим твором сатиричного змалювання життя і діяльності вінценосних осіб. До того ж, хоч і перебуваючи на засланні, поет уважно спостерігав за революційними подіями 1848 року в Європі.

⁸ Hruya S. Molytva i proklyattya: krytychne doslidzhennya [Prayer and curse: critical research], Bukharest, Kryterion, 1995, P. 10.

⁹ Ibid., P. 10.

¹⁰ Ibid., P. 20.

¹¹ Ibid., P. 24.

¹² Ibid., P. 26.

¹³ Ibid., P. 109.

¹⁴ Ibid., P. 128-129.

¹⁵ Ibid., P. 129.

¹⁶ Ibid., P. 143.

Згадану поему дослідник сприймав як один з найяскравіших політично спрямованих творів часу, у якому, завдяки полум'яному слову і відкритому сарказму, постать українського поета стає в ряд великих борців за рівність і справедливість. І біблійний цар Давид, і київський князь Володимир своєю діяльністю підтверджують аморальність і жорстокість усіх правителів. «Зібрані з життя біблійного Давида факти покликані ілюструвати увічнення пороків та розпусти протягом усієї історії в тих місцях, до яких звертають свої побожні погляди народні маси і які схвалені офіційними догмами як світі»¹⁷, – констатував дослідник.

Свої спостереження щодо сарказму у творчості Т. Шевченка науковець продовжував на матеріалі твору «Кавказ», спрямованого проти загарбницької політики російського царизму. Загалом дослідник добре вловив суть цієї антиколоніальної поеми, ставлячи її в один ряд з іншими творами слов'янських літератур, наприклад, з «Тридіоном» польського поета С. Крашинського. Волелюбність і непохитність кавказьких народів повністю відповідають романтичному ідеалові великого Кобзаря, стають зразком непокірливості для всіх пригноблених народів. Як бачимо, С. Груя демонстрував добру обізнаність з історією слов'янських літератур, особливо тих народів, які також терпіли гніт російського царизму.

Ще одну цікаву паралель проводив шевченкознавець на зіставленні поем «Сон» Т. Шевченка, «Пам'ятник Петру Великому» А. Міцкевича та твором «Медный всадник» О. Пушкіна. Кожен з трьох поетів крізь призму споглядання пам'ятника російському самодержцю висловлює своє ставлення до царя, а з тим і власний погляд на Російську імперію. В українського лірика Петро I постає як колонізатор його народу, жорстокий кат. Інші асоціації викликає пам'ятник в О. Пушкіна. Російський митець «вбачає в пам'ятнику величність імперії з її монументальною архітектурою, створеною і заснованою заповзятливим і енергійним монархом»¹⁸.

Творчою знахідкою С. Груї можна вважати вдалий підбір поем для зіставлення, автори яких – великі слов'янські поети, але в кожного з них свій погляд на історію Росії, уособлений у діяльності Петра I. Ставлення А. Міцкевича до російського самодержця, як переконував дослідник, повністю негативне. Адже цар варварськими методами знищував інші народи на користь виходу Росії з пастки вікової відсталості. Саме з цієї причини, на нашу думку, польського поета й не цікавили позитивні сторони царювання Петра I.

Виходячи з цього, можна стверджувати, що С. Груя дуже обережно підходив до оцінки діяльності російського царя, що, зрештою, і не дало йому можливості належно оцінити твір польського поета. Інша причина такої позиції румунського дослідника криється в тому, що він керувався тлумаченням твору О. Пушкіна «Медный всадник», висловленими В. Белінським, а при аналізі поеми А. Міцкевича й з'ясуванні місця Петра I в історії послуговувався думками О. Герцена. Щоправда, С. Груя врешті-решт

наважився на більш рішучий висновок: польський поет розглядає діяльність царя Петра I з позицій представника пригнобленого народу, в якого модернізація однієї країни на шкоду іншим не могла викликати ніщо інше, як огиду й протест. Вважаємо, що російський дослідник Стахеєв справедливо зазначав: «Для Міцкевича Петро I є уособленням деспотичної волі, як і військово-деспотичного самодержавства з європейським виглядом, сучасного поетові»¹⁹.

Загалом аналіз поем «Царі» і «Сон», здійснений румунським дослідником, можна вважати вдалим. Хоч при цьому науковець припустився деяких неточностей і прорахунків. Зокрема, він не надав значення тому, що поема «Царі» мала дві редакції. Першу написано в 1848 році на Кос-Аралі як цикл з чотирьох, сюжетно не пов'язаних між собою, віршованих оповідань, обрамлених вступом і кінцівкою. Остаточну, істотно відмінну редакцію «Царів» Т. Шевченко створив у 1858 році в Нижньому Новгороді, переробивши цикл на поему-тетралогію із вступом і епілогом. Тому С. Груя помилково називав дату написання твору як 1848 рік. При аналізі поем дослідник губив нитку спостережень стосовно Шевченкового гротеску, іронії і сарказму, а натомість обмежувався здебільшого міркуваннями про ідейний зміст творів. Недоречною видається і думка вченого про те, що київського князя Володимира православна церква оголосила святим «за навернення росіян до християнства»²⁰.

Деякі розділи своєї книжки «Молитва і прокляття» С. Груя будовав на основі аналізу окремих творів Т. Шевченка, а саме: «Гайдамаки», «Єретик», «Великий лях» та ін.

Оригінальне трактування поеми «Гайдамаки» дослідник розпочинав із з'ясування джерел Шевченкового твору – праць з історії України й Польщі. При цьому відзначав, що найголовніші матеріали, які лягли в основу твору, – це народні думи, балади, легенди, а особливо розповіді діда Івана. На переконання С. Груї, «поема «Гайдамаки» є синтезом величезного фонду української народної творчості, в ній поет висловлює віру свого романтичного покоління в бурхливу й героїчну історію України, натякаючи прямо на сучасність, яка характеризувалась інертністю мислення і гноблення української нації»²¹.

«Гайдамаки» трактувалися румунським вченим як твір глибоко новаторський, котрий окреслив для наступних поколінь вектори історичного романтизму в периметрі національного письменства. Жодному з українських романтиків не вдалося створити такої масштабної картини повстання пригнобленого народу, доведеного до вершин розпаду.

Найбільший за обсягом поетичний твір Т. Шевченка С. Груя зараховував до поем байронівської структури. «Виражений поетом у численних ліричних монологах, романтичний ідеал зображується в майбутньому своєї вітчизни, історія якої переповнена численними подвигами. Історичний приклад набуває рис патетичного закликати проти пасивності, в якій живуть внуки гайдамаків. Своім твором поет мріє розбудити свідомість сучасників, закликаючи їх наслідувати

¹⁷ Ibid., P. 146.

¹⁸ Ibid., P. 170.

¹⁹ Ibid., P. 172.

²⁰ Ibid., P. 147.

²¹ Ibid., P. 49.

приклад предків. До речі, ця риса романтизму Шевченка характерна для усіх його творів, які трактують моменти з історії України²² – підкреслював дослідник.

Зі знанням справи науковець прокоментував структуру «Гайдамаків», відзначивши при цьому роль прологу й епілогу. У цих складових твору поет чітко змальовує ідеали боротьби, як їх вбачав. Вони є вираженням давнього минулого, на тлі котрого відтворюються величезні зусилля українського народу в своїх непоодиноких спробах визволитись. Значення філософських роздумів – синтезувати в єдину показову картину віковічні тенденції українців, спраглих до вольності, трагедія яких стає в один ряд з найбільшими трагедіями в історії людства.

У шевченкознавчих студіях С. Груї спостерігається ще один напрям, який характеризує дослідника як вдумливого й уважного інтерпретатора літературного матеріалу. Він постійно намагався поєднати аналіз Кобзарєвого твору з матеріалом, на якому простежується зв'язок історико-культурних традицій українців і румунів. Так, науковець неодноразово залучав до тексту своїх наукових студій посилання на румунського шевченкознавця К. Доброджану-Герю, а при аналізі «Гайдамаків» уміло трактував пісню кобзаря Волоха. У цьому епізоді дослідник виходив із того, що Т. Шевченко був чудово обізнаний із історією сусідніх народів, які в другій половині XVIII ст. знаходилися в такому ж політичному становищі, як і Україна. На його думку, «пісня кобзаря Волоха, в якій молдовани і волохи покликані приєднатися до гайдамацького повстання, демонструє, що утиски та невдоволення в румунській країні знайшли позитивний відгомін серед українських народних мас. Так само пісня підтверджує з повною силою факт, що гноблення румунського народу подібне до українського. Вірші кобзаря прямо адресовані румунам»²³.

Загалом можна відзначити, що свої міркування стосовно поеми «Гайдамаки» С. Груя будував в річищі ідей тодішнього українського шевченкознавства. Це почасти видно й з того, як він тлумачить історико-літературне значення поеми: «Шевченко, як і інші романтики України, живе надією, що його твори збудять свідомість свого покоління, чия свята місія є продовженням давніх традицій в ім'я здобуття свободи і братерства як між членами власного народу, так і між іншими народами. У цьому напрямку поема великого Кобзаря має надзвичайну національну цінність, а її висміювання деякими російськими літературними критиками минулого століття, на чолі яких стояв В. Белінський, здається нам актом відсутності письменницької солідарності, якого не можна ніяк оправдати»²⁴. Щоправда, в наведеній цитаті помітний критичний струмінь щодо висловлювань В. Белінського на адресу Кобзаря, на що в умовах радянської дійсності

не відважився б жоден український літературознавець.

Темі героїчного минулого присвячена і поема «Іван Підкова». Джерело твору – народні пісні про видатного отамана, а також розповіді односельчан. У Т. Шевченка Підкова – відчайдушний, досвідчений, справедливий полководець²⁵. Як свідчать історичні джерела, 1577 року Іван Підкова став молдавським господарем, потіснивши ставленика Османської імперії Петра Кривого. Це знайшло як позитивні, так і негативні відгуки в румунській та молдавській історіографії. Наприклад, румунський історик та революціонер Ніколае Белческу не сприймав козацького ватажка як борця за незалежність від турків, а як чергового претендента на владний трон²⁶. А Петре Панаїтеску, історик, філолог, член-кореспондент Румунської академії наук, вважав, що господар Петро, проосманський володар, був людиною надто м'якою, тому козаки втручалися в його правління²⁷. Полярні думки висловлює Богдан Петричейку Хашдеу. Зокрема, у праці «Іоан-Воде чел Кумпліт» науковець зазначає, що козаків у Молдові зустріли як друзів, а Підкову як рятівника²⁸.

Композиційно поема «Іван Підкова» відображає два плани – сучасний та історичний. Зокрема, в історичному описано морський похід козаків на Османську імперію. Попри відсутність історичних відомостей, у художньому творі Шевченко припускає, що саме І. Підкова міг бути ініціатором визвольних боїв.

Безсумнівно, Кобзарєва поема стала одним із джерел для роману Михайла Садов'яну «Нікоаре Поткоаве»²⁹, опублікованому 1952 р. Адже румунський письменник переклав низку творів українського поета, в тому числі і поему «Іван Підкова». У романі зображено козацького ватажка у віці мудрості, він вже не відчайдушний воїн, а мудрий правитель. Люди сприймали його як захисника, поборника віри християнської. Йому протиставляється господар Петро Кульгавий, ставленик османів. Саме тому, коли Підкова змушений покинути Молдову, народ шкодує про це, наголошуючи, що він показав їм справедливість, вольність.

Кошовий отаман постає на сторінках твору як людина освічена. Навіть у походи він бере з собою книги. М. Садов'яну створив героїчний образ Івана Підкови, основою якого стали звичаї та менталітет українців. Саме завдяки роману «Нікоаре Поткоаве» образ Івана Підкови став популярним у румунській літературі XX ст.

У своїх студіях С. Груя неодноразово підкреслював глибину освіченість українського поета, широту знань Кобзарем європейської історії. Це, зокрема, наочно демонструє поема «Єретик», у якій поет вперше виходить за рамки контексту царської імперії, відображаючи в простій, близькій до українських народних балад формі страждання чеського національного героя Яна Гуса.

²² Ibid., P. 50-51.

²³ Ibid., P. 62.

²⁴ Ibid., P. 74.

²⁵ Romanets' O. «Shevchenkiv «Ivan Pidkova» u literaturniy tradytsiy» [«Ivan Pidkova» by Shevchenko in literature tradition], *Zbirnyk prats' p' yatnadsyatoyi naukovoyi shevchenkivs'koyi konferentsiyi*, Kyiv, 1968, P. 222-235.

²⁶ Bălcescu N. Puterea armată și arta militară la români [Armed forces and military art at Romanians], București, Military Publishing House, 1990, 302 p.

²⁷ Panaitescu P. Istoria românilor [History of Romanians], București, Editura didactică și pedagogică, 1990, P. 156.

²⁸ Hasdeu B. Ioan-Vodă cel Kumplit. Opere alese [Ioan Vode the Terrible. Selected Works], Kisinău, Karta moldovenească, 1967, vol. II, P. 7-137.

²⁹ Sadovianu M. Nikoară Potcoavă [Nicoare Pidkova], Kisinău, Literatura artistică, 1980, 412 p.

Однією з найскладніших, через багатство символіки, поем Т. Шевченка науковець називає містерію «Великий льох». Своїм ідейним спрямуванням та засадами поезики, вважав він, цей твір є, без перебільшення, здобутком світової літератури, адже тут в історичній ретроспективі описано кілька драматичних моментів. Відтак румунський дослідник докладно розглядав структуру «Великого льоху», характерну для жанру містерії. У першій сцені описано розмову трьох душ. Господь не приймає їх до раю, бо за життя вони прислужилися катам України. За це і були покарані смертю. У другій сцені – вихвалання своїми підлими діяннями трьох ворон (української, російської і польської). Вороння відлетіло, їх місце займають три лірники: сліпий, кривий та горбатий. Вони символізують скалічене, глухе, байдуже покоління. А вже ліра – інструмент старців, немічних.

Основний зміст твору С. Груя розглядає в контексті української історичної літератури XVII – XVIII ст., а особливо програмних документів Кирило-Мефодіївського братства, зокрема «Книг буття українського народу». Проте окремі епізоди «Великого льоху» дослідник трактує в дусі Тез про 300–річчя возз'єднання України з Росією.

Висновки. Яскравий філологічний талант професора С. Груї найповніше виявився в царині дослідження української літератури, особливо літературної спадщини Кобзаря. Проаналізувавши увесь творчий доробок українського поета, румунський науковець робить висновок, що Т. Шевченко, незважаючи на описані події, завжди уособлює сучасну йому Україну, її національне та духовне існування. Дослідник тлумачить художнє світобачення поета, довівши, що Т. Шевченко – романтик. Новаторськими стали питання щодо Кобзареві рецепції Святого Письма. Марія в українського поета – вчитель, натхненник Христа.

С. Груя неодноразово у своїх працях досліджує проблему історіософської концепції України в Шевченка. У ракурсі поставленого питання здійснено аналіз поем «Гайдамаки», «Царі», «Іван Підкова», «Великий льох».

Отже, міркування румунського науковця стосовно творчості Тараса Шевченка репрезентували поета як європейця та інтелектуала, духовні горизонти котрого охоплюють різні сфери й проблеми буття та культури, окреслюють масштабний контекст духовного світу. Праці вченого мають не тільки історико-пізнавальне значення. Вони стануть в нагоді і сучасним науковцям-шевченкознавцям як зразок поваги до величчя українського поета й уважного прочитання його творчості.

Anthony Moisey, Iryna Kaizer. Stelian Hruya as a researcher of Taras Shevchenko's creations. The process of assimilation of Shevchenko's writings in Romania, and, accordingly, the appearing of the Shevchenko studies are divided into two periods – before and after World War II. For the first time the Kobzar's name began to appear on the pages of periodicals in the 90's. XIX century, when the magazine «Contenporanul» reprinted the article about the Ukrainian poet from the French newspaper «Le Temps». The ballad «Prychynna» became the first translated work of the Ukrainian poet in Romania.

The Romanian academic Shevchenko studies begin only after World War II. One of the most famous Romanian experts of the Ukrainian literature and culture can be considered Stelian Hruya. His works have not only historical and educational value, but are also characterized by deep analytical approach, using new methods.

Stelian Hruya was a professor of the Bucharest University and was teaching Ukrainian literature. He devoted his doctoral dissertation to the work of the Ukrainian poet «Taras Shevchenko – a romantic poet» (1973) and the book «Prayer and curse : Critical research» (1995). These works, written in the conditions of the communist dictatorship, are remarked with brave interpretation of the «Kobzar».

In the proposed article the analysis of the works «Gaydamaki», «Psalms of David», «Big cellar» are examined in details.

Let's point out that the suggestions of S. Hruya about the genre of ballads in the Kobzar work became innovative for the literatures. In the opinion of the scientist, that genre is presented not only by «Prychynna», «Drown», «Poplar», «Lily», «Mermaid», but also by such works as «There laid an ax behind the God's door», «Perebendya», «Ivan Pidkova», «Gamalia», «Taras' night».

A separate part of his work «Prayer and curses» S. Hruya dedicates to the image of woman in the work of the poet. There are also lots of investigations to grotesque, irony and sarcasm in Kobzar poetry.

Applying the comparative method of the literary, the Romanian researcher analyses Shevchenko's poem «Dream» in the context of the other European authors – «Monument to Peter the Great» A. Mickiewicz and «The Bronze Horseman» by Alexander Pushkin.

Thus, the suggestions of Hruya regarding the work of poet Taras Shevchenko represented the poet as European and intellectual, whose mental horizons cover

different spheres and problems of life and culture, outline the scale context of the mental world.

Key words: Shevchenko, Shevchenko studies, romanticism, historical poem, mystery.

Moisey Antonii – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Коло наукових інтересів: історія української культури, історія України, традиційна культура населення Буковини, взаємодія у сфері традиційної культури українського та східнороманського населення Буковини, процеси етнокультурної ідентичності в прикордонних регіонах. Автор 190 наукових праць, в тому числі 5-х монографій.

Moisey Antonii – Doctor of Historical Sciences, Chief of Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Research interests: history of Ukrainian culture, history of Ukraine, traditional culture of Ukrainian population, interplay in area of traditional culture of Ukrainian and eastromanian population of Bukovina, processes of ethnocultural identity in border regions. Author of 190 scientific publications including 5 monographs.

Kaizer Iryna – викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет», аспірант кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Ю.Федьковича. Коло наукових інтересів: сучасні літературознавчі методи (історико-порівняльний, герменевтичний, рецептивний, інтертекстуальний, соціонічний), вивчення української мови як іноземної.

Kaizer Iryna – teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University», postgraduate of the department of Ukrainian literature of Yuriy Fed'kovych Chernitsi National University. Research interests: modern literary methods (historical-comparative, hermeneutic, receptive, intertextual, socionic), studying Ukrainian language as a foreign language.

Received: 13-02-2017

Advance Acces Published: April, 2017

© A. Moisey, I. Kaizer, 2017

**ПОЕТИЧНИЙ СИНТАКСИС ТВОРІВ СИДОРА
ВОРОБКЕВИЧА РАНЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ
(1863-1867)**

Тетяна НИКИФОРУК,

ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
kuryluk235@mail.ru**POETIC SYNTAX OF EARLY S.VOROBKEVYCH'S WORKS
(1863-1867)**

Tetyana NYKYFORUK,

High Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State
Medical University», Chernivtsi (Ukraine)
RESEARCHER ID: S – 7000-2016
ORCID:0000-0001-5365-5578

Никифорок Тетяна. Поэтический синтаксис произведений Сидора Воробкевича раннего периода творчества (1863-1864). В статье указано, что у стихах С. Воробкевича раннего периода творчества (1863-1864) лидируют такие поэтические фигуры: анафора, эпизевксис, амплификация, антитеза (ЧК – 0.01 каждой), риторические вопросы, эпифоры, градации, (ЧК- 0.02 каждой), рефрены, полисиндетоны – 0.003 каждой, риторические возгласы, инверсии, кондубликации – 0.005 каждой, полипторы и традукции, асиндетон, силепсис – 0.006 каждой, реже используют эллипс (ЧК- 0.007) и др.

Ключевые слова: стилистические фигуры, параллелизм, анафора, эпифора, сымпока, рефрен, эпанастрофа, кондубликация, полиптора, асиндетон, полисиндетон, инверсия, антитеза, частотный коэффициент.

Вступ. Віршована творчість Сидора Воробкевича вже була об'єктом літературознавчого осмислення. Про поезію буковинця писали О. Маковей, І. Франко М. Івасюк, М. Юрійчук та П. Никоненко, Б. Мельничук, Л. Ковалець. Здебільшого увага дослідників зосереджувалася на біографічних відомостях та жанрово-тематичному аналізі творів. Залишається недостатньо вивченим такий важливий аспект віршованої творчості С. Воробкевича як поетика, елементами якої є генерика, тропіка, поетичний синтаксис, фоніка, версифікація.

Наукових праць, присвячених питанням поезики того чи іншого автора у вітчизняній науці про літературу, написано вже немало. Однак, лише в останнє десятиліття з'явилися праці, базовані на застосуванні статистичної обробки матеріалу. Такими стали дослідження О. Кудрявцевої «Поетика Грицька Чупринки (образна система, метрика, ритміка, строфіка, фоніка)» (2007) та В. Півторака «Поетика віршованих творів Ю. Федьковича» (2008). В. Півторак, крім статистики щодо версифікації, використав запропонований Б. Ярхо ще у 1925 році принцип підрахунків щодо інших складових поезики на основі визначення «частотного коефіцієнту» (ЧК), який є відношенням поетичного елемента до загальної кількості рядків. Такий підхід використано у працях О. Романиці «Поетика віршованих творів Осипа Маковея» (2013) та Р. Пазюка «Поетика віршованих творів Б. Лепкого»: генерика, тропіка, поетичний синтаксис, фоніка, версифікація (2016).

У статті ставимо за мету розглянути поетичний синтаксис як складову поезики віршованих творів С. Воробкевича першого періоду творчості (1863-1867) на основі визначення частотних коефіцієнтів різних видів синтаксичних або стилістичних фігур.

Сідір Воробкевич (5 травня 1836, Чернівці — 1 вересня 1903), український буковинський письменник, композитор, музично-культурний діяч, православний священник, педагог, редактор часописів Буковини, художник. Сідір Воробкевич писав українською, німецькою і румунською мовами. В літературному доробку письменника — вірші, поеми, оповідання, повісті реалістичного і романтичного характеру. Найповніше таланти С. Воробкевича проявився в ліричних віршах, де поет, за словами І. Франка «розсипає велике багатство життєвих спостережень, осяяних тихим блиском широкого, глибокого, людського і народолюбного чуття»¹. Характерними рисами поезії Воробкевича є мелодійність, близькість до фольклорних джерел. Багатом його творам властивий гумор. По різному оцінюють поеми С. Воробкевича. І. Франко справедливо вказував: «ті епопеї, власне, зашкодили славі письменника»².

В. Лесин і О. Романець звертали увагу на певну цінність таких творів: «Скам'яніла багачка», «Панська помста», «Гуцул-сиротина»... П. Никоненко і М. Юрійчук наголошували на художніх засобах таких творів: «Для посилення емоційного враження Воробкевич вдало використав у поемі «Гостинець з Боснії» різні прийоми словесного живопису: риторичні та стилістичні фігури, алітерації, і звуконаслідування, яскраві тропи, ритмічні переходи тощо»³.

Стилістичні фігури досить поширені в поезії, покликані не лише індивідуалізувати мовлення автора, а й збагатити його емоційними нюансами, увиразнити художнє зображення. Розглядаємо поетичний синтаксис С. Воробкевича за класифікацією стилістичних фігур, запропонованою А. Ткаченком. Коли А. Ткаченко починає говорити про стилістичні фігури, то торкається ро-

¹ Franko I., Zibr. Tvoriv [Collected works] u 50 t., Kyiv, Nauk. dumka, 1982, T. 33, P.114.

² Ibid., P. 114.

³ Ny'konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy'dir Vorobkevych: Zhy'ttya i tvorchist' [Sydir Vorobkevych: Life and creativity], Chernivci, Ruta, 2003, P. 80.

кається розуміння паралелізму, суть якого полягає у проведенні паралелей між людиною і природою. С. Воробкевич часто вдавався до використання цього засобу вираження художнього мовлення: «Ой там в лісі коло кладки зацвила калина, / туди ходить та до мене молода дівчина. / Полонину материнка гарно укриває, / а дівчина з парубочком гуцулки гуляє»⁴. Такі паралелі у творчості Воробкевича спостерігали П. Никоненко і М. Юрійчук: «Своїм же пафосом, емоційною наснаженістю та образністю ці твори також споріднені з фольклором. У них, як і в народних піснях, дівчина порівнюється з калиною, її нещасливе кохання уособлене у символічно-образі білої троянди (рожі)»⁵.

Основу поетичного синтаксису С. Воробкевича становлять повтори. З-поміж них С. Воробкевич вдається до використання анафори (ЧК – 0.01). Наприклад, повтор слів: «Плаче батько, плачуть діти, плаче й стара мати»; повтор словосполучень, строфічна анафора:

Молодої Січі

горді соколята,
обійміть ся, пригорніть ся,
як рідний брат брата.

Буде молодіти,
зорев рум'яніти
наша рідна ненька
сива і сумненька.

Молодої Січі

надіє прекрасна,
пробуди ся, меш сяяти,
мов зіронька ясна!⁶

Стилістичні фігури допомагають розкрити зміст поезії, надати їй вагомості і організованості. Цікавим є спостереження П. Никоненка та М. Юрійчука: «... Вірш «Однісіньке добре слово часом...», у якому поет за принципом синтаксичної анафори буде метафоричний образ слова, яке здатне «примирити лютих ворогів» і разом з тим, «дружбу змінити на люту ненависть». Воно як «лік цілющий», може «гоїти рани, біль тяжкий», але в ньому є і та «іскра, що родить полум'я-пожар»⁷.

Менше уваги поет приділяв єдинокінцівкам рядків. Епіфору С. Воробкевич використовує значно рідше (ЧК – 0.02). Наприклад: «Ой прийшов я до ворожки і став ся питати: / чи можу я дівчиноньку ту малу кохати? / ти хлопчино, ти маленький, хочеш і кохати»⁸.

Симплока – поєднання епіфори і анафори. Трапляється дуже рідко і переважно у міжстрофічному розташуванні: «Де гори високі / і бори широкі, / де бурі шаліють, / верхи зеленіють, /там серце моє! // Де бездни гли-

бокi / і бистрі потоки, / де чути трембіти / солодкі привіти, /там серце моє!»⁹. Нерідко у фольклорі, а відтак і у ранніх творах С. Воробкевича повтором окремого слова або словосполучення зв'язується кінець синтаксичної одиниці з початком наступної. Зважаючи на спосіб творення, іноді цю стилістичну фігуру називають зіткненням чи стиком. Однак таку номінацію А. Ткаченко слушно вважає «недоладною» через калькування рос. «стык». Натомість вчений пропонує зупинитися на використанні питомо українського терміна – підхоплення, а з іншомовних – на епанадиплозисі. У нашому дослідженні послугуємося вітчизняним варіантом. Наведено приклад підхоплення у С. Воробкевича: «Черпала водицю / молода дівчина, / зачерпнула сльози – сльози сиротини»¹⁰. Трапляється у віршах письменника і рефрен (ЧК – 0.0027). Здебільшого це безсистемні повтори двох-трьох рядків. У вірші «Де серце моє» повторюється останній рядок кожної строфи словами: «Там серце моє»¹¹ у поезії «То наші любі, високі Карпати» словосполучення повторюється у кінці кожної строфи: «Я тобі скажу, не треба питати: / То наші любі, високі Карпати!»¹². У поезії «Прийди в вечір, дівчино» спостерігаємо повторення із зміною форми слів: «В мою хату ходити, / мене вірно любити / в твою хату ходити, / тебе вірно любити»¹³. Кінцеві рядки поезії «Рідний край» також позначені повторами із деякими відмінностями: «як у ріднім краю, в нашій милім раю» та «як у руськім краю, в нашій милім раю»¹⁴. У віршах С. Воробкевича першого періоду творчості наявний випадок епанастрофи. В. Жирмунський свого часу називав її «кільчастим ланцюгом» і зауважив, що вона «зустрічається дуже рідко, тому що її умовний та штучний характер вимагає особливої мотивації»¹⁵. Єдиний приклад простежуємо у поезії «До моїх друзів»: «Друзи ви мої, орли-соколи, / віддай не верне час той ніколи! // Друзи мої милі орли і соколи, не вернуть ся тоті часи / вже віддай ніколи»¹⁶. Тут же маємо симплоку.

До найактивніших стилістичних фігур цього періоду зараховуємо кондублікацію – кількаразове, без інтервалу, повторення слова в реченні чи рядку «подвоєння на початку рядка чи речення»¹⁷. Частотний коефіцієнт становить 0.005. Ось приклад: «А під ними довгогриві / як змії, як зьвіри / Ревуть: «Алла! Алла!»»¹⁸.

Щодо безсистемних повторів – епізевкису, то їх у ранній творчості поета чимало (ЧК – 0.017). «Тільки я в тюрмі тут бідний / ні жию, ні гину»¹⁹. Спостерігаємо використання поетом анастрофи – повтору фрази, рядка чи речення зі зміненим порядком слів, наприклад:

⁴ Makovej O., «Zagal'ni zamitky` pro poeziyi Izy`dora Vorobkevych`cha» [General Notes on Izidor Vorobkevych's. Izidor Vorobkevych's poems], *Vorobkevych I. Tvory*, L'viv, 1909, T. 1, P. 17.

⁵ Ny`konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy`dir Vorobkevych: Zhy`ttya i tvorchist..., P. 61.

⁶ Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 48.

⁷ Ny`konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy`dir Vorobkevych: Zhy`ttya i tvorchist..., P. 70.

⁸ Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 23.

⁹ Ibid., P. 16.

¹⁰ Ibid., P. 24.

¹¹ Ibid., P. 16-17.

¹² Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 12-13.

¹³ Ibid., P. 20.

¹⁴ Ibid., P. 14.

¹⁵ Zhy`rmunskiy V. M., Teory`ya styha [The theory of Poetry], V. M. Zhy`rmunskiy, Leny`ngrad, Sov. Spy`satel', 1975, P. 499.

¹⁶ Ibid., P. 28.

¹⁷ Tkachenko A., My`steczstvo slova, Vstup do literaturoznavstva, Pidruchny`k dlya studentiv humanitarny`x special`nostej VNZ [The art of a word: An introduction to Literary Studies], 2-e vy`d., vy`pr. i dopovn., K. VPCz «Ky`yivs`ky`j univ`ersy`tet», 2003, P. 271.

¹⁸ Makovej O., «Zagal'ni zamitky...», P. 245.

¹⁹ Ibid., P. 60.

“Ненечка стара / у хатині розваленій зносить біль гіркий: / Тяжко жити на сім світі, Боже мій святий! / Прощептала, втерла сльози... / На дворі мете, / а в хатині стара ненька лен дрібний пряде...”²⁰. Під впливом народних пісень поет часто підсилював експресію окремих висловів за допомогою етимологізації – однокореневих слів з нетотожними сучасними значеннями і схожим звучанням: “де колись літали / соколами Запорожці / й громом розгромляли”²¹. Трапляються у ранніх поетичних творах і поліпоти (вживання певного слова в різних відмінках у суміжних реченнях чи рядках), і традиції (вживання різних форм дієслова в суміжних реченнях чи рядках). Частотний коефіцієнт обох фігур становить 0.006, наприклад: “Гнат, Іван говорить, / і гуляють рука в руку / на траві обори”²².

Часто вдається письменник до використання ампліфікації – нагнітання однорідних елементів (ЧК – 0.01). “Швидко, хутко до млина, / бо як рожа румяна”²³. Простежуємо використання С. Воробкевичем фігур накопичення. Серед них вирізняємо плеоназм, тавтологію, полісиндетон. С. Воробкевич використовував полісиндетон спорадично (ЧК – 0.003), Наприклад: “Скажи мені, сизокрилий, чи гаразд ся має, чи здорова, чи весела, чи мене кохає?”²⁴. Тавтологію вжито лише кілька разів: “У млині, у млиночку / любив хлопець дівчиночку”²⁵. У нашого автора наявні також фігури уникнення. Асиндетон (ЧК-0.006): “Марно вік мій впливає - / милостивий Боже! / Повгасали ясні очи, / помарніли рожі”²⁶. Еліпсис має частотність 0.007. Наприклад: “Як виростеш – козак будеш, / а може й отаман. / Дніпро тобі – батьком, / а Січ буде – мати, / а сестрою шабля остра, / а спис довгий – братом./ Другом – кінь вороний, / дружиною – слава, / раєм – жите товариства / і воля безкрая!”²⁷.

Використовує автор і силепсис (ЧК-0.006) – об’єднання неоднорідних членів у спільному синтаксичному чи семантичному підпорядкуванні. Наприклад: “Скрізь охота, шум і радість, / оклики і співи”²⁸. Значно рідше вдається Сидір Воробкевич до анаколуфа (синтаксичної неузгодженості): “Розійшли б ся ми світами, / шукали, питали, / і чужими сторонами / думки би співали”²⁹.

Частіше поет використовує градацію (ЧК-0.028): “В оченятах аж пожовкло, / з голоду зомлів, дрімає / а здримавшись, - заснув кріпко, / а заснувши і не дбає. / Темна нічка проминула, / божим світом зазоряло, / а хлопчина і

не знає, спить, неначе приковало / до мурави в чистім полі... / Дрімай, хлопче, дрімай тихо, тільки в тебе щастя, долі, / щоб заспати горе, лихо!”³⁰. Простежуємо приклад різновиду градації – антиклімаксу: “Злетів птах. / В хаті страх, / Катря вже сконала - / так мила / Данила / сердешне кохала”³¹.

Вдається автор до використання інверсії. А. Ткаченко визначає її як: “Відхід од звичного, граматично правильного порядку слів з метою їх емпатичного, логічного або ритмічного підпорядкування вимогам формозмісту”³². Частотний коефіцієнт використання інверсії С. Воробкевичем у перший період творчості становить 0.005. Наприклад: “На горі там монастир, / а там у долині/ лежать мати і донька /в одній домовині”³³. Використав поет і різновид інверсії – гіпербатон: “Дала хлопцю зіля пити, / вже не може він любити, / пішов світом та біленьким / і лісочком та теменьким”³⁴. Чи не найчастіше вдається Сидір Воробкевич до використання фігур патетики, а саме: риторичних запитань, вигуків, ствердження, заперечення. Частотний коефіцієнт використання риторичних запитань становить 0.02. Наприклад: “Чому в’яне, чому плаче / серденько твоє, козаче? / Чому тяжко лиш зітхаєш, / в Дніпро сумно заглядаєш? Тугу в нім втопити Хочеш? / Може сам у воду скочиш?”³⁵. Значно рідше використовує автор риторичні заклики (ЧК-0.005): “Щоб у снах бодай вернуло / в твоє серце все, що було / і лягло в гроби-кургани, / щоб віджили Наддніпряни!”³⁶. Частіше фіксуємо риторичні вигуки: “Ой, зладь, нене, ти мені / чорну домовину! / Прошай, Боже милий, ах! Гину, ненько, гину!”³⁷. Риторичне ствердження: “то вона лиш головов / махне, скаже: “будь здоров!” швидко, хутко до млина, / бо як рожа румяна”³⁸. Спостерігаємо антитезу (ЧК – 0.01): “Коло Кутів і Вижниці слави поставали, / Гуцулики кучеряві їсти посідали”³⁹. За спостереженням П. Никоненка і М. Юрійчука «У поезії «Обжинки», побудованій за принципом антитези, у світлих оптимістичних тонах змальована картина народного гуляння: після закінчення жнив молодь за давнім звичаєм влаштовує обрядове свято – обжинки. Грають музики, хлопці і дівчата з веселими переспівами і жартами ведуть танок, лише «удовина Іриночка заплакала очі», бо її коханого забрали у рекрути, а дівочому серцю судилося, «щоб у грудях дні і ночі сохло і конало»⁴⁰. Використовує поет імпрека-

²⁰ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 74.

²¹ Ibid., P. 49.

²² Ibid., P. 55.

²³ Ibid., P. 46.

²⁴ Ibid., P. 267.

²⁵ Ibid., P. 231.

²⁶ Ibid., P. 43.

²⁷ Ibid., P. 244.

²⁸ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 245.

²⁹ Ibid., P. 34.

³⁰ Ibid., P. 243.

³¹ Ibid., P. 56.

³² Tkachenko A., My`steczstvo slova, Vstup do literaturoznavstva, Pidruchny`k dlya studentiv` gumanitarny`x special`nostej VNZ [The art of a word: An introduction to Literary Studies], 2-e vy`d., vy`pr. i dopovn., K. VPCz “Ky`yivs`ky`j univ`ersy`tet”, 2003, P. 284.

³³ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 239.

³⁴ Ibid., P. 231.

³⁵ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 51.

³⁶ Ibid., P. 51.

³⁷ Ibid., P. 239.

³⁸ Ibid., P. 46.

³⁹ Ibid., P. 27.

⁴⁰ Ny`konenko P. M., Yuriychuk M.I., Sy`dir Vorobkev`ch: Zhy`ttya i tvorchist... , P. 54-56.

цію (прокльони): “Як Жиди ті на руїнах / славного Єрусалима. / вибе і вам, бусурмани, / раз остатня година!...”. Поетичне мовлення завжди позначене підвищеною емоційністю та образністю, насичене тропами, стилістичними фігурами. Найбільш притаманне поетичне мовлення ліриці з її яскравими естетико-виражальними можливостями, витонченою мелодійністю⁴¹. Поетичне мовлення живиться невичерпними джерелами національної мови, її активним та пасивним словником, щоразу набуваючи неповторного колориту у доробку автора, стаючи визначальною рисою його стилю.

Найпоширенішими з-поміж поетичних фігур у віршах С. Воробкевича раннього періоду творчості (1863-1867) є: анафора, епізевксис, ампліфікація, антитеза (ЧК – 0.01 кожної), риторичні питання, епіфори, градації (ЧК – 0.02 кожної), рефрени, полісиндетони - 0.003 кожної, риторичні заклики, інверсії, кондублікації – 0.005 кожної, поліптоти і традукції, асиндетон, силепсис – 0.006 кожної. Зовсім рідко поет використовує еліпс (ЧК-0.007), та ін. Одержані дані доповнюють наші знання про поетичний синтаксис С. Воробкевича.

На часі проведення спостережень щодо поетичного синтаксису буковинського автора 1863-1867 і 1868-1875 та розгляд його віршованого матеріалу в аспектах генотипу, тропів, звукопису, елементів віршування.

Nykyforuk Tetyana. Poetic Syntax of Early S. Vorobkevych's Works (1863-1867). Having examined poetic syntax as a component of poetics of S. Vorobkevych's verses in this creative period (1863-1867) on the basis of determining the frequency coefficient (FC) of different kinds of syntactic or stylistic figures. And also allow us to outline S. Vorobkevych's figure in an old-Ukrainian literary context more clearly and complement our idea of poetic peculiarities of this period. Due to frequency coefficient (percentage of a certain poetic element in correlation to the overall number of lines) usage we can make a comparative analysis and objective conclusions. We have found that early Sydir Vorobkevych poetry (1863-1867) is characterized by such rhetorical figures as anaphora, epizeuxis, amplification, antithesis (FC – 0.01each), rhetorical questions, epiphora, gradation (FC – 0.02each), refrains, polysyndeton – 0.003 each, rhetorical address, inversion, conduplicatio (FC - 0.005 each), polyptoton, traduction asyndeton, syllepsis(FC - 0.006 each), while ellipsis is used the most seldom (FC – 0.007), etc. The received data deepen our knowledge of S. Vorobkevych's poetry in genera.

Sydir Vorobkevych (May 5, 1836, Chernivtsi – September, 1903), is a Ukrainian Bukovynian writer, a composer, a musical and cultural worker, an Orthodox priest, a teacher, an editor of Bukovynian periodicals, a painter. Poetic language has always been highly emotional, has been marked by imagery, and abounded in tropes and rhetorical figures. Poetic language is most characteristic of poetry with its vivid aesthetic and expressive potential and sophisticated melodiousness. Poetic language thrives on inexhaustible resources of a national language, its active and passive vocabulary, consistently acquiring its unique colouring in the author's works and becoming a distinguishing feature of his style.

Key words: rhetorical figures, parallelism, epiphora, refrain, asyndeton, polysyndeton, inversion, antithesis, frequency ratio.

Тетяна Никифорук - викладач кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет». Працює над кандидатською дисерта-

цією на тему «Поетика віршованих творів Сидора Воробкевича». Всього опубліковано 10 статей. Коло наукових інтересів: теорія віршознавства загалом та поетика віршованих творів С. Воробкевича.

Tetiana Nykyforuk - is a teacher of the department of Social Sciences and Ukrainian Studies of High Educational Establishment of Ukraine «Bukovinian State Medical University». Currently working on a scientific thesis «Poetics of S. Vorobkevych's poems». She has published 10 articles. Scientific research the creation of poetry and poetics of S. Vorobkevych's verses.

Received: 15-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© © T. Nykyforuk, 2017

⁴¹ Makovej O., “Zagal`ni zamitky...”, P. 256.

**ЗАСУДЖЕНИЙ ДО СТРАТИ: ВАЖКА ДОЛЯ
УКРАЇНСЬКОГО ГУМОРУ В ОСОБИ ОСТАПА ВИШНІ**

Руслана СЛУХЕНСЬКА,

ВДНЗ України „Буковинський державний
медичний університет”, Чернівці (Україна),
slyruslana@gmail.com

**SENTENCED TO DEATH: HARD LINES OF THE
UKRAINIAN HUMOR IN LIFE OF OSTAP VYSHNIA**

Ruslana SLUHENSKA

Higher State Educational Establishment of Ukraine
„Bukovinian State Medical University”, Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID 0000-0001-7845-377X

Слухенская Р. Приговорен к смертной казни: тяжелая судьба украинского юмора в лице Остапа Вишни.
Статья является логическим продолжением разведки, которая вышла в предыдущем номере этого журнала и рассказывает о детстве и юности выдающегося украинского юмориста Остапа Вишни. В студии речь идет о тяжелой судьбе мастера, советская власть которого осудила за участие в мифической проукраинской организации (союзе). Мы собрали и проанализировали факты из зрелой жизни автора, его рецепцию этих событий и воспоминания очевидцев, друзей, семьи.

Ключевые слова: *Остап Вишня, юмор, советский авторитаризм, тоталитарная машина.*

Постколониальне літературознавство та історія української літератури переживають хвилю переглядів, переосмислень літератури радянського періоду. Це відкриває новий своєрідний дискурс багатозначної літератури та письменників як її творців, де вчинки та тексти слід „прочитувати” поміж рядків та дій, де митці, виживаючи, намагались проходити крізь важкоартилерійні обстріли радянської системи й писали різне, писали багато, творили міф системи. Саме такий міф слід розкодувати сучасному дослідникові – „міф як школа виживання”.

Мета розвідки полягає в переосмисленні особи письменника, в лінійному розгляді його біографії без поділу на „комуністичність” та „українськість”, оскільки, попри „повну реабілітацію” та намагання „вислужитися” у кінці 40 – на початку 50 років, Остап Вишня своє „відсидів” у засланні. Зрештою, його передчасна смерть була свідченням служінню народу України, адже здоров’я він підірвав, відбуваючи каторгу за націоналістичні звинувачення. Стаття є логічним продовженням студії, яка вийшла у попередньому номері цього журналу й розповідала про дитинство та юність видатного українського гумориста. Мова йтиме про важку долю митця, радянська влада якого засудила за участь у мифічній проукраїнській організації (союзу). Ми зібрали й проаналізували факти із зрілого життя автора, його рецепцію цих подій та спогади очевидців, друзів, родини.

Перейдемо до найскладнішого етапу в житті О. Вишні. Саме цей період визначив все: що і як відбувалось із письменником до самої смерті. Тоталітарна машина запустила страшний механізм винищення української інтелігенції та еліти й митець потрапив у ті жорна. Українізація „вивернула” назовні всіх проукраїнсько налаштованих інтелігентів, „двіті нації”, а влада взялася руйнувати український народ.

По закінченню навчання письменник спочатку пра-

цювавфельдшером у 168-му Миргородському піхотному полку, що квартирував у Києві, потім – у залізничній лікарні. У складі міністерства евакуювався до Кам'янця-Подільського. Там полишив медицину й став співпрацювати в есерівській газеті „Народна воля”, а згодом – у „Трудовій громаді”. У 1919 році Павло Губенко як патріот Української Народної Республіки докладав зусиль дорозбудови нової держави, завідував Медико-санітарною управою міністерства шляхів УНР. Ризикуючи життям, особисто працював у поїздах, що перевозили хворих на тиф. Розважав хворих смішними анекдотами, які складав у вільні хвилини. У цей час вгазеті „Народна воля” з’явилася його перша невідома досі публікація під псевдонімом „Павло Грунський”. Загалом уцей період насторінках кам’янець-подільських газет надруковано 21 твір молодого автора¹.

Перший надрукований твір Остапа Вишні – „Демократичні реформи Денікіна (Фейлетон. Матеріалом для конституції бути не може)” – побачив світ за тим же підписом „П. Грунський” у кам’янець-подільській газеті „Народна воля” 2 листопада 1919 р. Перші друковані твори – це „Про велике чортзна-що”, „Антанта”, „Демократичні реформи Денікіна” – політичні фейлетони, у яких різко викривалась білогвардійщина. Автор чудово знав, що за такі, повні презирства й гніву слова, йому загрожує розстріл. А вже через багато років Остап Вишня в щоденнику „Думи мої, думи мої...” залишив такий запис: „Я почав робити те, що, на мою думку, могло дати користь народові”².

На початку 1920 року письменник повернувся до Києва. Працював редактором у видавництві „Книгоспілка”. А далі веремія радянської катівні почала давати про себе знати, тому що у жовтні 1920 року був заарештований і засуджений на 3 роки. Проте першого разу „пронесло”, бо за клопотанням В. Блакитного гумориста невдовзі звільнили з-під арешту.

¹ Prokopchuk Viktor. Ostap Vyshnya u Kamyanci-Podil'skomu [Ostap Vyshnya in Kamjanets' Podilski]. URL: <http://podolyanin.com.ua/history/861/>

У жовтні 1920 року П. Губенко переїхав до тодішньої столиці – Харкова. З квітня 1921р., коли він став працівником республіканської газети „Вісті ВУЦВК”, розпочинається період його активної творчості й систематичних публікацій у пресі. Згодом працював у газетах „Селянська правда”, журналі „Червоний перець”, друкувався майже у всіх республіканських періодичних виданнях. Варто сказати, що автор до жодної з політичних партій ніколи не належав, був членом тільки літературних груп „Пролітфронт” та „Літературний ярмарок”, а з 1932 року входив до складу президії Оргкомітету СПУ.

У цей час друкує фейлетони, усмішки, сатиричні нотатки з приводу найрізноманітніших явищ, подій, фактів внутрішнього і міжнародного життя. „Популярність Вишні ширилася із швидкістю лісової пожежі, він заволодів умами й серцями багатомільйонних читацьких мас у місті й на селі, його книжки розкуповувались одразу, нарозхвват...”³.

Остап Вишня брав участь у громадській роботі та в діяльності відомих літературних об’єднань „Плуг” і „Гарт”, в організації та редагуванні разом з В. Блакитним перших двох номерів легендарного журналу „Червоний перець” (1922) і продовжив працю в цьому журналі в 1927 році, коли було поновлено його вихід. З усміхом, тонко і гумористично чуттєво, не уникаючи й іронічних кпинів над недоліками, письменник відтворював окремі епізоди з тогочасного літпроцесу („Плуг”, „Понеділок”, „Вісті”). Тоді ж вийшла друком добірка шаржів на Миколу Хвильового („Синя трясовина”), Г. Косинку („Однокутний бій”), Миколу Зерова („Воскресла”) та ін.

Саме завдяки Остапові Вишні в українській літературі народився новий жанр – усмішка – це різновид фейлетону та гуморески. Ввів цей термін сам письменник. Пізніше він писав: „Хоч,фейлетон” уже й завоював у нас повне право на життя, та, на мою думку, слово „усмішка” нашіше від „фейлетону”⁴. Критики сприймали творчість гумориста неоднозначно. Одні називали його гумор низькопробним, „культурою примітивізму”, а високу народну популярність пояснюють низькою культурою населення. Інші, як, наприклад, Микола Хвильовий, дуже схвально відгукувався про „усмішки”.

Фейлетони й гуморески П. Губенка виходять окремими книжками: „Діли небесні” (1923), „Вишневі усмішки (сільські)” (1923), „Кому веселе, а кому й сумне”, „Ану, хлопці, не піддайсь!” (обидві - 1924), „Вишневіусмішки кримські” (1925), „Лицем до села” (1926), „Вишневі усмішки кооперативні”, „Вишневі усмішки літературні”, „Вишневі усмішки театральні” (1927), „Вишневі усмішки закордонні” (1930). Переважна більшість їх перевидавалася на рік по чотири-п’ять разів.

Цей період умовно знаменував становлення Вишні як митця та формування набору специфічних лише для

нього письменницьких якостей. У мемуарних „Розповідях про неспокій” Юрій Смолич висвітлив таку неоднозначну обставину, що стосується подальшої долі Остапа Вишні: „Взагалі, не було б Блакитного, то, можливо, не було б і Вишні”. Мається на увазі кам’янець-подільський період творчості: „Не знаю, що то були за газети і чи сильно були вони націоналістичні, та тільки Вишня з’явився пізніше в Харкові, ним відразу ж зацікавилися (ЧК), і був Вишня заарештований. Це був його перший арешт й невідомо, яка б була його дальша доля, коли б не почав клопотатися його долею Василь Еллан-Блакитний, добувши ті фейлетони, що публікував Вишня, переконавшись, що вони не були ні націоналістичними, ані антирадянськими, Блакитний через Центральний Комітет партії, членом якого він був та через ВУЦВК, депутатом якого він теж був, визволив Вишню і привів до себе в редакцію”⁵.

Цей період ознаменований неймовірною популярністю гумориста в народі. Неписьменні селяни оволодівали грамотою для того, щоб мати змогу самим читати твори Остапа Вишні, а русифіковані робітники вчилися читати українською. Газетні „усмішки” Вишні видавались окремими збірками великими тиражами і по кілька разів: у 1928 р. вийшло 25 збірок „Вишневі усмішки”, цього ж року було видано чотирьохтомне видання вибраних усмішок. До 1930 року тираж збірок Остапа Вишні доходив до двох мільйонів – нечуваного для тих часів.

Варто зупинитися й на його особистому житті. З різних джерел відомо, що Остап Вишня був одружений двічі. Письменник Володимир Куліш зазначає: „Ніколи не згадувалось про перший шлюб Вишні та його сінка, якого й так ніколи і не бачив, і не чув про нього”⁶. Дослідники припускають, що вперше письменник одружився у 1918–1919 роках. У спогадах Степана Риндика натрапляємо на розповідь О. Вишні, в якій письменник описує свої походеньки до сільських дівчат у селі Грунь, його знайомство із сільською дівчиною, яка, можливо, і стала його першою дружиною. Щодо сина від першого шлюбу, то Дмитро Чуб у своїй книзі „У дзеркалі життя і літератури” пише про зустріч артиста театру „Березіль” Йосипа Гірняка (його було заарештовано разом із О. Вишнею у 1934 році) з режисером Олександром Довженком (1940 р.): „Тут Гірняк довідався від Довженка, що син Остапа Вишні, В’ячко, закінчивши десятирічку, прилюдно відрікся від батька, обзиваючи його контрреволюціонером”. Подальша доля сина гумориста загалу невідома⁷.

А вже у 1925 році О. Вишня одружується на Варварі Олексіївні Маслюченко, актрисі театру „Березіль”. Пані Варвара від першого шлюбу мала доньку Марію, яку письменник приймив за свою. Згаданий вище Володимир Куліш наводить такі спогади: „Ми приходили до його хати... Дружина Вишні — така ж весела й життєрадісна артистка Маслюченко, худенька, непосидюща донька Леся — образ своєї мами” (чомуся

³ Istorija ukrainyns'koyi literatury` XX stolittya [History of Ukrainian literature of the twentieth century], U dvox kny`gah. Kn. 1. Za red. V. G. Donchy`ka, Ky`yiv, Ly`bid`, 1998, P. 312.

⁴ Vy`shnya Ostop. Fejletony`. Gumoresky`. Usmishky`. Shhodenny`kovi zapy`sy` [Satires. Humoresques. Smiles. Diary entries], Ky`yiv, Nauk. Dumka, 1984, P. 463.

⁵ Rozstrilyane vidrodzhennya. Antologiya 1917 – 1 933. Poeziya – proza – drama – esej [Executed Renaissance: Anthology 1917 - 1933: Poetry - Prose - Drama - Essay], Uporyadkuv., peredy`m., pislyamova Yu. Lavrinenka. Pislyamova Yevgena Sverstuyuka, Ky`yiv, Smolosky`p, 2004, P. 615.

⁶ Makivchuk Fedir. “Nevmy`rushhy`j (peredmovya)” [The immortal (Foreword)], *Ostap Vy`shnya. Tvory`*, T 1. Ky`yiv, Dnipro, 1974, P. 16.

⁷ Istorija ukrainyns'koyi literatury` XX stolittya [History of Ukrainian literature of the twentieth century], U dvox kny`gah. Kn. 1. Za red. V. G. Donchy`ka, Ky`yiv, Ly`bid`, 1998, P. 308.

В. Куліш називає доньку Леся)⁸.

Ось як описує Остапа Вишню В. Куліш: „Зросту вище від середнього, виглядав він, як „добрий дядько”. Популярність Вишні в ті часи була недосяжною. Сам же Вишня – скромний в суспільстві, хороший батько, уважний до знайомих, навіть до дітей, ніколи не відмовляв мені, коли я просив дати мені що-небудь почитати... Ми приходили в його квартиру. Напорозі зустрічала нас Цяця – пес завбільшки з доброго теляти... Дружина Вишні – така ж весела і життєрадісна артистка Маслюченко, худенька непосидюча донька – образ своєї мами... Коли Вишня приходив до нас (Куліші жили в третьому під'їзді того ж будинку), то від сміху в нас довго боліли не лише роти, а й животи. Він умів розповідати анекдоти неперевершено. Сам він при цьому голосно, громоподібно реготав”⁹.

Незабаром його дружині та доньці Марії випаде не легка доля засланицького скитання, доля родини репресованого. Тому що подальші події відкривають трагічну главу в їхньому житті.

Щоб зрозуміти резонанс наступних подій, варто знати, що для українського селянства того часу ім'я Остапа Вишні було друге за значимістю після імені Тараса Шевченка. Звісно, це не могло не викликати невдоволення влади, і в чорний для України 33-тій письменника заарештовують. 25 грудня 1933 року гуморист був звинувачений у контрреволюційній діяльності й тероризмі, зокрема, в замаху на товариша Постишева під час жовтневої демонстрації, і незаконно репресований (в той період було репресовано всіх літераторів сатирично-гумористичного жанру). Але Остап Вишня і тут залишився вірний собі: на одному з засідань сумно пожартував: „Пишіть уже й, що я намагався згвалтувати Клару Цеткін!”... А пізніше, коли й сам Постишев буде розстріляний як ворог народу, знову зіронізує: „Так я ж перший хотів його розстріляти!”¹⁰

26 грудня 1933 р. Остапа Вишню було заарештовано; 23 лютого 1934 р. суд визначив міру покарання – розстріл, а 3 березня рішенням колеги ОДПУ його замінили на десятирічне ув'язнення. Письменник відбував ці терміни в Ухті, Комі АРСР, на руднику Еджит-Кирта – був на різних роботах, якийсь час працював фельдшером, плановиком у таборі, в редакції багатотиражки Ухтпечтабору „Северный горняк”. Розглянемо ці події по порядку.

Письменника засуджують і відправляють етапом на Схід. Він опиняється в списку смертників – тих, хто засуджений до страти. Існує кілька версій, як йому вдалося уникнути кулі. За однією з них, в принципі малоімовірно, розстріляти ж було наказано Остапа Вишню, а в списках він значився, як Павло Михайлович Губенко. За іншою – під час етапу він тяжко захворів і його просто покинули на одному з пунктів. І, нарешті, третя: репресивна машина „зажувала” й начальника колонії, його теж було розстріляно і кілька списків приречених просто загубилися. Так чи інакше, та письменнику судилося вижити в страшних клешнях сталених рукавиць. Однак 10 років свого життя втратив митець у Чиб'ю

Ухта-Печорського табору (нині це місто Ухта Республіки Комі).

Дружина письменника Варвара, як та декабристка, з донькою на руках, кинулася було на заслання за чоловіком, та їй не дозволили поселитися поряд, і, трохи поситавшись, вона оселяється в Архангельську.

Про зустріч із Варварою Олексіївною згадує артистка Малиш-Федорець, яка з трупою театру опери при „домі Червоної Армії” гастролювала у 1936 році в Архангельську: „Вийшовши з крамниці, я побачила поблизу велику афішу, біля якої стояла якась змарніла обшарпана жінка. Ледве я наблизилася до неї, як вона озвалася до мене, називаючи мене по імені. ”Хто ви будете? Я вас не пізнаю”, — сказала я. Узнявши обома руками лице й, відгорнувши трохи зависле волосся, вона сказала тремтячим голосом: „Може, по очах пізнасте?” А потім майже відразу сказала: „Я – Варя Маслюченко,”, — і гірко розплакалась, викликавши сльози і в мене. Це була артистка, дружина Остапа Вишні”¹¹.

Мешкали дружина та дочка Остапа Вишні на острові. Колишня актриса змушена була ходити на роботу за сім кілометрів по льоду. Працювала прибиральницею. Згадувана нами Малиш-Федорець запросила В. Маслюченко на виставу. „Варя була на всіх виставах, — згадує далі співачка. — Вона спершу прийшла до мене в гардеробну з дочкою, якій було 12 років. Одягнена була в якийсь, як вона сказала, „шухав” — ніби брудне пошарпане пальто, а на ногах обмотки. Коли роздяглась, то не хотіла вішати, а скрутила в сувій свій одяг і поклала додолу між калози, бо там, казала, є досить вошей”¹².

У цей час у таборі Вишні доручають писати оповідання про працю в'язнів, та він і тут умудряється вставляти свої іронічні премудрості, як-от „В останні роки населення Сибіру стрімко зростає”..., що є натяком на криваві діяння влади.

Жахливі умови проживання призвели до виразки шлунку і письменника госпіталізували. Лікар, до якого потрапив автор, дізнавшись про медичну освіту пацієнта, бере його під свою опіку і добивається призначення фельдшером, після чого життя в неволі дещо змінилося. А потім хтось із чиновників вирішив, що талант та популярність Остапа Вишні можна використати для підняття бойового духу радянських солдатів. Так, з усього сотаючи користь для себе, 3 грудня 1943 р. радянська влада випустила видатного гумориста на волю.

Однак здоров'я письменника було підірване безповоротно, тому він потрапляє в московську лікарню. Дізнавшись про це, прийомна донька Марія, що на той час навчалася в Москві, приходить провідати батька. Та Павло Михайлович не відразу впізнає її: востаннє бачив десятилітньою дівчинкою, а тепер їй було вже 20. Лише на самому кінці 1943 року письменник зумів зустрітись із дружиною та донькою остаточно, це сталося в маленькому містечку Раненбург Рязанської області. Трохи підлікувавшись, Вишня поїхав до Києва шукати сина від першого шлюбу. Заблукавши, спитав дорогу у випадкового перехожого. Той перехожий і виявився його сином. В'ячеслав довго не приймав батька, він не знав про за-

⁸ Chub Dmy'tro. U dzerkali zhy'ttaya j literatury` (Statti, rozvidky`, spogady`) [In the mirror of life and literature], Mel'born, 1982, P. 112.

⁹ Ibid, P. 113.

¹⁰ Vy'shnya Ostap. Fejletony`. Gumoresky`. Usmishky`. Shhodenny`kovi zapy'sy` [Satires. Humoresques. Smiles. Diary entries], Ky'yiv, Nauk. Dumka, 1984, P. 428.

¹¹ Karanda Galy'na. Ostap Vy'shnya. Smiyemosya, dopoky` zhy'vi! [Ostap Vyshnya. Laugh until alive!]. URL: <http://probapera.org/publication/13/10231/biografiya-ostapa-vyshni.html>

¹² Pazy'ny'ch Vasy'l. Lebedy'ns'ki koreni i vorkuty'ns'ki krony` [Swan roots and crowns of Vorkuta of Ostap Vyshnya], URL: <http://www.lebedinpress.com.ua/kategorii/novosti/1006-lebedinski-koreni-i-vorkutinski-kroni-ostapa-vishni>.

слання, і думав, що батько з мачухою просто покинули його, та, зрештою, після розповідей, все зрозумів. Возз'єднана сім'я переселилася до Києва.

Втративши здоров'я усталінських концтаборах, О. Вишня часто хворів. Кожного літа письменник із дружиною відпочивав у Будинку творчості та відпочинку для митців. У спогадах про Остапа Вишню згадують цілу низку курйозних випадків, які сталися з ним на відпочинку. Якось поїхав письменник з дружиною до села Мануйлівка. Його дружина, Варвара Олексіївна, заправила великий бутель вишнівки і поставила на вікні вигріватися. Надворі смеркло, вона сиділа і вишивала, а Вишня сааме щось писав. У цей час у відчинене вікно з темряви простяглась чиясь дебелия рука, взяла бутель за шийку і зникла. Дружина злякалась і аж заплакала, а письменник з реготу ледве вигукнув: „У Вишні з-під носа потягли вишнівку”¹³.

Рік після звільнення ознаменованій поверненням письменника до українського читача. Надрукував 26 лютого в газеті „Радянська Україна” усмішку „Зенітка”, що обійшла усі фронти й часто звучала по радіо. Через кілька років виходять політичні фейлетони та памфлети „Самостійна дірка” (1945), збірки гумору „Зенітка” (1947), „Весна-красна” (1949), „Мудрість колгоспна” (1952), „А народ воювати не хоче” (1953), „Великі ростіть!” (1955), „Нещасне кохання” (1956) та ін. Він працював над перекладами творів із російської та світової класики — М. Гоголя, А. Чехова, О. Сухово-Кобиліна, Марка Твена, О'Генрі, Б. Нушича, Я. Гашека, П. Неруди.

Як плату за своє звільнення, Остап Вишня мав писати викривальні фейлетони проти УПА. І він писав їх! Та при цьому умудрявся зробити це так, що вони подобалися й радянській стороні, і самі повстанці сприймали їх як підтримку і пропаганду їхнього опору. Як приклад, відома в той час і популярна „Зенітка”.

Лише у 1955 році Остап Вишня був офіційно реабілітований судовими органами. Табори забрали здоров'я письменника, але до останніх днів свого існування він не залишав літературної творчості. „Реабілітація” відбулась за рік до його смерті, у 1955 році. Степан Олійник згадує: „Павло Михайлович підійшов до мене і з таким же болем повторив ту саму фразу: — У мене така радість!.. А вони, жінка і дочка, плачуть... Не поспішаючи, витяг з кишені якогось папірчика і простяг його мені. Глянув я на той папірець і все зрозумів”. То була постанова, в якій значилося: „...справу з обвинувачення Губенка П. М. переглянуто і припинено за браком складу злочину”¹⁴. Проте відхід уже був дуже близький, тому не довго тішився „відбіленим іменем” письменник.

За тиждень до сметри, Остап Вишня повернувся з Херсонщини, де близько місяця перебував у відрядженні (готувався до старту роботи над новою книгою гуморесок). Та не судилось читачам і палким шанувальникам побачити цю книгу. Нагла смерть спіткала зенацька улюбленця мільйонів читачів, друзів та близьких. 28 вересня 1956 року о 8 годині 33 хвилини нестало найбільшого українського гумориста ХХ ст. Федір Маківчук

цитує одного із останніх листів від письменника: „Мені не хочеться, Федоре Юрійовичу, вмирати. Знаю, що доведеться вмирати, а от не хочу. Хочу прожити ще хоч п'ятнадцять, ну, хоч десять років”¹⁵.

Сім'я письменника, вірна пам'яті, дуже довго, фактично на власному ентузіазмі, тримала його квартиру як домашній музей, самі при цьому тіснилися у двох кімнатах. А в інші ходили екскурсії, там були виставлені особисті речі автора. Дуже цікавий експонат — шахи, виліплені письменником із хліба у таборі. Та, зрештою, навпроти будинку звели торговий центр, і це будівництво пошкодило його фундамент, пішли тріщини... Рідна Україна не захотіла брати на себе утримання музею Остапа Вишні, тому його внучка вимушена була ту квартиру продати¹⁶.

Ось така сумна історія неперевершеного гумориста, в творах якого сміється сам народ. Часом цей сміх дзвінкий і заливистий, часом іронічний й викривальний, а, зазвичай, — сміх крізь сльози. Тому що доля й біографія Остапа Вишні так до болю схожі на долі сотні українських митців (й на історії з життя мільйонів репресованих, закатованих чи доведених до смерті українців), який зжерла тоталітарна звірина паща.

Логічним закінченням нашого дослідження можуть бути слова самого ж Вишні: „Пошли мені, доле, сили, уміння, таланту, чого хочеш, — тільки, щоб я хоч щонебудь зробив таке, щоб народ мій у своїм титанічній труді, у своїх печалях, горестях, роздумах, ваганнях, — щоб народ усміхнувся! Щоб хоч не на повні груди, а щоб хоч одна зморшка його трудового, задумливого лица, — щоб хоч одна зморшка ота розгладилася! Щоб очі мого народу, коли вони часом печальні та сумом оповиті, — щоб вони хоч отакуньким шматочком радості засвітилися. І коли за всю мою роботу, за все те тяжке, що пережив я, мені пощастило хоч разочок, хоч на хвилику, на мить розгладити зморшки на чолі народу мого, весело заіскрити сумні його очі, — ніякого більше „гонорару” мені не треба. Я — слуга народний! І я з того гордий, я з того щасливий!”¹⁷. І доля таки післала гумористу те, що він просив, тому що Остап Вишня став справжнім улюбленцем свого народу, невід'ємною частиною української душі, яка крізь сльози поневолення і тортури вмів сміятись.

Sluhenska R. Sentenced to death: hard lines of the Ukrainian humor in life of Ostap Vyshnia. The article is a logical continuation of the research that reviewed the childhood and adolescence of the outstanding Ukrainian humorist Ostap Vyshnia in the previous magazine volume. The study is about the hard lot of the artist, who was condemned by the Soviet authorities for participating in mythical pro-Ukrainian organization (union). We collected and analyzed the facts of the author's mature life, his vision of the events at the time, and memories of friends and family.

This period has defined the way everything happened in writer's life until his death. The totalitarian machine launched the terrible extermination mechanism of the Ukrainian intelligence and the elite. The artist was part of that target. Ukrainianization "revealed" all Ukrainian oriented intellectuals, "the upper crust". The authorities undertook to destroy Ukrainian nation.

This period marked Vyshnia's establishment as an artist and

¹³ Ibid.

¹⁴ Vy`shnya Ostap. Fejletony`. Gumoresky`. Usmishky`. Shhodenny`kovi zapy`sya` [Satires. Humoresques. Smiles. Diary entries], Ky`yiv, Nauk. Dumka, 1984, P. 319.

¹⁵ Vy`shnya Ostap. Tvory` [Writings], Ky`yiv, Dnipro, T 1., 1974, P. 18.

¹⁶ Pazy`ny`ch Vasy`l`. Lebedy`ns`ki koreni i vorkuty`ns`ki krony` Ostapa Vy`shni [Swan roots and crowns of Vorkuta of Ostap Vyshnia] URL: <http://www.lebedinpress.com.ua/kategorii/novosti/1006-lebedinski-koreni-i-vorkutinski-kroni-ostapa-vishni>

¹⁷ Vy`shnya Ostap. Fejletony`. Gumoresky`. Usmishky`. Shhodenny`kovi zapy`sya` [Satires. Humoresques. Smiles. Diary entries], Ky`yiv, Nauk. Dumka, 1984, P. 411.

formation of a set of specific only to him writer's qualities. To better understand the resonance of the times mentioned in the re-research, one should know that Ostap Vyshnia's name was the second by importance after Taras Shevchenko for Ukrainian peasantry of that time. Certainly, this could only cause dissatisfaction of the government, that arrested the writer in the mourning year for Ukraine, 1933. December 25, 1933 the humorist was charged with counterrevolutionary activity and terrorism, including attempt to attack comrade Postyshev during the October demonstration, and was illegally repressed. December 26 1933 Ostap Vyshnia was arrested; February 23, 1934 the court has determined the sentence - the execution, and on March 3rd the decision has been changed to a decade of imprisonment. Only in 1955 (a year before his death) Ostap Vyshnia was officially rehabilitated by the judicial authorities. Camps significantly undermined the writer's health, but he did not leave literary work until the last days of his life.

Key words: Ostap Vyshnia, humor, Soviet authorities, mythical pro-Ukrainian organization, totalitarian machine.

Sluhenska Ruslana – Candidate of pedagogical sciences, lecturer of the Department of internal medicine, physical rehabilitation and sports medicine Higher Educational Establishment of Ukraine „Bukovinian State Medical University”. Scientific interests of the author are the following: pedagogy of higher education, philology. The scientist is the author of over 20 scientific articles.

Слухенська Руслана – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри внутрішньої медицини, фізичної реабілітації та спортивної медицини Вищого державного навчального закладу України „Буковинський державний медичний університет”. Коло наукових інтересів: педагогіка вищої школи, філологія. Автор більше 20 наукових статей.

Received: 08-01- 2016

Advance Acces Publisher: April, 2017

© R. Sluhenska, 2017

**БОГ, БІБЛІЯ Й УКРАЇНА
У ТВОРЧОСТІ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ**

Алла ТКАЧ, Іванна ЯРЕМЧУК,
ВДНЗ України „Буковинський державний
медичний університет”, Чернівці (Україна);
allademchenko@gmail.com; society@bsmu.edu.ua

**GOD, THE BIBLE AND UKRAINE
IN CREATIVITY OF THE GREAT KOBZAR**

Alla TKACH, Ivanna YAREMCHUK,
Higher State Educational Establishment
of Ukraine „Bukovinian State Medical University”,
Chernivtsi (Ukraine),
ORCID ID: 0000-0003-1108-0256

Ткач Алла, Яремчук Іванна. Бог, Библия и Украина в творчестве великого Кобзаря. Проблема религиозности Тараса Григорьевича, как и вся его жизнь и творчество, была, есть и будет актуальной, особенно в современной Украине, когда „пророческое слово” Шевченка приобретает значение и непреодолимую силу, пробуждает стремление быть нацией, а не группой людей, стимулирует духовно и сознательно расти.

В статье исследуются своеобразные интерпретации, философское мышление и трактовки украинским гением библейских истин, рассматривается актуальность его письма, воспитательный и формотворческий потенциал его наследия.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, Великий Кобзарь, христианское мировоззрение, Бог, Библия, Украина, религиозный аспект, христианско-этические мотивы.

Тарас Григорович Шевченко – гордість українського народу, світоч української та зарубіжної культури. Його слово стало на захист сплюндрованої національної і людської гідності, підштовхнуло суспільство до відродження та самовизначення, до утвердження українства як нації. Проте Шевченкова сутність, на нашу думку, найяскравіше і наймогутніше виявила себе у пошуках істини, шляхів єднання людини й життя вічного. Соціальне поневолення і національне розтління народжували твори, у яких перепліталися національно-історична епоха, духовно-моральні цінності, християнсько-етичні канони українців. Широчінь його духовного Всесвіту, творчі злети думок і почуттів, своєрідність світосприймання та світорозуміння матеріалізувалися у пророчих рядках: „Возвеличу // Малих отих рабів німих! // Я на сторожі коло їх // Поставлю слово...”¹. Бо, „знать, од Бога // І голос той, і ті слова // Ідуть між люди”².

Своєрідні інтерпретації, філософське осмислення й трактування Т. Шевченком біблійних істин досліджувалися багатьма науковцями (І. Огієнко, Б. Лепкий, Є. Сверстюк, Д. Степовик, І. Дзюба, М. Жулинський, О. Забужко, Л. Плющ та ін.). Феномену Шевченкового пророцтва присвячено ґрунтовні розвідки В. Барки, Є. Сверстюка, Д. Степовика, І. Дзюби, В. Пахаренка, Л. Плюща, Г. Дмитренко, Л. Третяк. Однак проблема релігійності Тараса Григоровича, як і все його життя і творчість, була, є і залишатиметься актуальною, особливо в сучасній Україні, коли „пророче слово” Шевченка набуває ваги і нездоланної сили, пробуджує прагнення бути нацією, а не купкою людей, стимулює духовно й свідо-

мо зростати: „Полюбіте щирим серцем // Велику руйну! // Розкуйтеся, братайтеся! // <...> І оживе добра слава, // Слава України... // Обніміться ж, брати мої, // Молю вас, благаю!”³. На думку Є. Сверстюка, в такому „молитовному ключі – вічна таємниця поезії Кобзаря, сумірного з ладом народної душі, спраглої любові, правди і добра”⁴. Образ Шевченка-пророка засвідчує і митрополит Іларіон: „Так, Шевченко був проповідником і вмів ним бути. Він постійно навчав так, ніби говорив у церкві... Шевченко, як проповідник і оборонець правди Божої, був усе життя послідовний і незмінний. І за свою оборону правди Божої і життя своє віддав!”⁵.

Інтерес Т. Шевченка до Святого Письма зумовлений особливим змістом його релігійності. Християнські мотиви й сюжети вимальовувалися ще з дитинства, коли малий Тарас опановував церковнослов'янські Граматику і Часослов, а Псалтир із збірки Григорія Сковороди знав напам'ять. У дорослому житті морально-етичний та естетичний досвід і багатогранність Шевченкової творчості формувала Книга Книг – Библия. Навчаючись в Академії мистецтв у Петербурзі, художник поглиблено студіював Святе Письмо, проникаючи у світ релігійних образів і сюжетів, створених видатними європейськими майстрами пензля.

Ще одним стимулом детального осмислення християнсько-етичних мотивів було знайомство Тараса Шевченка у 1843 році з фанатично віруючою Варварою Репіною, яка подарувала йому Библию. Поема „Тризна” – перший твір поета, епіграфом до якого взято слова апостола Петра, де виразно висловлено і свої заповіді – бра-

¹ Shevchenko T. Kobzar Yuvilejne vidannya do 200-richchya vid dnya narodzhennya [Kobzar Anniversary edition for the 200th anniversary of the birth], Harkiv, VD Shkola, 2014, 576 p.

² Ibid., P. 314.

³ Ibid., P. 198, 202.

⁴ Sverstyuk Ye. O. Bog u Shevchenkovomu zhitti i slovi [God in Shevchenko's life and works], Divoslovo, 2013, P. 34.

⁵ Ogiyenko I. Religijnist' Tarasa Shevchenka [Religiosity of Taras Shevchenko], (Mitropolit Ilarion), K., Nasha kultura i nauka, 2003, P. 171.

толюбство й віру в Бога.

Саме архітипи дитинства, тогочасна дійсність, стихія народної набожності, середовище, в якому народився і жив Тарас Григорович, формували особливості християнського світогляду Великого Кобзаря. Він шукав свого „великого Бога”, жив „у постійному діалозі з Богом”⁶, і процес тих складних і болючих пошуків Всевишнього, внутрішніх монологів і дискусій породжували не лише поклоніння і вдячність, а й сумнів, докір, богоборство, бо замість правди поет бачив скрізь лише „криваві ріки”.

У творчості Т. Шевченка простежуються три морально-етичні канви – причини суперечки митця з Богом.

Перша – це нарікання на Господа, викликане соціальною неправдою і поневоленням українського народу. Тарас Шевченко осуджує Господню терплячість („Не гріє сонце на чужині ...”):

Нащо вже й Бога турбувать,
Коли по-нашому не буде!⁷

У комедії „Сон” автор цитує Святе Письмо: „Дух правди, котрого світ не може прийняти, бо не бачить його, ані знає його” (Іоан, гл. XIV, ст. 17) і веде активний діалог з Богом. То з гнівом і безнадією:

Чи Бог бачить із-за хмари
Наші сльози, горе?⁸,

... Вседержитель ... а, може, ще
Й Він недобачає!⁹;

О Боже мій милосердний!
О царю поганій!
Царю проклятий, лукавий,
Гаспиде неситий!¹⁰..

То з розпачу і відчаю запитує про себе:

За що ж кара?
За що мені муки?
Кому я що заподіяв?
Чії тяжкі руки
В тілі душу закували,
Серце запалили?..

За що, не знаю, а караюсь,
І тяжко караюсь!
А коли я спокую?
Коли діжду краю?¹¹

То звертається з проханням:
... Боже милий!
Зжалься, Боже милий!¹²

Такі ж почуття охоплюють поета у поемі „Княжна”:
Боже, Боже! Даш волю
І розум на світі,

Красу даєш, серце чисте...
Та не даш жити!
Не даш на рай веселий,
На світ Твій великий
Надивитись, намолитись
І заснуть навіки!¹³

Чи Бог теє знає? Бо се було б диво,
Щоб чути і бачить – і не покарає!
Або вже аж надто довготерпеливий!¹⁴.

У поемі „Кавказ” автор жорстоко критикує російську церкву за співучасть у загарбницьких війнах, але водночас з глибоким щемом у серці звертається до Ісуса Христа, усвідомлюючи, що свята кров пролилася за все людство, і не кожен збагнув таку велику жертву Господнього Сина:

За кого ж Ти розпинався,
Христе, Сине Божий?
За нас, добрих, чи за слово
Істини? Чи, може,
Щоб ми з Тебе посміялись?
Воно ж так і сталося!¹⁵

Таке звертання – докір людям, усім нам, хто живе не за Божими заповідями, хто заради користі, матеріальних благ „оскверняє свою душу”, переступає межу моральних цінностей.

Т. Шевченко розуміє і схвалює прагнення народів Кавказу бути незалежними:

Борітеся – поборете:
Вам Бог помагає;
За вас сила, за вас воля,
І правда святая!¹⁶

У цьому полум’яному закликку розкривається сутність геніального поета України та його глибока повага до незламного народу, який століттями виборював право на волю і незалежність.

Другий момент – протест, те, що в радянські часи називали „богоборством” Шевченка. Без сумніву, богоборство Кобзаря завжди жертвне, воно, на думку шевченкознавців, нагадує нам Мойсея, який вступив у дискусію з Єговою, щоб відстояти інтереси свого народу, добре розуміючи, що ризикує життям і буде покараний за таку зухвалість. Для підтвердження наведемо відомі рядки „Заповіту”:

Як потече з України
У синєє море
Кров ворожа, – отоді я
І лани, і гори –
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися..., а поки що...

⁶ Sverstyuk Ye. O. Bludni sini Ukrainini [Prodigal sons of Ukraine], uporyad. T. Marusik, Kyiv, 1993, 256 p.

⁷ Shevchenko T. Kobzar (Yuvilejne vidannya do 200-richchya vid dnya narodzhennya T. G. Shevchenka) [Kobzar (Anniversary edition for the 200th anniversary of Taras Shevchenko)], Harkiv, VD Shkola, 2014, 576 p..

⁸ Ibid., P. 137.

⁹ Ibid., P. 138.

¹⁰ Ibid., P. 142.

¹¹ Ibid., P. 138.

¹² Ibid., P. 142.

¹³ Ibid., P. 251.

¹⁴ Ibid., P. 253.

¹⁵ Ibid., P. 196.

¹⁶ Ibid., P. 195.

Я не знаю...¹⁷.

Такий виклик Всевишньому звучить і в поезії „Сон” („Гори мої високі...”):

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!¹⁸

Жертовність Т. Шевченка для воскресіння України більшість дослідників справедливо вважають ідейно-тематичною основою його багатющої творчості.

Третій момент трактується з позиції пророцтва. Так, поезія „Світе ясний, світе тихий” (1860) є своєрідним переспівом церковного твору „Світе тихий, святія слави, безсмертного Отця небесного, святого блаженного, Ісусе Христе...”. Створена поетом картина знайшла віддзеркалення в історичних подіях 20 – 30 рр. ХХ ст., коли в Україні більшовики спалювали храми, нищили іконостас і церковні хоругви, суворо забороняли видавати і розповсюджувати літературу богословсько-дидактичного стилю.

У тематичному спектрі молитовних творів Т. Шевченка („Ісаія. Глава 35”, „Осія. Глава 14”, „Псалми Давидові”, „Подражаніє 11 псалму”, ін.) нерідко об’єктом звернень стає Бог і Україна водночас, напр.:

О милий Боже України!
Не дай пропасти на чужині,
В неволі вольним козакам!¹⁹

У „Подражанії Ісаїї (розділ 35)” репрезентовано поетичне переосмислення псалмів біблійного пророка Ісаїї, який передбачав нове пришестя Ісуса Христа в суспільстві, у якому не буде ні поневолення, ні національного гноблення, де люди сповідуватимуть Божі заповіді і заслугуватимуть на довгоочікуване соціальне щастя:

І спочинуть невольничі
Утомлені руки.
І коліна одпочинуть,
Кайданами куті ...
Се Бог судить, визволяє
Довготерпеливих ...²⁰

Глибоку ідейно-художню силу має твір „Осія. Глава 14”, в якій Тарас Григорович нагадує кривдникам українського народу про майбутню справедливу кару за зраду соціальних та національних інтересів усього українства:

... не втече
І не сховається! Всюди
Вас найде правда-мста, а люди
.....
І на хресті отім, без ката
І без царя вас, біснуватих,
Розтнуть, розірвуть, розіпнуть²¹.
Особливо актуально нині звучать рядки:
Погибнеш, згинеш, Україно!
Не стане знаку на землі!

А ти пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраїно!

.....
Сама розіпнешся! Во злобі
Сини твої тебе уб’ють ...²²
Але слова віри й надії не полишають поета:
Скажи, що правда оживе,
Натхне, накличе, нажене
Не ветхеє, не древле слово
Розтліє, а слово нове ...
І люд окрадений спасе²³.

У творі „Пророк” (1848) Т. Шевченко нещадно висміє тих, хто нищо живе:

...Люди, род лукавий,
Господню святую славу
Розтлили...²⁴,
виправдовуючи кару небесну:
І праведно Господь великий
На вас, на лютих, на вас, диких,
Кайдани повелів кувать,
Глибокі тюрми мурувать,
І – роде лживий і жестокий!²⁵.

До жанру послання Т. Шевченко звернувся, щоб через пересторогу, навіть прокляття, критику й прохання пробудити в українців почуття національної гідності й честі. Наприклад, у поемі-посланні „І мертвим, і живим, і ненародженим ...” автор звертається не тільки до своїх сучасників, а й до „ненароджених земляків”, тобто до наступних поколінь – отже, й до нас. Він вчить, що наш порятунок – в єдності всієї нації. Епіграфом до твору послужили слова із Біблії: „Якщо хто каже, що люблю, мовляв, Бога, а брата свого ненавидить, то – це брехня” (Соборне посланіє апостола Іоана, гл. IV, ст. 20). Саме так поет порушує проблему лицемірства, фальшивого патріотизму, що згодом призводять до зради, втрати своєї національної свідомості.

Образ автора в цій поемі є досить неоднозначним: він з’являється перед читачем то з обличчям юродивого („Тільки я, мов окаянний, // І день і ніч (плачу ...)”, то пророка („Схаменіться! Будьте люди, // Бо лихо вам буде!”); Отцурається брат брата // І дитини мати”), то апостола-проповідника („Учіться, брати мої, // Думайте, читайте, // І чужому научайтесь, // Й свого не цурайтесь...” // Обніміться ж, брати мої, // Молю вас, благаю!”)²⁶. Кожна з іпостасей Т. Шевченка створює ореол скорботи, погрози, іронії та сарказму, любові, віри й надії.

У зверненні Шевченка до „Давидових псалмів” (а їх у Біблії 150, з них 73 належать Давидові) прихований великий символічний зміст. Стародавній Єрусалим є уособленням України, яку він ніколи не забуде на чужині, а свою тернисту Голгофу передчуває, передбачає і розуміє:

Боже! Спаси, суди мене

¹⁷ Ibid., P. 215.

¹⁸ Ibid., P. 264.

¹⁹ Ibid., P. 122.

²⁰ Ibid., P. 448.

²¹ Ibid., P. 469.

²² Ibid., P. 468.

²³ Ibid., P. 469.

²⁴ Ibid., P. 328.

²⁵ Ibid., P. 328.

²⁶ Ibid., P. 198-202.

Ти по Своїй волі!²⁷

* * * * *

І коли тебе забуду,
Ієрусалиме, –
Забвен буду, покинутий,
Рабом на чужині!
І язик мій оніміє,
Висохне, лукавий ...²⁸

Відтворюючи пафос „Псалмів Давидових”, Шевченко по-своєму розмовляє з Господом, закликає його звернути свій погляд нагноблений люд:

Смирилась душа наша,
Тяжко жить в оковах!
Встань же, Боже, – поможи нам
Встать на ката знову!²⁹

Шевченко-патріот упродовж усього свого життя не втолюється благодати:

Добросердим, малим,
Тихолюбцям святим,
Творче неба й землі!
Долгоденствіє їм
На сім світі; на тім...
Рай небесний пошли!³⁰

І свято вірить:

Господь любить свої люди,
Любить, не оставить...
...братів благих своїх
Господь не забуде –
Воцариться в дому тихім,
В сім'ї тій великій,
І пошле їм добру долю
Од віку до віку!³¹

Автор молитви прагне жити за Христовими заповідями:

Де є добрі люди,
Там і правда буде,
А де кривда буде,
Там добра не буде!³²
* * * * *

Діла добрих оновляться,
Діла злих загинуть!³³

Як бачимо, поет наважувався сказати Всевидцю все, що мучило його сумління, що збурювало його хвилювання, кликав Бога „на прю”... І це – не богохульство, не богозневага. Це – щирість і пафос біблійних пророків. Тарас Шевченко то терпеливо, то зухвало, то щиро, то з гіркотою й образою говорив зі Спасителем, то просив, то вимагав... „У гніві він як пророк, в покірливості як апостол; його ласка переходить у молитву, його лагідність – у подвиг любові і прощення: кожне почуття він доводить до пафосу і релігійний у кожному своєму слові: іншим і не може бути великий національний поет, жрець і жертва свого народу”³⁴, – справедливо зазначав К. Чуковський.

Tkach A., Yaremchuk I. God, the Bible and Ukraine in creativity of the Great Kobzar. Taras Shevchenko - the pride of the Ukrainian people, torch of the Ukrainian and foreign culture. His creative word was devastated to protect the national dignity and pushed society to recovery and self-assertion to Ukrainians as a nation. But Shevchenko's essence, in our opinion, is the brightest

and most powerful found themselves in search of truth, unity of man and the ways of eternal life. The social enslavement and corruption of nation were turn him to works that have intertwined national historic era of spiritual and moral values of Christian ethical Ukrainian canons.

Peculiar interpretation, philosophical understanding and interpretation T. Shevchenko Biblical truths studied by many scientists (I. Ohiyenko, B. Lepkyj, Y. Sverstyuk, D. Stepovyk, I. Dziuba, M. Zhulynsky i O. Zabuzhko and others). Shevchenko's phenomenon is devoted to the exploration of B. Barca, E. Sverstyuk, D. Stepovyk, I. Dziuba, V. Pakharenko, D. Dmytrenko, L. Tretiak. But the problem of Shevchenko religious was as his life and work will remain relevant, especially in nowadays. Ukraine as "prophetic word" for Shevchenko had an impotent meaning and irresistible force, awakens the desire to be a real nation, and promotes spiritual and conscious development.

Poet use to say to God all his global ideas, his excitement. And this was not a profanity, not a blasphemy. That was the sincerity and enthusiasm of the biblical heralds. Taras Shevchenko said patiently, defiantly, frankly, with bitterness and insult the Savior, then asked, then demanded with such words: "In anger he becomes a prophet, in humility transforms into as an apostle; it just goes to prayer, his humility holds in a feat of love and forgiveness, every feeling he brings to the religious fervor and in his every word. Let it be for the great national poet, priest and victim of its people", - wrote K. Chukovski.

Key words: Taras Shevchenko, the Great Kobzar, Christian worldview, God, Bible, Ukraine, the religious aspect of Christian ethical grounds.

Ткач Алла – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Вищого державного навчального закладу України „Буковинський державний медичний університет”. Автор та співавтор близько 100 наукових та навчально-методичних праць, з-поміж яких 3 монографії, 5 навчальних та навчально-методичних посібників з грифом МОН та МОЗ України. Наукові інтереси: сучасна українська медична термінологія; методика викладання української мови як фахової у вищій школі; культура мовлення медичного працівника.

Tkach Alla – candidate of philological sciences, associate professor of department of Social Sciences and Ukrainian Studies, of Higher Educational Establishment of Ukraine "Bukovyna State Medical University". She is an author and co-author of about 100 scientific and educational works, including 3 monographs and 5 issues, which was approved by the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine. Her research interests include contemporary Ukrainian medical terminology; methods of teaching Ukrainian language as a professional in high school; linguistic and cultural studies.

Яремчук Іванна – студентка III курсу 17 групи медичного факультету №2 (спеціальність „Лікувальна справа”) Вищого державного навчального закладу України „Буковинський державний медичний університет”. Наукові інтереси: шевченкознавство; актуальні проблеми сучасної медичної психології, ін.

Yaremchuk Ivanna – a student of third year 17 group of the Medical Faculty №2 (spec. "Medicine"), Higher Educational Establishment of Ukraine "Bukovina State Medical University." Research interests: Shevchenko studies; actual problems of modern medical psychology, etc.

Received: 18-01-2017

Advance Acces Published: April, 2017

© A. Tkach, I. Yaremchuk, 2017

²⁷ Ibid., P. 207.

²⁸ Ibid., P. 209.

²⁹ Ibid., P. 206.

³⁰ Ibid., P. 473.

³¹ Ibid., P. 208.

³² Ibid., P. 208.

³³ Ibid., P. 205.

³⁴ Chukovskij K. Shevchenko [T. Shevchenko], Kyiv, Suchasnist', 1992, 3, P. 166.

**Світова
література**

**World
Literature**

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 131-134
UDK 821.135.1
DOI 10.24061/2411-6181.1.2017.30

**ВСЕСВІТ «РУМУНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК»,
ЗІБРАНИХ І.Г.СБІЕРОЮ**

Клаудія КОСТИН

Сучавський університет "Штефана чел Маре"
Сучава (Румунія)

**THE UNIVERSE OF THE ROMANIAN FOLKTALES
COLLECTED BY I.G. SBIERA**

Claudia COSTIN,

„Ștefan cel Mare University of Suceava”, Suceava (Romania)
claudiacostin@litere.usv.ro

Костин Клаудия. Коллекция «румынских народных сказок», собранных И.Г.Сбиеорю. «Румынские народные сказки», которые были собраны И. Г. Сбиеорю в Южной Буковине (Сучавский уезд) в XIX веке, отличаются от других румынских народных сказок пластикой речи, искусно обработанным стилем, а также оригинальностью и автохтонностью.

Даже через полтора века с тех пор, как они были опубликованы, сказки являются отражением духовности традиционного общества, особенностей души народа и его идентичности. Доказательством этой глубоко аутентичной особенности и сущности дискурса, особенно вступительные части и конечности некоторых сказок, как: Fata Rumpe-haine și Fătul-babei, Fata Ciudei, Vântul, Bruma și Gerul. Также нужно отметить и тонкую и индивидуальную любовь румын к юмору, их живой, критический дух, сопровождаемый острой иронией в отношении некоторых недостатков человеческого существа. Несомненно, что с точки зрения современности, именно такие литературные произведения могли бы составить основу исследований духовного и художественного сокровища для нынешних специалистов в области этнологии и фольклора. И, наверное, такая потребность возникает еще и потому, что до сих пор эти произведения не были предметом научного интереса среди специалистов, ведь в таком потребительском обществе, которое находится в эре технологического развития «мифологический горизонт» кажется сказочным.

Ключевые слова: Подлинность, дискурс, рассказчик, традиционный.

The current issues and their connection with the most important topics of research.

As it has been proved in the last century in remarkable studies of ethnology and folklore (we ought to mention: Ovid Densusianu – *Folklore. How it must be understood*, Pavel Ruxăndoiu – *The literary folklore within the context of popular Romanian culture*, Giuseppe Cocchiara – *The history of European folkloristics. Europe in pursuit of itself*, Constantin Eretescu – *The literary folklore of the Romanians. A contemporary view*), everything that pertains to traditional culture (oral literature implicitly) represents a live phenomenon in a continuous transformation and shaping, concomitantly with the evolution of society.

Some of the aspects, as the one of interpreting fairytales and popular stories (the fairytale/story being one of the most important species of folkloric epics) from the perspective of modern thinking, were widely overlooked by the specialists and that is why we consider that this could be a challenge. New hypotheses and new decoding and deciphering systems of the folkloric texts in a modern spirit as well as the universe of symbols contained in them can create interesting perspectives of interdisciplinary and transdisciplinary research. As Giuseppe Cocchiara opines, in his notorious study *The history of European folkloristics. Europe in pursuit of itself*, “in folklore, the substantive intervention of various disciplines is required by the very nature of folklore (...)”.

The analysis of the latest research and publications where the exhibition of the issue can be found. Except for the study of the fairytale *Youthfulness devoid of caducity and life devoid of death* that opens Petre Ispirescu’s anthol-

ogy of fairytales, a study elaborated by Adrian alui Gheorghie (*Youthfulness devoid of caducity and the tragic feeling of time*) and Val Cordan’s (*Time against the grain. An attempt on anamnesis in fairytale*) to which add up the forewords that have been written in the collections published in the last decades, we cannot speak about analyzes applied to the said literary species.

Despite the fact that the habit of storytelling is an ancient one and it has been practiced almost by all the peoples of the world throughout centuries and even after the 2nd World War, the preoccupation of the specialists in interpreting fairytales from a mythological, historical, philological, compared or comparative perspective has been situated and it still is situated in a cone of shadow. Naturally, even the popular stories collected in the 19th century by the literary historian and folklorist I.G. Sbiere, who had been a reputable professor at the “Yurii Fedkovich” University from Chernivtsi, got the attention they deserved only in the Preface to the anthology I.G. Sbiere – *Tales and Poems*, Minerva Publishing House, Bucharest, 1971, signed by Pavel Țugui¹.

The objective of the article. Mentioned less and less in the specialty bibliographies and read by a limited number of readers, the stories that have been collected and processed by I.G. Sbiere lure the attention of the aficionados and those passionate about folklore through their esthetic valences, their mythic-symbolical valences and the accuracy of the “telling”, through originality and authenticity.

The aim of our paper is to highlight these qualities and undoubtable values of the fairytales from I.G. Sbiere’s collection² in order to attract the attention of the specialists

¹ Sbiere, Ion G., *Povești și poezii*, Prefață de Pavel Țugui, Editura Minerva, București, 1971.

² Sbiere, Ion G., *Basmele românilor*, vol.7, Editura Curtea Veche, București, 2010.

over them, as well as that of younger researchers, doctoral students, so that they condone analyzes from interdisciplinary and comparative perspectives.

The exposition of the main material of the research.

I.G. Sbiera, the historian of Bucovina, the historian of the old Romanian literature and the folklorist born in the legendary space of Suceava belongs to that category of scholars to whom history and literary critique are still indebted, because, apart from the monograph that was made by Alis Niculică (*Ion G. Sbiera. The life and work*, Suceava, 2005³), the pages dedicated by Grigore and Lora Bostan in the anthology *Pages of Romanian literature. Bucovina, the Chernivtsi region, 1775-2000* (Chernivtsi, 2000) or by Emil Satco in *The Encyclopedia of Bucovina* (Iași, 2004⁴) and the articles signed by Pavel Țugui, his work was largely overlooked by the specialists in the field.

The literary historian, memoirist and professor at the University from Chernivtsi is not rooted in today's public conscience not even as a collector of the folkloric fact from the area of Suceava.

Unjustly, the cloak of oblivion descended over the name of I.G. Sbiera, although his contribution in the domain of old literature and folklore basked in appreciation since the era he lived in, the critical considerations he formulated on the topics of the texts from the Romanian Middle Age and the folkloric creations he collected from his native area representing „the most important and durable component of his work” (Pavel Țugui).

His obvious esthetic conception which permeates his entire work and the vision on existence and the world are undoubtedly fed by the folkloric creation he knew so well and treasured so much, because it represents ”the most solid foundation on which a clean national sense and the written literature of the educated classes could develop”.

It is known that at the advice of his professor, Aron Pumnul, I.G. Sbiera collected folkloric works between 1855-1857 and he even put together a collection of stories, poems, folk songs and riddles from which, after a careful and methodical textual revision, he will publish, three decades later, in 1886, *Romanian Folktales*, “as they are spoken, both language-wise and structure-wise”. The texts that were included in the volume were collected by I.G. Sbiera from the villages within Suceava: Horodnicul de Jos, Voitinel, Vicovul de Sus, Ciudei, Opăițeni, Cireș, even if his initial intention was to insert “certain treasures not from just one region or country, but from all of them, from wherever Romanians still tread”, these treasures being the mirror that reflects the spiritual valences that are specific to the nation, the indwelling thesaurus and its identity and continuity in a cultural space⁵.

Irrespective of whether the anthologies of folkloric texts published previously (E.B. Stănescu-Arădanul – *Popular Prose*: 1860, I.C. Fundescu – *Popular literature. Fairytales, orations and riddles*: 1872-1874, 1876-1882, I.H. Hîntescu – *Păcală's bygones*: 1876, D. Stănescu – *Fairytales*: 1885) served as models for I.G. Sbiera or not, he respected the parameters of popular speech and he manifested a remarkable consideration in keeping and valorizing local authenticity, because all of these augmented the oral character of the stories and conferred originality to his initiative, which must be seen as a constructive one, because, beyond the act of recording folkloric facts – with the inchoate means that existed amidst the 19th century –, the

“collaboration” with the anonymous narrator generates a coefficient of creativity in transcribing and spreading the folk work “at large, in the world”.

Any lover of traditional culture that reads the folktales from I.G. Sbiera's anthology carefully cannot help but observe the rustic speech, of an extraordinary plasticity, that endows the discourse with authenticity and a plus of expressivity: “They said they were, for it they wouldn't have been, no story would be told. They said that once upon a time there was a rich boyar that didn't even know the extent of his richness. Even though he was so rich, he only had one girl. This girl was very beautiful and comely. Anyone who saw her immediately held her dear. Her parents still loved her a great deal and cared for her more than they cared for their own eyes. They never said “no” to her and they fulfilled any desire she had, that's how dear she was to them. After she grew up and started to go out in the world, she was seen by some and by some other ones, and anyone who laid eyes on her was astonished by her beauty. The news of her beauty were widespread. Bachelors especially were staying in line to see her and talk to her. But as fast as they met her and she was face to face with them, the girl stole their minds and their hearts, so that the poor bachelors had no peace and no respite! Poor them! They walked as if drunk and nothing enticed them! The only thoughts they had were what to do and how to woo her, maybe they would get her as wife!” (*The tear-clothes Girl and the crone's boy*). This introduction into the fabulous, miraculous universe of the fairytale reveals the vision of the anonymous author from the surrounding areas of Bucovina and, at the same time, the vision of the folklore collector, whose implication is obvious in a narration that situates the event on the coordinate of the reality that belongs to contemporary Romanian village in which, however, the existential dimension of the archaic Romanian village is to be found.

The powerfully authentic note and the radiant gist of the discourse are much more evident in the ending of some fairytales. For example, the ending of the fairytale “*Envy's girl, the Wind, the Hoar and the Frost*” – “And I got in the saddle and told you thus the story! – Now pay it! – May God repay it *with good, with peace and with health!*” – reveals in its subsidiary the apotropaic function of the story, the effort and the importance of the act of recounting (narrating) which, according to the collective traditional mentality, deserves to be rewarded, but not in a common fashion and not by anyone, but by the divinity with whom he, the Storyteller, is in an intimate coalescence. Another ending, somewhat atypical, masterful, like the one from “*Curly-Mint, Basil and Chestnut-Skirt*”, presents the world of the fairytale as “upside-down”, the word “against the grain”, “the placing of the event in a very special way” (Val Cordon): “I chanced to be at Chestnut-Skirt's weddingmyself. Alas! What exquisite meals were at that table, all just stakes and roasted meat, like those you would have swallowed with your eyes, too! But those wines! You would have drunk them all without fearing dizziness! My favorite was a kind of roasted duck; I ate from it until I couldn't eat anymore and because I liked it so much, I slipped a drumstick in my pocket, to have it as food on the road when I would go back home. When I was returning home, halfway there, I was starving and I started to chew on that drumstick. And just when the meat was at its sweetest, I met a wise man who told me he had learned from all the

³ Niculică, Alis, Ion G. Sbiera: viața și opera, Suceava, Editura Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera”, 2005.

⁴ Satco, Emil, Enciclopedia Bucovinei, vol.I-II, Iași, Editura Princeps Edit, 2004.

⁵ Sbiera, Ion G., Familia Sbiera după tradițiune și istorie și amintiri din viața autorului, Cernăuți, Tipografia universitară a lui R. Eckhardt, 1899.

scholars of the world, and he kept on begging me to give him something to eat, for he was starved. And as he kept on asking, I got angry and I threw him that drumstick. He, the poor guy, instead of catching it with his hands, he kept them in his pockets. The drumstick didn't enter his pocket, but hit him so hard on the leg that he limps to his day. If you don't believe me, look at that certain scholar and you can see him limp to this day because of that!" This return in the profane time and space, a return to his own identity is a deliverance from the captivity of the miraculous and of the "masterful" discourse of the fairytale.

The themes and the motifs that exist, in general, in the fairytales and the stories from the Romanian space receive different nuances in I.G. Sbiera's anthology, and the characters often have symbolical names that reveal the creator/ collector's rich imaginary and inventive spirit (Swinging-Linden, Curly-Mint, Chestnut-Skirt, World's envy, Whirligig); they behave in concordance to the norms and structure characteristic of the collectivity to which the one that communicates the narration belongs to. Beyond what is narrated by the informer, the collector undoubtedly affords to color, to emphasize the attitude of the heroes there where he considers that is necessary to underline moral senses, emotions, human valences, following faithfully the coordinates that are specific to the popular narrative art. An eloquent story in this sense is "*The priest's daughter and the captain without nose*". After the heroine, a "clever", "robust" and "sapien" girl, cuts off the nose of the captain of thieves that befell her parents' house one night and after he asks for her hand in order to kill her, the two halt in a forest together with the 24 thieves. In this moment of the event the mood of the two central characters and the girl's feelings are captured, but these remarks are not characteristic of the act of popular storytelling: "As they walked, they talked about various things, until the captain got so sleepy that he had to lay on the grass and sleep. As he prepared to sleep, he asked her to look in his head. She complied and started looking in his head. He fell asleep immediately; and she was stricken with a horrendous grief and started to cry bitterly. "Alas!" - she said to herself: - "how could my parents give me on the hands of such a tyrant like him! He is about to kill me exactly when I would live more dearly". As she cried, one of her tears fell on the captain's face and it burned so bad that he jumped on his feet and asked her, quite sternly, why was she crying so hard? She answered that it was because of her bitterness, because she had been parted with the house of her parents, away from her sisters and parents! He mused: "Don't worry, you won't be bitter much longer!" and they started to walk again". The inner monologue of the characters requires some attention because, usually, the folk narrator is preoccupied with the dialectics of the action and the characters' deeds, but not as much with their interior tribulations.

The dynamics of the scenes and the elements of rough humor that increase the charm and beauty of the text are also relevant. We have something conclusive in this sense: the dialogue between a rustic character, "A poor Whirligig, poor, but with a houseful on children" and one of the brothers of the dragon, with whom he becomes "brothers", because, after a lengthy and inexplicable – for them – wait, he goes into the garden to see why the man isn't bringing the cabbage he had to bring back from the garden, as he was given the task: "The dragons are waiting for him to return with the cabbage and he doesn't; they wait for him to come

and he doesn't. At one time, it already seemed like too long and they sent one of them to see what Whirligig was doing in the garden. When the dragon got there, he found Whirligig digging around the garden and asked him:

- Whirligig, what are you digging around here, why won't you bring the cabbage home already?

Whirligig, quite affected by the dragon's words, answered:

- What? What am I digging? I'm not a hen!

- Then what are you doing? – the dragon continues.

- I know you don't have wax-cherries on your eyes!

You can see that I'm digging the garden to bring it home in one piece; where I'm from, people make their gardens for vegetables around the house – so close that you can get what you need through the window – not like you, so far away from home!"

The "Short fables" (Pavel Țugui) from I.G. Sbiera's collection emphasize a certain "voluptuousness of humor" and a vivid critical spirit, joined by a scourging irony directed towards some defects of the human being. Feminine characters like the adulterous wife of the priest from *The Droll Servant*, the widowed crone who wants to marry with a "young bachelor" from *The Crone Bride*, the barmaid – young woman – who schemes the assassination of her husband and puts the blame on a boyar from *The Man with Three Coins*, the clever, hardworking and beautiful maid that "no one could ever beat at talking" (*The Girl No-one could beat at talking*) or masculine characters like the naïve priest (*The Droll Servant*), the greedy priest (*Pepelea*), the thieves that after becoming proper householders in Chernivtsi and Suceava go back to their old hobby (*The Three Thieves*), the peasant that borrows the devil's flour and then is saved from slavery by precisely the devil (*The Red Hill*) are all "flesh and blood" people from the village in Bucovina, but they become symbolical images of the traditional Romanian world, the performers of the folkloric text (anonymous author and collector), inviting us to penetrate beyond the contingences, towards the essences, the general or/ and particular elements of identity, towards a behavioral/ characteristic code of the world both as it is and as it should be.

The conclusions and the teachings that detach are in conformity with the "elder views of the folk" (I.G. Sbiera), whose *mores* sanctions drastically – via discourse – the deviation from customs, from well-defined, established ethical principles. For example, the ending of the story *The Droll Servant*: "But the poor priestess remembered how many pies she ate from the priest's hand, she remembered forever how love outside of marriage was and how delicious the roasted cockerel and wolfish love were! She was the most faithful woman after that".

The Romanian Folktales anthologized by I.G. Sbiera are engaging readings, with a unique discursive charm that is completed by the spectacular, whose message illustrates the intrinsic spiritual dimension of the Romanian, his warm and generous humanity, a specific *forma mentis*. The incontestable merit of the collector is that of respecting the spirit, the system of thinking conversant of the folkloric creation from the area of Bucovina, which confers a veritable originality to the texts in his collection among so many other collections of fairytales that have been compiled in our cultural space throughout the years.

Conclusion: The popular tales collected by I.G. Sbiera from the villages around Southern Bucovina, original and authentic, are, like all popular fairytales, quintessential

mythic and archaic texts in which the idea of sacredness is sometimes presented as they reflect the spiritual and emotional structure of a people, of a human community.

The prognosis of future research. This paper is meant to be just the beginning of the research on I.G. Sbierea's folkloric texts. In the future, we shall pursue their interpretation from the perspective of the mythical elements and the symbolical valences, with applications on a wider corpus of texts and to subsequently finish the research with a comparative analysis of fairytales from I.G. Sbierea's anthology with the fairytales of the nations from the proximate area: Eastern Europe and South-Eastern Europe, in order to prove that, undoubtedly, the anonymous storytellers, completed by versed fairytale-collectors have created a genuine "mythology as esthetic support".

Synopsis. The *Romanian Folktales* collected by the philologist I.G. Sbierea in the 19th century from the area of Southern Bucovina (Suceava County) distinguish themselves within the pale of similar folkloric species from the anthologies of other folklore aficionados in the Romanian landscape through the plasticity of the language, through the discourse processed with "craftsmanship" and through authenticity and originality.

After a century and a half since their publication, the tales are the mirror that reflects the spiritual valences specific to the traditional society, as well as the characteristic spirituality and identity.

There is no doubt that I.G. Sbierea modulated the texts because, beyond the act of recording the folkloric facts, the modern, initiated reader feels that "collaboration" of the collector with the folk story-teller. The influence of the philologist, who has been a great lover of traditional culture and literature can only be beneficial, given that it increases and reinforces the coefficient of literacy and the undeniable esthetic valences of the tales that have been collected from the villages around Suceava.

We are convinced of it by the strongly authentic note and the radiant essence of the discourse, particularly that in the introduction and the ending of fairytales like *The tear-clothes girl and the crone's boy* and *Envy's girl, the Wind, the Hoar and the Frost*. We also notice the fine and unmistakable "voluptuousness of Romanian humor", the vivid critical spirit, accompanied by the scourging irony towards the defects of the human being.

The characters are live, "flesh and blood" people of the traditional Romanian world, symbol-images of a continuous present.

The folktales collected and processed by I.G. Sbierea invite us to go beyond contingencies, towards the essences, towards a behavioral and characterological code of the world. A world as it were and as it should be.

Without a doubt, for the specialists in ethnology and folklore of this age, these literary creations are a support for the research - from a modern perspective - of a spiritual and artistic thesaurus. And it might happen that this perspective enforces itself, all-the-more that the tales were not given much attention by specialists until now, because in a consumerist society, in a full-fledged technological era, the "mythic horizon" pertains to the universe of the fairytale.

Костін Клаудія. Всесвіт «Румунських народних казок», зібраних І.Г. Сбієрою. «Румунські народні казки», які були зібрані І. Г. Сбієрою у Південній Буковині (Сучавський повіт) у ХІХ столітті, відрізняються з-поміж інших румунських народних казок пластикою мовлення, майстерно опрацьованим дискурсом, а також оригінальністю й

автохтонністю.

Навіть через півтора століття з того часу, як їх було опубліковано, казки є віддзеркаленням духовності традиційного суспільства, особливостей душі народу та його ідентичності.

Без сумніву, І. Г. Сбієра працював над текстами казок, і тому сучасний підготовлений читач, який не має стосунку до запису фольклорних явищ, відчуває „співпрацю” між збирачем казок та народним оповідачем. Втручання філолога, який відчував велику любов до традиційної культури та літератури, могло мати лише позитивний характер, підвищуючи коефіцієнт літературності, безсумнівну естетичну сутність казок, записаних в селах Сучавщини.

Доказом цієї глибоко автентичної особливості та сутності дискурсу, є особливо вступні частини та кінцівки деяких казок, як: *Fata Rumpe-haine și Fătul-babei, Fata Ciudei, Vântul, Bruma și Gerul*. Також потрібно відзначити й тонку та індивідуальну любов румунів до гумору, їх живий, критичний дух, супроводжений гострою іронією щодо деяких недоліків людської істоти.

Персонажі – це живі люди традиційного румунського світу, образи-символи безперервного сьогодення.

Зібрані та опрацьовані І. Г. Сбієрою народні казки запрошують нас поринути за межами випадковості, в сутність, у характерологічний та поведінковий код світу, того бувалоного світу, але в той же час саме такого світу, яким він повинен бути.

Без сумніву, що з погляду сучасності, саме такі літературні твори могли б скласти основу досліджень духовного та художнього скарбу для теперішніх фахівців у галузі етнології та фольклору. І, напевно, така потреба виникає ще й тому, що дотепер ці твори не були предметом наукового інтересу серед фахівців, адже в такому споживчому суспільстві, яке перебуває в ері технологічного розвитку, „міфологічний горизонт” здається казковим.

Ключові слова: справжність, дискурс, оповідач, традиційний.

Клаудія Костін – доктор філософії, доцент, декан факультету мови і румунської мови і літератури та наукових комунікацій Сучавського університету імені «Штефана чел Маре», (з 2008 р.). Автор книг «Міфічні структури і домінуючі символи в спектаклях Лучіана Блага» (Ясси, 2003 р.), «Основні моменти в історії середньовічної румунської літератури. Частина І» (Suceava 2005 р.), «Румунський літературний фольклор» (Ясси, 2007р.). Читала лекції в університеті Аліканте, Іспанія (2009), університеті ім. Юрія Федьковича, Україна (2012, 2013, 2015) та університеті Гранаді, Іспанія (2011, 2013, 2014 рр.). Брала участь у міжнародних семінарах і конференціях Іспанії, Італії, Бельгії, України, Угорщини, Марокко. Координатор Міжнародного колоквиуму «Людина і міф», (Сучава). Коло наукових інтересів: етнологія і фольклор, міфологія румунська, румунська література (середньовічна епоха і міжвоєнний період).

Claudia Costin – is Associate professor, Ph.D at University "Stefan cel Mare" Suceava and Head of Language and Romanian Literature and Science of Communication (2008 y.). The author of books: *Mythical structures and dominant symbols in the plays of Lucian Blaga (Iasi, 2003), Highlights in the history of medieval Romanian literature. Part I (Suceava, 2005) Romanian Literary Folklore (Iasi, 2007). Gave lectures at the University of Alicante, Spain (2009), University "Yurii Fedkovich" Ukraine (2012, 2013, 2015) and the University of Granada, Spain (2011, 2013, 2014). She attended international seminars and conferences in Spain, Italy, Belgium, Ukraine, Hungary, Morocco. It is coordinator of the International Colloquium "The Man and the Myth", Areas of competence are: ethnology and folklore, mythology Romanian, Romanian literature (medieval era and the interwar period).*

Received: 05-02-2017

Advance Access Published: April, 2017

© C. Costin, 2017

**ПРОБЛЕМАТИКА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
У МАГРИБСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ**

Igor LOGVINOV,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці (Україна)
igor.logvinov@ukr.net

**THE PROBLEMS OF MIGRATION PROCESS
IN MAGHREBIAN LITERARY CONTEXT**

Igor LOGVINOV,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi (Ukraine),
ORCID.ORG/0000-0002-2057-7881
RESEARCHER ID: B-9747-2017

Логвинов И. Проблематика миграционных процессов в магрибском литературном контексте. Как продукт североафриканского региона, магрибский литературный феномен сочетает в себе специфические черты трех культур - арабской, берберской и французской и сегодня занимает особое место в мировой литературе. Колонизация Магриба, экспансия французской культуры, политика ассимиляции и аккультурации, движение сопротивления колонизированных народов привели к литературному билингвизму Алжира, Туниса, Марокко, что специфическим образом активизировало литературный процесс определенного региона. Франкоязычная магрибская литература конституировалась еще в пятидесятые годы прошлого века, но только в 60-х, благодаря трудам А.Мемми и А.Катиби, была признана отдельным направлением в мировой литературе. Фундаментальная связь между магрибской франкоязычной литературой и историко-культурным контекстом выделяет ее из массы, так называемой колониальной литературы. Франкоязычные магрибские писатели, освещающие проблемы самоидентификации и национальной принадлежности, возрождения личности и бунта, потери идентичности и изгнание, а также женской эмансипации, определяют специфичность этого литературного направления. Самыми известными представителями франкоязычной магрибской литературы на данный момент признаются А.Джеббар, М.Диб, А.Мемми, М.Фераун, К.Ясин далее. Творчество этих писателей определило новый тип литературы *d'expression française*, национально-специфическое для каждой отдельно взятой из этих стран.

Ключевые слова: *литературный билингвизм, потеря идентичности, автохтонность, культурная изоляция.*

Феномен магрибської франкомовної літератури висвітлено у цілій низці робіт європейських, американських, канадійських дослідників і критиків: Е. Акад, А. Донадей, М. Мілдред, Х. Бгабга, тощо. Специфічність цього письменства пояснюється перш за все способом його входження в систему національних літератур, а також – характером його диференціації в загальнофранцузькому літературному ареалі. Але усвідомити і ці перші спроби, і весь подальший розвиток цього типу словесності – в цілому нового, хоча й закономірного феномену арабо-берберської культури цього регіону, сприймати це явище як власне магрибське, специфічно національне, а не лише як похідне від французького – внаслідок колоніального *présence française* на території Північної Африки, виявилось гострою необхідністю.

Магрибська література поєднує в собі специфічні риси трьох культур – арабської, берберської та французької. Колонізація Магрибу французькою культурою та рух опору колонізованих призвели до літературного білінгвізму Алжиру, Тунісу та Марокко. Дане географічне поняття знаменує собою дві окремі „ментальні” країни: одну з африканськими витоками, із втраченою індивідуальністю, самотньо пережитим жахливим минулим, що відтворюється письменниками й у ХХ столітті, та іншу – з пошматованого політичними та соціальними протиріччями сьогодення. Таким чином, можна стверджувати про автономне існування марокканської, алжирської і туніської франкомовних літератур.

Зокрема, яскраво презентують так звану жіночу фра-

нкофонну прозу Магрибу сьогодні імена алжирки Ассії Джеббар (літературний псевдонім Фатіми-Зохири Іма-лейсен, 1936 р.н.) та французьки бьорського походження Лейли Себбар (1941 р.н.). Ці письменниці використовують трансформативну і зображувальну силу мови і наративні стратегії, позичені у культур Заходу. З метою відображення регіональних культурних реалій літературки застосовують відповідні техніки, в яких гротескно переплітаються мови і традиції. Те, як вони змальовують персонажів, змінює бачення реалій їх власних світів, впливає на сприйняття читачів, які не знайомі з цим регіоном і культурою. Їхні твори ревізують концепт гуманізму – терміну, який літературознавці феміністичних поглядів відроджують як фемігуманізм, несепаратистський фемінізм. Останній має на меті впровадження плюралістичного суспільства, заснованого на відмові від статевого гноблення і домінування, глобального чи локального. У цьому значенні постать кожної з цих письменниць у літературному процесі сучасності є досить презентативною.

Так, окреслюючи досвід магрибської письменниці А. Джеббар, наголосимо, що її творчість зазнала суттєвої еволюції від мелодраматичних романів кінця 60-х – 70-х рр: „Спрага”, „Нетерплячі”, де акцентуються особисті жіночі проблеми, до романів останніх десятиліть „Діти нового світу”, „Жінки Алжиру в своїх квартирах”, тетралогії „Алжирський квартет”; тут жіночі характери вже шукають вирішення своїх проблем у власному внутрішньому світі. Ядром романів письменниці завжди є

змальовування життя героїнь у площині стосунків між особистістю і суспільством, в усвідомленні статусу жінок і відчутті історії. Варто зауважити, що справді видатною є робота А. Джебар з мовою. Арабські слова у її франкомовних творах, підкреслюючи елемент поєднання культу, утворюють багатомовний палімпсест¹. Створені нею постколоніальні образи – багатомовні і мультикультурні за рахунок радикального білінгвізму. Романи письменниці останнього десятиліття минулого сторіччя „Далеко від Медіни”, „Білий колір Алжиру” слугують своєрідним актом спокути, тут вона віддає належне своєму народові, первісні вірування якого були понівечені негуманною політикою арабізації і не менш жорстким процесом глобальної ісламізації. Своєю творчістю вона прагне врятувати знехтуване або замовчуване мультикультурне, багатотнічне, багатоголосе минуле Алжиру.

Нарівні з А. Джебар, письменниця *Л. Себбар* також займає гідне їй місце у франкофонніймагрибській літературі. Вона пише про магрибську іммігрантську спільноту у Франції, визначаючи себе як *croisée, полукровкою* на перетині західної і східної культур. Ця авторка використовує письменство як умову життя, як свіжий подих у замкненому світі іммігрантів, щоб зменшити своє власне відчуття „екзильо”. Прагнучи поєднати у собі колишнє та майбутнє суспільства, шукаючи „пращурів і нащадків”, вона розташовує себе і своїх літературних протагоністів у середземноморському географічному і культурному контексті. Зокрема, у її романі „Мовчання берегів” змальовується, як легітимність французької колоніальної авантюри призводить до фізичного переміщення, еміграції у Францію економічно незахищених магрибців: це, в свою чергу, викликає психологічне переміщення, спотворену магрибську ідентичність, що формується завдяки культурній ізоляції на чужині. Творча розробка письменницею теми іммігрантів ставить під сумнів її французьку культурну ідентичність². Кидаючи виклик ідеї *francisé*, Л. Себбар змушує читачів переглянути лінгвістичні й ідеологічні критерії літературної мови (як французькі, так і франкофонні). Приміром, у трилогії „Шеразаде, брюнетка, кучерява, зеленоока” (1982), „Щоденники Шеразаде”(1985) і „Божевільні історії Шеразаде” (1991) виявляється, що, незважаючи на використання тем, які ставлять авторку в один ряд з франкомовними письменниками (історична амнезія, становище змушених мовчати жінок, їхнє повстання проти соціальних тортур), вона не обмежується лише світом північно-африканських іммігрантів, а відтворює широкий спектр інших маргінальних типажів і етнічностей, які ферментують сучасне французьке суспільство. У романі „Зелений китаєць з Африки” вона порушує питання про пам’ять та ідентичність, прагне закарбувати умови екзильо, змалювати кочування та форму багатокультурної ідентичності, що в цілому відбивають сучасну глобальну ситуацію. У поезії

вигнання письменницька техніка Л. Себбар також посідає належне їй місце. Завдяки зображенню нею іммігрантського досвіду в постколоніальних суспільствах, завдяки акцентам на взаєминах її героїв з минулим, на стосунках, які стали дуже проблематичними за часів постмодернізму, вона збагачує літературу якісно новими ознаками. Серед домінуючих рис тут виокремлюють плюралізм, багатомірність, відмову від системи фіксованих значень і універсальних істин, від традиційних філософських, етичних та інших опозицій, особливе загострення уваги до феноменів маргіналу³.

Наразі, мова піде про роман „Мовчання берегів” (1993) як складову культурно-літературного процесу, представницею якого є широковідома представниця вищезгаданої літератури, романістка та новелістка Лейла Себбар.

Твір, написаний ще 20 років тому, все ще актуальний, оскільки торкається і розкриває злободенні теми сучасності. Описуючи останній день життя магрибського емігранта у Франції, авторка досліджує сьогоденний світ і минулі спогади чоловіка, чие життя ревелює нездійсненні мрії і порушені обіцянки. Перетнувши Середземне море ще молодим чоловіком, щоб працювати у Франції, одружившись з француженкою і залишившись на „іншому березі”, він порушує обіцянку, яку дав матері – повернутись додому. Протагоніст відчуває близьку смерть і боїться, що зазнає найвищої форми екзильо – помре на самоті, без жодного мусульманина, який прошепоче традиційну молитву в його останні години.

Мінімалістський стиль Л. Себбар підкреслює простоту щоденного життя на обох берегах Середземного моря – південної Франції, де живе головний герой, та Алжиру, який він пам’ятає. Через серію монологів, пов’язаних асоціативними спогадами, нараторка виводить на передній план фрагментацію і відчуття розриву у буденній рутині іммігранта, демонструючи різні обличчя вигнання і роль спогадів у полегшенні болю. Спогади стають передумовою відтворення минулих думок, почуттів. Духовний і фізичний екзиль протагоніста Л. Себбар нагадує психологічний стан персонажів збірки оповідань „Вигнання і царство” А. Камю – „всі вони – мешканці життєвого „вигнання”, жертви якоїсь невідомої напасті, лихої долі...”⁴, які намагаються знайти своє „царство”, до якого вони прагнуть, іноді навіть не усвідомлюючи, де воно і яке воно.

Читач супроводжує героя в його внутрішніх пошуках і подорожах наяву, рухаючись від внутрішнього монологу до вільного непрямого дискурсу і навпаки, мандруючи в часі та просторі з головним персонажем у перший день літа – його останній – на „іншому березі”. Твір виявляє „тяжіння до відновлення ланцюжка подій, жодна з яких не може бути названа кульмінаційною, до детального дослідження внутрішнього світу героя. Духовна криза часто не

¹ Lionnet Françoise. Logiques métisses: cultural appropriation and postcolonial representations. Postcolonial subjects: Francophone women writers. Ed. Mary Jane Green et al. Minneapolis. U of Minnesota, 1996. P. 321-343. Sam-Long, Jean-Francois. Creolie: Les premiers problemes. Expressions: Revue culturelle reunionaise 1 (Octobre 1988), P. 11-24.

² Amselle, Jean-Louis. Logiques metisses: Anthropologie de l'identite en Afrique et ailleurs. Paris: Payot, 1990, 257 p.

³ Sam-Long, Jean-Francois. Creolie: Les premiers problemes. Expressions: Revue culturelle reunionaise 1 (Octobre 1988), P. 11-24. Sobel Mechal. The World They Made Together: Black and White Values in Eighteenth Century Virginia. Princeton: Princeton UP, 1988. 388 p.

⁴ Velikovskii S.I. Grani „neschastnogo soznaniia”. Teatr, proza, filosofii, esseistika, estetika [The aspects of “miserable mind”. Theatre, prose, philosophy, essays, esthetics], Moscow: Iskustvo, 1973, P. 85.

пов'язана безпосередньо з аналізованим явищем, виникає як випадок, зовнішньо малопомітний. Складнішою стає система опосередкованих зв'язків між зовнішнім світом і свідомістю індивідуума"⁵.

Щодо героїв роману Л. Себбар, „Мовчання берегів”, то вони – безіменні. Протагоніста вона називає *l'homme* – чоловіком, інші дійові особи твору – дитина, мати, три сестри. При перекладі, деперсоналізація „відіграє важливу роль у створенні особливого простору <...>: у результаті заміни імені персонажу на займенникову форму зруйнувалася межа, що відділяє світ персонажа від світу реального читача, зменшилася відстань, що їх відділяє, і читач <...> виявився на ближчій відстані до того, хто розповідає”⁶.

Така техніка анонімності не лише додає нарації загадковості і відчуття позачасовості, але й трансформує розповідь індивідуума в притчу про вигнання і хибність обраного шляху. Анонімний в екзилі, чоловік не має ані імені, яке надало б йому індивідуальності, ані прізвища, яке б прив'язувало його до предків; не маючи ідентичності, він, насправді, Будь-хто. Його образ нагадує анонімного героя М. Діба, який вигукує у розпачі: „Ваш світ мені огидний. Люди в ньому занадто страждають. Краще було б знищити нас”⁷. У цьому сенсі він дуже відрізняється від Шеразаде, головної героїні з трилогії письменниці, яка носить ім'я легендарної оповідачки і, таким чином, кидає виклик дискурсу європейського орієнталізму.

Зберігаючи вірність рідній домівці в житті і смерті, матір дає детальні інструкції сім'ї стосовно свого поховання на сільському кладовищі. Її ж син висловлює бажання, щоб після смерті його тіло кинули в море. Таким чином, у смерті, так само як і за життя, вона дотримується споконвічних традицій, звичаїв, релігійних переконань, на відміну від нього. Останнє бажання сина, однак, залишається амбівалентним. Вказівку – віддати його тіло морю, „там, де річка і море перетинаються”⁸ – можна розглядати як побажання повернутись додому, знову перетнути Середземне море, принаймні, символічно, або, можливо, як намір зникнути в просторі між двома берегами, тому що він, імовірно, втрачений для обох. Романістка, на нашу думку, використовує у цьому епізоді прийом *психологічного паралелізму*⁹, порівнюючи протагоніста з рікою, яка, як і головний герой, не знає, який берег їй рідніший, та до якого їй пристати.

Проблеми імміграції та її вплив на особистість в історичному та соціо-культурному аспектах, втрата та пошук ідентичності є насущними не лише для духовних маргіналів усього світу, але й для українських іммігрантів.

Logvinov I. The problems of migration process in Maghrebian literary context. As a product of the North African region, Maghrebian literary phenomenon combines specific features of three cultures - Arab, Berber and French and today has a special place in the world literature. The colonization of the Maghreb, the expansion of the French culture, the policy of assimilation and acculturation, a resistance movement of the

colonized peoples led to the literary bilingualism of Algeria, Tunisia, Morocco that intensified the literary process in the region in a specific way. The Maghrebian francophone literature was constituted as early as in the 50s of the last century, but only in the 60s, thanks to the works of A. Memmi and A. Katibi was recognized as a separate area in the world literature. The fundamental relationship between the Maghrebian francophone literature and historical and cultural context distinguishes it from the mass of the so-called colonial literature. The Maghrebian francophone writers covering the issues of identity and nationality, revival of identity and rebellion, loss of identity and exile, as well as women's emancipation, determine the specificity of this literary movement. The most famous representatives of the Maghrebian francophone literature are A. Djebbar, M. Dib, A. Memmi, M. Feraun, K. Yasin, and more. The creative work of these writers identified a new type of literature: *d'expression française*, nationally specific to each of these countries.

This article researches the migrants' problems and the search for identity in the context of Franco-Maghrebian literary phenomenon of the works of two French-speaking Algerian writers and A. Djebbar and L. Sebbar.

Key words: literary bilingualism, loss of identity, authenticity, cultural isolation.

Logvinov Igor - кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних іноземних мов та перекладу факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. В науковому доробку автора – 22 надруковані праці. Коло наукових інтересів: перекладознавство, жіноча франкомовна література Марриту.

Logvinov Igor - Candidate of Sciences (Foreign Literature), Associate Professor of the Department of Modern Foreign Languages and Translation of the Faculty of History, Political Science and International Studies of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. In the scientific heritage of the author - 22 published works. Research interests: Translation, female Francophone literature of Maghreb.

Received: 22-01-2017

Advance Access Published: April, 2017

© I. Logvinov, 2017

⁵ Balashova T. Frantsuzskii roman 60h godov [The French novel of the 60s]. M.: Vysshiaia shkola, 1965, P. 100.

⁶ Kornienko A.A. Sovremenniaia frantsuzskaia novella v poiskah novykh form [Modern French essay in the search of new forms], Piati-gorsk: Gos. lingv. un., 2000, P. 119-120.

⁷ Dib M. V kafe. Rasskazy [In the café. Short stories], Moscow: Inostr. lit., 1958, P.17.

⁸ Sebbar Leila. Le silence des rives, Paris: Stock, 1993, P.115.

⁹ Veselovskii A.N. Istoricheskaia poetika [Historical Poetics], Moscow: Vyssh. shk., 1989, P.101.

Рецензії

Reviews

ISSN: 2411-6181 (on-line); ISSN: 2311-9896 (print)
Current issues of social studies and history of medicine. Joint
Ukrainian-Romanian scientific journal, 2017, №:1(13), P. 138-139

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: АНІСТРАТЕНКО А. В.
АЛЬТЕРНАТИВНА ІСТОРІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ.
МОНОГРАФІЯ / АНТОНІНА АНІСТРАТЕНКО. –
ЧЕРНІВЦІ, 2016. – 212 С.

Юлія РУСНАК,
ВДНЗ України «Буковинський державний
медичний університет», Чернівці (Україна)
julijarusnak@rambler.ru

REVIEW OF MONOGRAPH: ANISTRATENKO A.
ALTERNATIVE HISTORY IN UKRAINIAN LITERATURE.
MONOGRAPH / ANTONINA ANISTRATENKO. -
CHERNIVTSI, 2016. - 212 P.

Yulia RUSNAK,
Higher State Educational Establishment of
Ukraine „Bukovinian State Medical
University“ Chernivtsi (Ukraine)
Researcher ID : S-8544-2016
ORCID 0000-0001-9941-4411

Руснак Юлія. Рецензія на монографію: *Аністратенко А. В. Альтернативна історія в українській літературі. Монографія, Чернівці, 2016. - 212 с.* Рецензія на монографію о функціональному і компаративістському дослідженні українського сучасного роману. Аналіз проведено на матеріалі романної і малої прози відомого українського письменника, засновника жанру альтернативної історії України Василя Кожелянка. Монографія може бути корисною для філологів, зокрема літературознавців, аспірантів і студентів гуманітарних спеціальностей.

Ключові слова: В. Кожелянко, літературознавство, альтернативна історія, сучасний роман.

Історичні науки в сучасній гуманітаристиці займають все ширший науковий простір. Історіографія з наукового методу стає міждисциплінарним колом студій і набирає нових обрисів у історичних науках, українистиці, українському літературознавстві та компаратистиці.

Історія в сучасному українському романі має різні вияви, як-от: історичний метод пізнання, історіографічний спосіб хронізації подій, історіографія як ретроспекція досвіду автора, «історія історії» в романі тощо.

Наукова монографія, підготовлена А. В. Аністратенко, є першим літературознавчим дослідженням альтернативної історії в українській літературі.

Альтернативна історія – це міжгалузевий термін, що позначає метажанр і пошуковий напрям у гуманітарних науках, які послуговуються історичним методом. Натомість у вузькому значенні, альтернативна історія позначає жанр художньої літератури (передовсім, прозового виду). Чистий різновид творів альтернативної історії маркуються як *alternative history* і *alternative story*, залежно від виду епічності тексту.

Поряд з творами, які точно вкладаються в матрицю цього жанру, існує велика кількість дотичних чи суміжних творів. Їх можна умовно поділити на такі типи: роман політична утопія (*political fiction*), криптоісторія, псевдоальтернативна історія, метаісторія, твори інших жанрових доміант з елементом альтернативної історії, альтернативна фантастика (історичне фентезі), альтернативна історіографія (*alternativ Historik*).

Дослідження проведено на матеріалі романної та малої прози відомого українського письменника, засновника жанру альтернативної історії України Василя Кожелянка. У науковій розвідці у контекстуальному

Розглянувши в першому розділі теоретичні основи дослідження та його методично-класифікаційне підґрунтя, у другому розділі з'ясували стильові риси прози аналізованого письменника загалом та особливості романів у жанрі альтернативної історії – трилогії *дефілядної* серії – зокрема.

У першому розділі «Альтернативна історія як метажанр: походження і розвиток» висвітлено теоретичні питання альтернативної історії.

У другому розділі «Жанрова палітра в дії: полотна альтернативно історичної прози» здійснено функціональний аналіз творів альтернативної історії, який накладається на жанрову матрицю та містить всі визначальні маркери аналізованого метажанру.

У третьому розділі «Альтернативна історія у дискурсі жанрового плюралізму» зосереджено увагу на визначальних рисах жанру альтернативної прози. Тут описані компаративістські студії, в полі зору яких перебувають сучасні романи, що містять ознаки жанру альтернативної історії серед інших жанрових маркувань.

Останній, четвертий розділ, «Мала проза як спосіб фіксації теперішнього хронотопу: альтернатива в альтернативі» присвячено характеристиці творів малої прози, які містять ознаки жанру альтернативної історії України. Тож, у пропонованій праці читач може ознайомитися з англійськими та німецькомовними нарисами щодо альтернативної історії як жанру прози в українській літературі та іншими матеріалами, які покликані допомогти у комплексному аналітичному сприйнятті цього художнього жанру.

До позитивних аспектів монографії відносимо системність і послідовність викладу, доцільних перехід від історичних аспектів до літературознавчого аналізу. Доволі велика кількість іншомовних джерел та проаналізованих творів може слугувати додатковим матеріалом для фахівців у галузі зарубіжних літератур: польської, німецької, австрійської, шведської, російської.

Щоб простежити вияви та роль художніх засобів постмодернізму (іронія, часова інверсія чи зсув, алюзії на твори української та світової класики, специфічний літературно-художній ономастикон, нашарування текстових утворень різних жанрових, видових форм та ін.) і неомодернізму (зв'язок з естетикою європейського модернізму, звернення до міфології, фольклору та історії, описовий натуралізм, канонізування фактичних змін у дії роману тощо), у монографії були зіставлені твори В. Кожелянка, які виходять за межі жанру альтернативної історії й мають риси постмодерністських творів.

При застосуванні таких студій було враховано три компоненти проблеми. По–перше, вона містить прямий зв'язок із пам'яттю народу, роду, родини, зокрема й канонічною пам'яттю, що не є антиномією до забуття. По–друге, вона керується значенням і зв'язками архетипних структур (архетипи героя, ворога, народу, вигнання, невдахи, смерті, величі, хати, жінки–берегині). По–третє, постколоніальні студії вкладають в систему національно-етичні зміни, які спостерігають і фіксують історики, психологи та літературознавці.

Дослідження з україністики в сучасному геополітичному та суспільно-історичному дискурсі посідають важливе місце для презентування України на міжнародному рівні. Філологічні дисципліни в сьогоднішній гуманітаристиці становлять науковий

інтерес.

Отже, монографія може бути корисна для філологів, передовсім літературознавців, аспірантів і студентів гуманітарних спеціальностей, викладачів та усіх, хто цікавиться питаннями українського літературного процесу та історичного методу в гуманітаристиці.

Yulia Rusnak. Review of monograph: Anistratenko A. *Alternative History in Ukrainian Literature. Monograph, Chernivtsi, 2016. - 212 p.* The review is devoted to the functional and comparative studies of Ukrainian contemporary novel. The study was conducted on the material of the novel and short prose of the famous Ukrainian writer Vasyl Kozhelyanko, who is the founder of the genre of alternative history of Ukraine. The book can be useful for litterateur, first of all for literary scholars, postgraduate students and students of humanities.

Key words: W. Kozhelyanko, literary studies, alternative history, modern novel.

Received: 12-01-2017

Advance Acces Published: April, 2017

© Y. Rusnak, 2017

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ (Requirements for the articles)

Рукописи для публікації у журналі приймаються в електронному варіанті. Матеріали не повинні перевищувати 16 стор. формату А-4, шрифтом Times New Roman, 14 кеглем, через 1,5 інтервали; верхнє і нижнє поля – 2 см., лівє – 3 см., правє – 1,5 (20.000 – 30.000 друк. знаків без резюме та ключових слів). Формат файлів – doc або rtf.

Рукописи приймаються українською, російською, англійською та французькою мовами.

1. У першому рядку ліворуч вказують індекс УДК (жирний прямий) – тільки для українських авторів.

2. У наступних рядках вказують українською та англійською мовами: Прізвище, ім'я, науковий ступінь, учене звання, посада, місце роботи автора (без скорочень); якщо авторів декілька, відомості про кожного подаються окремими рядками; всі автори повинні вказати свої міжнародні ідентифікатори ORCID ID (<http://orcid.org>) та Researcher ID (<http://www.researcherid.com>). Назва статті подається українською та англійською мовами.

3. Анотація та резюме:

Анотація українською мовою – об'єм 600-800 знаків з пробілами; ключові слова – 5-10. Резюме англійською мовою – 100-250 слів / 1 сторінка (назва статті, прізвища та ініціали авторів, текст резюме); ключові слова – 5-10. Французькою мовою подається назва статті, прізвища та ініціали авторів. Резюме російською мовою – до 800 знаків з пробілами (назва статті, ПІБ, текст резюме, ключові слова).

4. Текст статті повинен мати наступні елементи:

4.1 постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

4.2 аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття;

4.3 формулювання мети статті;

4.4 виклад основного матеріалу дослідження;

4.5 висновки та перспективи подальших досліджень.

4.6 список літератури (11 кегль).

4.7 карти, схеми, таблиці, фотографії.

Останній підпункт не є обов'язковим.

Рисунки та графіки у статтю вставляють в одному з форматів (jpeg, bmp, tif) з роздільною здатністю не менше ніж 300 dpi (подавати якісні оригінали).

Таблиці подають як окремі об'єкти у форматі Word. Основний кегль таблиці 11, заголовок 12.

5. Посилання в тексті подаються внизу сторінки (посторінково), нумеруються поступово, відповідно до порядку їх цитування в тексті. Не потрібно починати нову нумерацію внизу кожної сторінки.

Перелік посилань оформляється згідно з вимогами ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» (<http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>) та MLA Style оформлення бібліографічних посилань, розроблений Асоціацією сучасних мов Америки (<https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/747/06>).

The manuscripts for publishing in journal should be given in electronic version. The materials for the publication must not exceed 16 A-4 size pages in 14 points Times New Roman, 1,5 space; top and bottom margins – 2cm, left – 3cm, right – 1,5 (20.000 – 30.000 characters apart from resume and key words). Files format – doc or rtf.

We are waiting for the manuscript in Ukrainian, Russian, English and French.

1. In the first line the index UCD (bold, straight) is put to the left – only for Ukrainian authors.

2. In the next lines indicate in the Ukrainian and English: the author's last name, first name, scientific degree, academic status, position, workplace (no abbreviations); if there are several authors of the paper, information about them should be given in different paragraphs; all authors should submit their international ORCID ID (<http://orcid.org>) or Researcher ID (<http://www.researcherid.com>). The title is indicated in Ukrainian and English.

3. Abstract and resume:

Abstract in Ukrainian – 600-800 symbols including quadrates; 5-10 of key words. Resume in English – 100-250 words / up to 1 page (the title of the article, surname and initials of its author, summary text); 5-10 of key words. The title and the author's last name, first name (in nominative case in bold straight) are indicating in French. The summary in Russian should contain up to 800 symbols including quadrates; (the title of the article, surname and initials of its author, summary text, key words).

4. Summary text should have the following elements:

4.1 general statement of the problem and its connection with important scientific or practical aims;

4.2 analysis of the latest researches and publications, singling out of previously unsolved parts of the general problem, which are the focal point of the article;

4.3 statement of the aim of the article;

4.4 laying out of the main research material;

4.5 conclusions of the research and perspectives of further studies in this area;

4.6 bibliography (11 point)

4.7 maps, schemes, tables, photographs.

Pictures and graphics in the article should be of one of the following formats (jpeg, bmp, tif) raster at no less than 300 dpi (high quality original materials should be submitted).

Tables are to be submitted as separate objects in Word format. Main table point 11, heading 12.

5. Reference in the text should be submitted at the bottom of each page, and numbered consecutively, according to their citing order in the text. No need to start new numeration at the bottom of each page.

Please present the list of references in accordance with requirements of DSTU 8302:2015 "Bibliographic Reference. General principles and rules of

Посилання подаються тільки латиницею. Прізвища авторів і назви літературних джерел-посилань подаються транслітерацією кирилиці, назви джерел-посилань також подаються англійською мовою в квадратних дужках (якщо джерело посилання має офіційну англійську назву – подається ця назва). Приклади:

Статті у періодичних виданнях:

¹Bojchuk T. M., Moyses A. A. "Istoriya ta perspektivi rozvitku kafedri suspil'nih nauk ta ukrajinoznavstva" [History and Prospects of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies]. *Aktual'ni pitannya suspil'nih nauk ta ukrajinoznavstva*. 2014. Vol. 1 (1). P. 7-18. URL: <http://apsnim.bsmu.edu.ua/izdanie1/do-70-ricca-bdmu>

Книги:

²Gillespie, Paula, and Neal Lerner. *The Allyn and Bacon Guide to Peer Tutoring*. Allyn and Bacon. 2000.

У кінці статті потрібно подати „Дані про автора” українською та англійською мовами (до 800 друк. знаків).

composition” (<http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>) and **MLA Style** (Modern Language Association) registration of bibliographic references designed by the Association of American Modern Languages (<https://owl.english.purdue.edu/owl/resource/747/06>).

Please present references in Latin letters. The authors' last names and names of journals or literary sources should be transliterated from Cyrillic script, titles of articles should be submitted in English in brackets (or, if a reference source has an official name in English, this name must be used).

E. g.:

Articles in periodicals:

¹Bojchuk T. M., Moyses A. A. "Istoriya ta perspektivi rozvitku kafedri suspil'nih nauk ta ukrajinoznavstva" [History and Prospects of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies]. *Aktual'ni pitannya suspil'nih nauk ta ukrajinoznavstva*. 2014. Vol. 1 (1). P. 7-18. URL: <http://apsnim.bsmu.edu.ua/izdanie1/do-70-ricca-bdmu>

Books:

²Gillespie, Paula, and Neal Lerner. *The Allyn and Bacon Guide to Peer Tutoring*. Allyn and Bacon. 2000.

At the end of the article there should be submitted "Information about the author" (up to 800 characters).